

EPIŠTOLA

(svatého) Pavla apoštola k Římanům.

Epištola tato z zvláštního mistrovství Ducha Páně posílá dělí se na tři, totiž na:

Přístup, v němž až do verše 17. kap. 1. apoštol k vděčnému přijímání epištoly této Římanům slouže:

Vypisuje osobu Kristovu.

Z jejich víry se těší.

O svém budoucím navštívení jich zaslíbení činí.

Summu učení křesťanského v tom dvěma obsaženého, totiž v ukázaní

1. **Pravého ospravedlnění** neb cesty k němu, o čemž apoštol vypisuje od verše sedmnáctého, kap. 1. až do kapitoly dvanácté. V tom pak svém psaní smysl:

Pravý o ospravedlnění ukazuje, totiž že člověk ne svou zásluhou, ale v Kristu ospravedlněn bývá, nebo:

Všichni z svého přirození jsou hříšní a tak sami z sebe ospravedlnění býti nemohou i

Pohané,

Židé,

jejichž hříchové čelí proti:

Bohu,

lidem,

a ti jsou:

Tajní,

zjevní, kap. 1. 2. 3.

V Kristu samém jest složeno, jehož

Věrou samou se dochází, jakž toho apoštol mocně dovodí.

Užitkové jsou mnozí a znamenití. Kap. 4. 5.

Scestný poráží těch, kteříž by

Sobě štědře milost Boží krájeli a na ni hřešiti chtěli, jimž však před oči staví:

Práci, kterouž podnikati mají:

S sebou bojující v

Umrtvování člověka starého.

Obláčení se v Krista, člověka nového.

Kříž a protivenství pro jméno Krista snášející od:

Domácích.

Cizích. Kap. 6. 7.

Potěšení pravé v svědomí zkormouceném a v snášení kříže. Kap. 8.

Na odpor jemu vstupovali, pravíce, že kdyby to učení jeho o ospravedlnění skrze víru pravé bylo, tedy by všickni Izraelitové v Krista uvěřili, načež jim apoštol rozdílů činěním mezi Izraelity pravými a samými tělesnými odpovídaje, široce a hluboce píše o

Vyvolení některých lidí k spasení.

Zavržení a odložení jiných k zatracení. Kap. 9. 10. 11.

2. **Povinnosti lidí ospravedlněných**, kteréž mají konati k

Bohu :

V obecních povinnostech.

V obzvláštních. Kap. 12.

Lidem postaveným v

Světě.

Církvi. Kap. 13. 14. 15.

Zavírku vši epištoly, a tu apoštol:

1. Příčinu svého psání ukazuje.
2. K vážení sobě úřadu jeho apoštolského Římanům slouží.
3. K Římanům přijíti slibuje.
4. Za modlitby žádá; od verše 14. kap. 15. až do konce jejího.
5. Pozdravení některým od sebe i od jiných vzkazuje.
6. Od falešných křesťanů i učitelů vyztrihá.
7. Díky Bohu vzdává a tím všecko zavírá. Kap. 16.

Má kapitol 16.

I. EPIŠTOLA S. PAVLA K ŘÍMANŮM.

POVOLÁNÍ SVĚ
APOŠTOL OSVĚDČUJE.

I. Apoštol k ochotnému přijetí psaní svého nastrojuje Římany: 1. Tím, že ne z všetečnosti ale z povinnosti, jako služebník Kristův, jim píše. 2. Věci ne nové, ale starodávni o obojím Kristovu přirození a jeho úřadu i jejich povinnostech jim předkládati bude. 3. Zvláštní přichylnost k nim má a jí pronáší: 1: Laskavým jich pozdravením. 2: Z jejich spasení se velice radováním. 3: Víře jejich chvalitebného svědectví vydáváním. 4: Častým se za ně modlením. 5: Hotovostí k navštívení jich: 1. Pro jejich v došlé milosti utvrzení. 2. Po-

KAPITOLA I.

Pavel svatý povolání své, přívětivost i lásku k Římanům osvědčiv, 16. evanjelium 17. a spravedlnost Boží 18. i hněv jeho proti bezbožníkům ohlašuje.

Pavel, služebník Jezukristův, povoláný apoštol, *oddělený¹ k kázání evanjelium Božího. *Skut. 13, 2.*

2. *Kterézto z dávna zaslíbil skrze proroky své v Písmích svatých, *Luk. 1, 70. Jan 1, 46. Skut. 28, 23. Nřž 9, 5.*

3. O Synu svém² zplozeném *z semene Davidova s strany těla³; *Mat. 20, 30.*

4. *Kterýž prokázán jest býti Synem Božím mocně podlé Ducha posvěcení⁴, skrze z mrtvých vstání, totiž o Ježíši Kristu Pánu našem. *Izai. 9, 7. Mat. 17, 5. Item 27, 54. 1 Jan 5, 20.*

5. *Skrze něhožto sme přijali milost⁵ a apoštolství ku poslušnosti víry⁵ mezi všemi národy⁷ pro jméno jeho; *Skut. 9, 15.*

6. Z nichžto i vy jste povolání Ježíše Krista⁸.

7. Všechněm, kteříž jste v Římě, milým⁹ Božím, povoláným svatým; *milost¹⁰ vám a pokoj¹¹ od Boha Otce našeho a Pána Ježíše Krista. *2 Kor. 1, 2. Gal. 1, 3. Efez. 1, 2.*

8. Nejprvé pak díky činím Bohu¹² svému skrze Ježíše Krista ze všech vás, že víra vaše rozhlašuje¹³ se po všem světě.

9. Svědek mi jest zajisté Bůh, kterémuž sloužím duchem¹⁴ svým v evanjelium Syna¹⁵ jeho, žeť bez přestání zmínku o vás činím;

10. Vždycky na svých modlitbách *žádaje, abych aspoň někdy mohl šťastně, byla-li by vůle Boží, k vám přijíti. *Nřž 15, 23.*

1) t. od života matky. Gal. 1, 15. 2) kterýž učiněn jest, pošel. 3) t. podlé člověčenství. Jan 1, 14. 1 Tim. 3, 16. 1 Petr 3, 18. It. 4, 1. 1 Jan 4, 2. 4) t. podlé svého svatého Božství, jímž i těla z Panny vzatého posvětil. Aneb, jako by řekl: Prokázáno jest, že byl Syn Boží, tím: 1. Že mocně svou mocí z mrtvých vstal. Jan 2, 19. Item 10, 17. 2. Že vylil a vyléval na své věrné Ducha posvěcujícího atd. 5) t. dary Ducha svatého a úřad apoštolský, jakž i jinde úřad kazatel-ský darem neb milostí Boží nazývá (Efez. 3, 8. 1 Tim. 4, 14. 2 Tim. 1, 6.), a své k apoštolství povolání pouhé milostí Boží připisuje. 1 Kor. 15, 10. 6) t. aby věrou bylo přijímáno to, co svaté evanjelium oznamuje. 7) pro slávu jména jeho; t. aby jméno jeho zveleveno a oslaveno bylo mezi všemi národy. Skut. 9, 15. 2 Tes. 1, 12. 8) t. k tomu, abyste

byli Kristovi. 9) Bohu. 10) t. ta, z níž nás Bůh před ustanovením světa vyvolil (Efez. 1, 6.), a když jsme ještě nepřátelé jeho byli, k nám nakloněn byl. Nřž 5, 10. 11) t. všechno dobré k duši i k tělu potřebné a zvlášť pak svědomí pokojné. Nřž 5, 1., viz Mat. 10, 13. 12) Neodeizuje od Boha tím jiných vyvolených, ale příkladem svatých předešlých (Mich. 7, 7.) svým ho nazývá pro tu milost jeho, kterouž při sobě zřetelně spatřoval a naději, kterouž v něm složenou měl. Jako by řekl: Díky činím Bohu svému, kterýž jest můj podlé toho, že jeho milost při sobě cítím a jej z víry etím. Podobně o Kristu napsal jinde, kterýžto (prý) zamiloval mne, a vydal sebe samého za mne. Gal. 2, 20. 13) t. zvláštní chválu a svědectví má. 14) t. upřímně a opravdově, jakž on to od svých čitelů míti chce. Jan 4, 24. 15) t. v uvozování

EPIŠTOLA S. PAVLA

I.

HOTOVOST vinnosti své vykonání. 3. Neprátelům tím, že se nestydí za evangelium, úst
APOŠTOLOVA. zapání. — II. Ospravedlnění že ne z skutku, ale z víry pochází, začíná
apoštol dovoditi: 1. Vlastností a mocí evangelium svatého. 2. Syděctvím
prorockým. 3. Hříšností všech lidí a zvláště pohanů, o nichž vypravuje: 1: Že se jim

11. Neboť *velice žádám viděti vás, abych vám udělil částku nějakou ¹⁶milosti duchovní ku potvrzení vašemu; *1 Tes. 2, 17.*

12. To jest, abych ¹⁷spolu s vámi ¹⁸potěšen byl skrze společnou i vaši, i mou víru ¹⁹.

13. Nechcít pak, bratří, abyste nevěděli, žeť sem mnohokrát uložil přijíti k vám; (ale ²⁰překážky sem měl ²¹až dosavad), abych nějaký užitek ²²také i mezi vámi měl, jako i mezi jinými ²³národy.

14. Nebo Řeků ²⁴i kterých koli jiných národů, i moudrých, i nemoudrých *dlužník jsem ²⁵. *1 Kor. 9, 20.*

15. A tak pokudž na mně jest, hotov jsem i vám, kteříž v Římě jste ²⁶, zvěstovati evangelium.

16. Neboť se nestydím ²⁷ za *evangelium Kristovo; †moc ²⁸zajisté Boží jest k spasení každému věřícímu, Židu předně, potom i Řeku. **Žal. 40, 10. Mar. 8, 38. Luk. 9, 26. 1 Tim. 1, 11. 2 Tim. 2, 8. †Žal. 119, 105. Izai. 55, 11. Jer. 23, 29. Jan 6, 68. 1 Kor. 1, 24. Item 15, 2. 2 Kor. 2, 15. Filip. 2, 15. Žid. 4, 12. 1 Petr 1, 23.*

17. *Nebo spravedlnost Boží ²⁹zjevuje se skrze ně ³⁰z víry ³¹u víru, jakož psáno jest: †Spravedlivý pak z víry živ bude ³². **Níž 3, 21. Filip. 3, 9. †Abak. 2, 4. Jan 3, 36. Galat. 3, 11. Žid. 10, 38.*

18. Zjevuje se zajisté hněv Boží ³³s nebe ³⁴proti každé bezbož-

v známost Syna jeho skrze evangelium. Níž 15, 19. 16) daru. 17) z vás, u vás. 18) napomenut. 19) t. z toho světla Božího, kteréž bych já při vás a vy při mně spatřili. 20) nemohl sem. 21) t. buď od Ducha Páně, kterýž i jindy mimo jeho úmysl jinam ho obracel (Skut. 16, 7. Podobně Jer. 36, 5.); buď od ďábla, kterýž jemu také k Tessaloničenským jíti překazil (1 Tes. 2, 18.); buď od jiných zborů uprázdnil se nemohl. Níž 15, 20. 21. 22) t. ne tělesný, ale ten, o němž Pán mluvití ráčí (Jan 15, 16.), to jest mnohých k víře získání a získaných u víře utvrzení. 23) pohany. 24) t. pohanů. Ř. barbarů. 25) t. povinnost má k tomu mne vede. 1 Kor. 9, 16. Rozumí se pak, že těmi moudrymi Řeky míní ty, kteříž sami za moudré držáni býti chtěli, a jiné národy za nemoudré měli. 26) t. z kterého koli národu pošl. 27) t. jako ti, kteříž pro Krista hanby a kříže podnikati nechťejí, alebrž na evangelium se urážejí. 1 Kor. 1, 23. Fil. 3, 18. 28) t. mocný prostředek a nástroj Boží jakož k spasení věřících, tak i k zatracení bezbožných. 1 Kor. 1, 18. 2 Kor. 10, 2. Aneb proto tak evangelium nazývá, že ono Krista, jenž jest Boží moc a rámě Hospodinovo, v známost uvodí. 1 Kor. 1, 24. Izai. 53, 1. 29) t. Kristovou spravedlností jako nějakým rouchem člověka věřícího přioděti. Zjev. 19, 8. To pak

ospravedlnění Boží spravedlností nazývá, netoliko proto, že on jest sám jeho dárce a jest spravedlivý i v slibích pravdomluvný (Jer. 23, 6. Item 33, 8.), ale také aby ji na odpor spravedlnosti lidské postavil, s níž žádný, ani Abraham jak koli byl pobožný (Níž 4, 1.), nemůže před obličejem Božím práv býti a ostáti. Žalm 143, 2. 30) t. skrze evangelium cesta k ospravedlnění se ukazuje a ohlašuje, nýbrž věřícím se i přisvědčuje. Skut. 13, 38. 31) k víře. Věrou míní se na prvním místě Boží v slibích věrnost a pravdomluvnost (níž 3, 3.), na druhém pak víra vyvolených, ten dar Boží (Efez. 2, 8.), jímž my lidé od něho jako z ruky do ruky ospravedlnění a všecko dobré bereme. Řím. 5, 1. Aneb tolikéž jest, jako by řekl, že proto z víry ospravedlnění docházíme, abychom se čím dále, tím více u víře a ovoci jejím rozhojňovali a tak (jakž se říká), z etností do etností den po dni šli. 1 Tes. 4, 1. Zjev. 22, 11. 32) t. zde životem milosti, a potom věčné slávy. 33) t. pomsty a pokuty, kteréž jsou důvodem Božího hněvu. Izai. 59, 2. Proto pak na ty pokuty z hříchů jdoucí lidem oči otvírá, aby oni vidouce to, že z přirození svého jsou před Bohem ohavní (Žal. 14, 3.), v Kristu ospravedlnění hledali. 34) t. zjevně a patrně. Bezbožností pak míní se všecko to, což proti první dště zákona

K ŘÍMANŮM.

I.

HŘÍCHOVÉ Pán Bůh dostatečně osvědčil, při čemž souditi: Jakým způsobem to učinil? Udělením jim světla přirozeného, výš v. 18.; skutkem stvoření všech věcí. **POHANŠTÍ.** Proč? Pro obvinění jejich, že se hříchů dopouštěli: *Jedno:* Proti Bohu, t. bezbožnosti, jejíž stupně vyčítá: 1. Pocty jemu nevykonávání. 2. Modlářství páchání, při čemž ukazuje: 1: Kdo modlářství toho původem byli? 2: Jakým způsobem je provozovali? 3: Jaká na ně proto pokuta Boží dokročila? *Druhé:* Proti lidem, t. nepravosti, výš v. 18., a to: 1. Proti

nosti a nepravosti lidí pravdu Boží³⁵ v nepravosti zadržujících.

19. *Nebo což poznáno býti může o Bohu, známé jest³⁶ jim; †Bůh zajisté zjevil jim; **Moudr. 13, 1. †Skut. 14, 17.*

20. *Nebo neviditelné věci jeho³⁷ †hned od stvoření světa³⁸ po věcech učiněných rozumem pochopeny bývají, totiž ta jeho věčná moc a Božství; tak aby oni byli bez výmluvy. **Žid. 11, 2. †Žal. 19, 1.*

21. Protože poznavše Boha,³⁹ nectili jako Boha, ani jemu neděkovali; ale marní učinění sou v myšleních svých⁴⁰ *a zatmíno jest nemoudré srdce jejich⁴¹. *Deut. 28, 29. Job 5, 14. Moudr. 13, 2. Izai. 59, 10. Efez. 4, 18.*

22. ⁴²Měvše se za moudré, blázni učinění sou.

23. *Nebo směnili slávu⁴³ neporušitelného Boha⁴⁴ v podobenství obrazu porušitelného člověka, i ptactva, i †huvad čtvernohých, i zeměplazů. **Exod. 32, 4. Moudr. 11, 15. Jer. 2, 27. †Dan. 14, 2.*

24. Protož i Bůh vydal⁴⁵ je v žádosti srdce jejich k nečistotě, aby⁴⁶ zprznili těla svá vespolek;

25. Jakožto ty, kteříž⁴⁷ směnili pravdu Boží⁴⁸ za lež⁴⁹ a ctili i sloužili stvoření⁵⁰ raději nežli Stvořiteli, kterýž jest požehnaný na věky, amen.

26. Protož je vydal Bůh v žádosti ohavné. Nebo i⁵¹ ženy jejich změnilы přirozené sebe užívání v to, kteréž jest proti přirození.

27. A podobně i mužské pohlaví, opustivše přirozené užívání ženy, rozpálili se v žádosti své jedni k druhým, mužské pohlaví s mužským pohlavím mrzkost pášice⁵² a tak spravedlivou mzdu, kteráž na jejich blud slušela, sami na sebe⁵³ uvodíce.

Božího čelí, což apoštol až do v. 24. vysvětluje a té bezbožnosti na pohany dovodí; nepravostí pak rozumí se všecko to, což koli odporného jest druhé dště Božího Zákona, a to všecko že se při pohanech nalézalo, apoštol od verše čtyřmécítmého až do konce této kapitoly mocně provozuje. Podobně Tit. 2, 12. **35)** neprávě zadržujících. Pravdou pak míní se jiskra Božího světla, což ho ještě po pádu zůstává aneb z spatřování skutků Božích se ho nabývá, a obzvláště tou pravdou míní se pocta pravá na Boha příslušná. Ta pak pravda v nepravosti se zadržuje tak, když člověk přirozeným i světlem i Zákonem k tomu veden jsa, aby miloval Boha nade všecko a svému bližnímu jako sám sobě přál (Mat. 7, 12.), ani Boha nectí, ani bližního jako samého sebe nemi-

luje; ale neprávě to obě zadržuje. Níž v. 21. **36)** v nich; t. skrze zákon přirozený. **37)** t. což při Bohu jest neviditelného. **38)** po věcech stvořených spatřitny bývají. **39)** neoslavovali. **40)** t. za svými myšlenkami marnými odšedše, modly, jenž marnostmi slovou (Deut. 32, 21. Jer. 2, 5.), vymyslíli a tak marnost mysli své pronesli, nýbrž i s tím svým předsevzetím na nic přišli. **41)** t. měvše hrajně dosti Božího světla, sami dobrovolně do tmy vlezli. **42)** honosivše se tím, že jsou moudří. **43)** t. místo pravého Boha ctili modly a jeho slávu na ně přenesli. *Žal. 106, 20.* **44)** učinivše. **45)** Podobně Izai. 29, 10. **46)** zhanobili. **47)** frejmarčili. **48)** t. pravou poctu Boží opustili a k modlářství se obrátili a tak přezlý frejmark učinili. *Vyš v. 18. Viz Žalm 40, 5.* **49)** t. modloslužbu. **50)** opu-

EPIŠTOLA S. PAVLA

II.

POMSTA BOŽÍ svým vlastním tělům, kteráž zprznili. 2. Proti bližním, jejíž nejedny NAD POHANY. částky tu vyčítá.

I. *Apoštol pokrytce obviňuje a děsí předkládaním*: 1. Zkázky jim jako i jiným přirozené i jí skutečného od nich, ač pokrytč, pronášení. 2. Božích soudů spravedlivých a jeho se na zevnitřní pošmournost neohlédání. 3. Cíle štěstí, že t. není důvodem jich od Boha

28. *A jakož sobě nevážili⁵⁴ známosti Boha, takž také Bůh vydal⁵⁵ je⁵⁶ v †převrácený smysl, aby činili to, což nesluší;

**Přisl. 1, 24. Izai. 65, 6. Item 66, 4. Jer. 7, 14. †Žalm 81, 13. Izai. 19, 14. Oz. 9, 10. 2 Tes. 2, 11.*

29. Jsouce naplnění vši nepravostí, smilstvem, nešlechtností, lakomstvím, zlostí; plní závisti, vraždy, svárů, lsti, ⁵⁷zlých obyčejů;

30. Utrhači⁵⁸, pomluvači, Boha nenávidící, ⁵⁹hánliví, pyšní, chlubní, ⁶⁰nalezáči zlých věcí, rodičů neposlušní,

31. Nemoudří⁶¹, smluv nezdrželiví, beze vši lítosti, neukojitedlní a nemilosrdní.

32. Kterížto věduce o tom právu⁶² Božím, že ti, kteříž takové věci činí, hodni jsou smrti; avšak netoliko ty věci činí, ale i jiným též činícím ⁶³nakládají.

KAPITOLA III.

Boží soud jest spravedlivý, bez přijímání osob; 13. protož každý, Žid i pohan, nezápoléhaje na výmluvy marné, k sobě přihlédni.

Protož nemůžeš se vymluviti, ó člověče každý, *potupuje¹ jiného. Nebo tím, že jiného †potupuješ, sám sebe odsuzuješ, poněvadž totéž činíš, což na jiném tupíš. **Mat. 7, 2. Luk. 6, 37.*

1 Kor. 4, 5. †2 Král. 12, 5. atd.

2. Vímeť zajisté, že soud Boží jest podle pravdy² proti těm, kteříž takové věci činí³.

3. Zdali se domníváš, ó člověče, jenž soudíš ty, kdož takové věci činí, a sám totéž čině, že ty ujdeš soudu Božího?

4. Čili⁴ bohatstvím⁵ dobrotivosti jeho a snášelivosti *i dlouhočekání pohrdáš? nevěda, že †dobrotivost Boží ku pokání tebe⁶ vede?

**2 Petr 3, 9. †Izai. 30, 18. Skut. 17, 30. 1 Tim. 2, 4.*

5. Ale podle tvrdosti své a srdce nekajícího shromažďuješ *sám sobě hněv ke dni hněvu a zjevení spravedlivého soudu Božího;

Jak. 5, 3.

stivše, pomínuvše Stvořitele. 51) pohlaví ženské. 52) proti Boží záповědi. Lev. 18, 22. 53) Ř. věrouce. 54) Boha mítí v známosti. Jiní: Nevidělo se jim zůstávati v známosti Boha. 55) V jakém smyslu tak svatá Písma o Bohu mluví, viz o tom Izai. 29, 10. 56) v převrácenou mysl, myšlenky. 57) šibalství, lotrovství. 58) buřiči. 59) zlolejšci, hánce. 60) původové. 61) Rozumějí se tu ne tak dalece podle těla nemoudří, jako více ti, kteříž rozum sobě od Boha propůjčený majíce, po svých vášněch, jako nerozumná hovada, odcházejí. 62) t. zákonu přirozeném a od Boha na srdci

napsaném. 63) povolují, t. ruku nad nimi drží a jich zastávají.

1) t. káraje a napravuje. Jako by řekl: Ačkoli hřešícím jako jiní nenakládáš a ruky nedržíš (výš 1, 32.), ale je tresečš; avšak, by pak před lidmi šlechtně živ býti se snažoval, před Božím soudem, před nímž i ta nebesa jsou nečistá (Job 15, 15.), nemůžeš ani ty sám práv býti a že jsi čist od hříchů, v pravdě říci (Přisl. 20, 9.), a protož musíš v Kristu ospravedlnění hledati. **2)** t. spravedlivý. **3)** t. buď zjevně neb tajně. **4)** t. hojností jeho lásky a milosti. **5)** dobroty. **6)**

II.

K ŘÍMANŮM.

SOD BOŽÍ oblíbení, ale jim ku pokání návštějí dávání. 4. Času milosti od nich
SPRAVEDLIVÝ. zlého užívání. 5. Dne posledního, kdežto: 1: Sám Bůh soudec bude.
2: K tomu soudu všicknj státi musejí. 3: Pobožným dán bude život
věčný, bezbožným pak zatracení. — II. Židům i pohanům to, čím se hájiti chtěli,
smítá ukazováním: 1. Že Zákon Židů neomlouvá ale obviňuje. 2. Že ačkoli pohanům psaný
Zákon nebyl vydán však zákon přirozený měvše, výmluvy míti nemohou. 3. Že Bůh na
zevnitřní tvárnosti nepřestane, ale i z tajných myšlení počtu požádá. — III. Řeč svou ob-

6. *Kterýž odplatí jednomu každému podlé skutků jeho⁷;

Žal. 62, 13. Jer. 17, 10. Mat. 16, 27. Niž 14, 12. 1 Kor. 3, 8. 2 Kor. 5, 10. Galat. 6, 7.

7. Těm zajisté, kteříž trvajice v dobrém skutku, slávy⁸ a cti⁹ a nesmrtdnosti hledají, životem věčným;

8. Těm pak, kteříž jsou svárliví a pravdě nepovolují, ale¹⁰ povolují nepravosti, *prechlivostí a hněvem.

Izai. 13, 5. Item 34, 2. Jer. 4, 23. Item 23, 19. Žid. 10, 27. 2 Petr. 3, 10. Judas 15.

9. ¹¹Trápením a úzkostí; a to každé duši člověka činícího zlé, i Žida předkem, a též i Řeka¹²;

10. Ale slávu a čest a pokoj dá každému, kdož činí dobré, i Židu předkem, a též i Řeku.

11. *Neboť není přijímání osob u Boha¹³.

2 Par. 19, 7.

Moudr. 6, 7. Eklus 35, 15.

12. Kteríž koli zajisté bez Zákona¹⁴ hřešili¹⁵, bez Zákona i zahynou; a kteříž koli pod Zákonem hřešili¹⁶, skrze Zákon odsouzeni budou.

13. (Nebo ne ti, jenž slyší Zákon, spravedliví jsou před Bohem¹⁷; *ale činitelé Zákona spravedliví budou.

Mat. 7, 21. Item 25, 10.

Luk. 6, 46. Jak. 1, 22.

14. Nebo když pohané Zákona¹⁸ nemajíce, od přirození¹⁹ činí to, což prikazuje Zákon, takoví Zákona nemajíce, sami sobě Zákonem jsou;

15. Jakožto ti, kteříž ukazují²⁰ dílo Zákona napsané na srdcích svých, když jim to osvědčuje svědomí jejich i myšlení, kteráž se vespolek obviňují, aneb také vymlouvají²¹.)

16. *V ten den, kdyžto souditi bude Bůh tajné věci lidské podlé evanjelium²² mého skrze Jezukrista.

Mat. 25, 31. Jan 5, 22. Skut. 10, 42.

2 Kor. 5, 10. 2 Tes. 1, 7. 2 Tim. 4, 1. 1 Petr. 4, 5. Judas 15. Zjev. 20, 12.

nabízí, ponouká. 7) t. jakž kdo skutky svými toho dokázal, že jest z počtu Božích synů neb není. 8) t. věčné. 9) neporušitednosti. 10) oblibují. 11) ssoužením, zarmoucením. 12) t. pohana. Viz Jan 12, 20. 13) t. nic se Bůh na něčtí rod, čest, slávu, umění, bohatství, důstojnost aneb co k tomu podobného při svých soudech neohlédá (Skut. 10, 34. 35.), ani darů, ani poct nepřijímá (Deut. 10, 17.), nýbrž jiným toho činiti zapovídá. Lev. 19, 15. 14) t. od Boha na dskách kamenných napsaného. Exod. 19, 18. 15) t. pohané. 16) t. Židé. 17) t. by se pak někdy lidem spravedliví býti zdáli. 18) t. psaného. 19) Ř. od přirození věci Zákona činí, t. samým přirozeným soudem a

světle k tomu vedeni jsouce, což slušného jest, činiti prikazují a zlé věci zapovídají, i pro ně trescí, anobř tak zevnitřně i sami krádeže, smilstva, vraždy se vystřihají a bližním dobře činí. 20) t. schvalováním ctnosti a potupováním hříchů toho dokazují, že Zákon přirozený, kterýž od nich totěž jako psaný míti chce, od přirození mají. V jiném pak smyslu jinde Písma o Zákonu na srdci napsaném mluví (Jer. 31, 33.) a to míní, že Bůh lidi sobě obnovuje (Ezech. 36, 26.) a Duchem svým obrezuje. Deut. 30, 6. 21) t. když co dobrého neb zlého učiní. 22) t. jakž evanjelium mně svěšené a ode mne kázané zjevně svědčí. Skut. 17, 31. Tak podobně Kristus v témž smyslu

OBVINĚNÍ ŽIDŮ. zvláště proti Židům obrací, v níž: *Jedno*: Z hříchu je obviňuje, předkládá: 1. Jejich důstojnost, kterouž jiné národy převyšovali, jimž však ukazuje, že ta jejich důstojnost sama z sebe aneb darové Boží jim daní, rod tělesný, povědomost Zákona, ani obřízka zevnitřní bez pravdy vnitřní, dobroty a ospravedlnění nedává. 2. Zlé užívání od nich těch Božích darů, to jest skutky jejich proti obojí tabuli čelící. *Druhé*: Všecko to, čímž se nad pohany vznášeti a nad ně důstojnější býti chtěli, jim poráží: 1. Před oči stavěje to, že kdyby kdo z pohanů Zákon naplnil, tak dobře jako kdy Židé, i bez obřízky byl by spasen.

17. Aj, ty sloveš Žid a ²³zpoléháš na Zákon a chlubiš se Bohem ²⁴,

18. A znáš vůli jeho a rozeznáváš ²⁵co sluší, naučen jsa z Zákona;

19. A za to máš, že jsi ty vůdcím slepých ²⁶, světlem těch, kteříž jsou ve tmě,

20. Ředitelem nemoudrých, učitelem nemluvnat ²⁷, majícím ²⁸formu umění a pravdy v Zákoně.

21. Kterakž tedy jiného uče, sám sebe neučíš ²⁹? vyhlašuje, že nemá kradeno býti, sám kradeš ³⁰?

22. Pravě: Nezcizoložíš, cizoložství ³¹pácháš? V ohavnosti maje modly, svatokrádeže se dopouštíš ³²?

23. Zákonem se chlube, přestupováním Zákona Bohu neúctu činiš?

24. *Nebo jméno Boží pro vás v porouhání jest mezi pohany; jakož psáno jest:

Izai. 52, 5. Ezech. 36, 20. 23. 1 Tim. 6, 1.

25. Obřezáníť zajisté prospěje, budeš-li Zákon plniti; pakli budeš přestupitelem Zákona, obřezání tvé učiněno jest neobřezáním ³³.

26. A protož jestližeť by neobřízka ³⁴ostříhala ³⁵práv Zákona ³⁶, zdaliž nebude počtena neobřízka jejich za obřízku ³⁷?

27. A zdaliž nepotupí ³⁸ti, kteříž jsou z přirození neobřízka, zachovávající Zákon, tebe, kterýž pod literou ³⁹a obřízkou přestupník jsi Zákona?

to připisuje kázání svému, že ono souditi bude nevěřící. (Jan 12, 48.) A onen Azaf učení sobě poručené svým také nazývá. Zalm 78, 1. **23**) odpočíváš v Zákoně; t. že Zákon máš a jej čítáš neb slýcháš, podle toho spasením se troštuješ; ale poněvadž jemu nečiníš dosti, mizerně se tím svodíš. **24**) t. že jest Bůh tvůj a ty jeho národ vyvolený. **25**) co jest důstojnějšího, převehšenějšího, užitečnějšího; t. rozdíl mezi všemi zlými a dobrými, ctnostmi i hříchy učiniti umíš. **26**) t. Boha neznajících. **27**) t. tak jsi vysokomyslný, že jiné netoliko za neumělé ale za děli u přirovnání tobě soudíš. **28**) pravidlo, t. jak by jiní ku poznání pravdy vedeni býti měli. **29**) t. na to, což náleží činiti a čeho se varovati, pozor nemáš a toho nevykonáváš? Pódobně Zalm 50, 16. **30**) t. buď zjevnou krádež pácháš, buď pod zástěrou modliteb, spravedlnosti, svatosti, bližních zakládání v půjčkách, v koupěch, v mírách, v váhách, v placení dělníkům, proti Boží záporědi je utiskáš. Deut. 24, 6.

Mat. 23, 14. **31**) t. buď skutkem, buď žádostmi zlými. Mat. 5, 28. **32**) t. když samého sebe dlabu k službě obětuješ a kněžství i služby prodajné máš, svatokupectví v chrámě provádíš (Mat. 21, 12.) a pod zástěrou modliteb vdovy o jejich statečky připravuješ? Luk. 20, 47. **33**) t. nejsi před Bohem nic vzácnější nežli jiný neobřezaný pohan. **34**) t. pohané neobřezaní. **35**) spravedlností. **36**) t. příkázání v Zákoně zavřených, jimž kdož by dosti učinil, ospravedlněn by býti mohl. **37**) t. zdaliž tak příjemný Bohu nebude, jako Žid obřezaný a v Kristu ospravedlněný? **38**) t. příčinu Bohu dať, aby tebe potupil (Podob. Jer. 15, 1. Mat. 12, 42.), jakožto ti, kteříž Zákona psaného neměvše, pobožnější byli nežli ty? **39**) t. pod zevnitřní obřízkou. Proto pak ty zevnitřní věci literou nazývá, že ty ceremonie literami z rozkazu Božího byly napsány a že bez Krista není Zákon i s svými ceremoniemi než holou a mrtvou literou (2 Kor. 3, 3. 6.), kteráž netoliko našich ne-

III.

K ŘÍMANŮM.

PRAVDOMLUVNOST 2. Rozdílu činěním mezi samým jménem židovským bez pravdy a mezi obřízkou tělesnou a duchovní.

I. *Odpovídá apoštol svým pomluvačům: Jedno: Židům, kteříž: 1. Nelibě to nesli, že je ku pohanům rovnal. 2. Závěrku tak činili: Jestliže jich obřízka neospravedlňuje, tedy že k ničemu užitečná není; protož jim ukazuje: 1. Že z strany svého přirození jsou pohanům rovni, níž v. 9. 2: S strany milosti sobě učiněné je převyšují. Na druhý odpor, níž 4, 11. odpovídá Druhý: Pohanům, Židy pro jejich Bohu se zpronevěření pohrdajícím, jimž ukazuje: 1. Že ne všickni, ale někteří takoví byli. 2. Že Bůh i té malé hrstce věřících věrným zůstal, čehož potvrzuje: Písmo svatými pravdomluvnost Boží zvelebujícími; příkladem Davidovým, k němuž i hřešícímu věrnosti dokázal. Třetí: Lidem všetečným, Židům i pohanům, kteříž na Boha se*

28. Nebo ne ten jest pravý *Žid, ⁴⁰ kterýž jest ⁴¹ zjevně Židem; aniž to jest pravé obřezání, kteréž bývá zjevně na těle;

Jan 8, 44. Níž 9, 6.

29. *Ale ten jest pravý Žid, kterýžto ⁴² vnitř jest Židem; a to jest pravé †obřezání, kteréž jest srdečné ⁴³ v duchu a ne podlé litery, jehožto chvála ne z lidí jest, ale z Boha ⁴⁴.

**Níž 4, 13.*

†Deut. 10, 16. Jer. 4, 4.

KAPITOLA III.

Ač mnoho Židů mají před pohany; 9. však i oni nemohou ospravedlněni býti, leč věrou v Krista, jako i všickni jiní.

Gož tedy má více Žid¹ nežli pohan, aneb jaký jest užitek obřízky?

2. Mnohý ² všelikterak. ³ Přední zajisté ten, *že jest jim svěřen ⁴ Zákon Boží.

**Níž 9, 4.*

3. Nebo což jest do toho, jestliže byli někteří z nich *nevěrní? †Zdaliž nevěra jejich věrnost⁵ Boží⁶ vyprázdni?

**1 Kor. 10, 5.*

Žid. 4, 2. 2 Tim. 2, 13. †Níž 23, 19. Níž 9, 6. 2 Kor. 1, 18. Tit. 1, 2.

4. Nikoli⁷; *nýbrž budiž Bůh pravdomluvný⁸, **ale každý člověk lhář⁹; jakož psáno jest: †Aby ospravedlněn byl¹⁰ v řečech svých a přemohl, když by soudil¹¹.

**3 Ezdr. 8, 90. Žal. 86, 15. Jan 3, 33.*

*Item 8, 26. Zjev. 19, 11. **Žalm 116, 11. 1 Jan 1, 8. †Žal. 51, 6.*

moci nehojí, ale ještě více je jitií. Níž 7, 13. 40) t. Bohu příjemný a vzácný; tak níž. 41) zevnitř; t. před lidmi. 42) Ř. v skrytě; t. v Krista věří a jest pravý Boží ctitel a vyznavač. 43) t. když člověk mocí Ducha svatého (Deut. 30, 6.) své vášně zlé, obyčeje a náklonnosti odmítá, starého člověka svláčí a je s Kristem křížuje (Gal. 5, 24.); Boha pak duchem vroucím ctí a v Kristu své všecko dobré skládá. Filip. 3, 3. Viz Kolos. 2, 11, 44) t. takový Bohu, zpytateli srdcí (Jer. 17, 10.), jest velmi příjemný a od něho dobré svědectví i chvály dochází, byť pak od lidí Ducha svatého prázdných za jakého koli souzen byl.

1) jakáž tedy jest důstojnost neb prvotnost židovská? t. jestliže pro obřízku před Bohem nejsou důstojnější nežli pohané. 2) všelijakým obyčejem. Tu důstojnost Židů šíře vypisuje níž 9, 4. 5. 3) nejprřednější. 4) Ř. výpovědi, výmluvnosti. 5) t. Boží pravdomluvnost

v držení a plnění slibů. 6) t. aby on Bohem toho lidu podlé slibu svého (Gen. 17, 7.) býti neměl, nýbrž (jako by řekl) větší slávu v tom svou zjeví, že milosti jeho nehodným věrnost v slibích chová a pro některé, jako v hroznu zrní shnilé, celého hroznu, to jest všech, nezamítá. Izai. 65, 8. 7) t. Bůh uchovej, abychom tak o něm mysliti neb mluviti měli. Podob. níž v. 6. Item 6, 2. Item 7, 7. 8) t. za takového buď jmin a držán. J. Bůh jest pravdomluvný. 9) t. Bohu ani lidem věry nedržící. To pak slyšáno býti má na to, jaký jest sám z sebe bez Božího opravení; jest pak myslí vrtké, tak že když někomu něčto učiniti slíbí, snadně to za špatnými příčinami mění aneb k cíli naměřenému přivesti nemůže; ale Bůh, což jednou komu připoví a dá, toho neželí a nemění (níž 11, 29.), anobř zklamati nemůže (Tit. 1, 2. Num. 23, 19.) a zlostí neb nevděčností lidskou v své dobrotivosti nic sobě překaziti nedá.

ZKÁZA VŠECH LIDÍ. domlouvali, že on z hříchů svou slávu vyvozoval a předce pro ně trestal; pročež apoštol: 1. To smítá tím, že takové smýšlení z těla a ne z Ducha Páně pochází; předkládáním spravedlivého soudu Božího, že totiž kdyby Bůh hříchy liboval, soudcem by spravedlivým býti nemohl, — ale jest spravedlivým soudcem, tedy jich sobě neoblíbuj, alebrž je tresce; že ne sám z sebe hřích slávy Boží, ale Bůh svou moudrostí, dobrotou a spravedlností původem bývá. 2. Pomstou takovým hrozí. — II. Vypisuje apoštol, jak sou všickni lidé, Židé i pohané, z svého přirození docela zkaženi: *Jedno:* Vnitř a zvláště při povinnostech k Bohu náležejících, totiž že jsou: 1. V mysli nespravedliví. 2. V rozumu slepí a moudrosti Boží prázdní. 3. U vůli Bohem zhrzející. 4. V žádostech porušení jako jedem prošlí. 5. Summou v srdci vši Boží bázně prázdní, níž v. 18. *Druhé:* Zevnitř v oudech svých a zvláště v konání povinností k bližním, nebo

5. Jestližeť pak nepravost naše, ¹²spravedlnost Boží ¹³zvelebuj, což díme? Zdali nespravedlivý jest Bůh, jenž uvodí hněv ¹⁴? (po lidskuť pravím ¹⁵.)

6. Nikoli; sic jinak, kterakž by Bůh soudil svět?

7. ¹⁶Nebo jestližeť pravda ¹⁷Boží mou lží ¹⁸rozmohla se k slávě jeho, i pročež pak já ještě jako hříšník bývám ¹⁹souzen?

8. A ne raději, (jakž o nás zle mluví a jakož někteří praví, že bychom my říkali): Činme zlé věci, aby přišly dobré? jichžto spravedlivé jest odsouzení.

9. Což tedy? my převyšujeme pohany? Nikoli; nebo sme prvě dokázali toho, *že sou i Židé i Řekové všickni pod hříchem ²⁰.

Gal. 3, 22.

10. Jakož psáno jest, *že není, spravedlivého ani jednoho;

Žalm 14, 3. Item 53, 4.

11. Není rozumného, není kdo by hledal Boha.

12. Všickni se uchýlili, spolu neužiteční učiněni sou; není, kdo by činil dobré, není ani jednoho.

Mat. 5, 45. 2 Tim. 2, 13. **10)** t. aby věrnost a pravdomlupnost tvá, Bože, prokázána byla. Jsouť pak ta slova Davida svatého, jejichž smysl jest tento, jako by takto řekl: Já David vyznávám s hanbou a přiznávám se k tomu, že sem převelice tím zhřešil, když sem Uriášovu manželku zprzil a jeho život skrze své hejtmany nepřátelům v šanc vsadil. Protož pak to vyznávám, aby každý, koho by jen toto vyznání mé došlo, viděl to i mluvití mohl, že jsi ty, ó Bože, v řečech svých, to jest v slibích svých mně nehodnému učiněných, stálý a pravdomlupný, jakožto ten, kterýž sobě nic mými hříchy nepřekážíš, pro ně slibů mně učiněných nerušíš, ale jim dosti činíš. **11)** t. aby tvá spravedlnost vidna byla, když by na hříšníky rány a metly své uvozoval. J. souzen byl; t. kdyby se všeteční všetečně na tvé soudy, proč to činíš, dobývali a tebe přesuzovali. **12)** pravdomlupnost, pravdivost. Jako by řekl apoštol, připomínaje řeč nevážnou bezbožných: Jestližeť se v tom veliká sláva Boží stkví, že on hříšným a nehodným dobře činí, tedy nemá spravedlivé příčiny, proč by se hněval,

alebrž tomu by rád býti měl, že z hříchů příčiny k zjevení slávy své dostal. Neuměli tito nepřátelé aneb raději nechtěli na to hleděti, že ačkoli kdež více a větších hříchů od Boha jest odpuštěno, větší se tu jeho milost Božská stkví (Mat. 18, 27. Luk. 7, 41. Níž 5, 20.), avšak že hřích sám z sebe milosti a slávy Boží příčinou není, nýbrž hněv jeho vzbuzuje a slávu jeho v potupu uvodí (výš 2, 24.); ale jeho moci, moudrosti a dobrotě to přivlastněno býti má, že on hříchy k rozmnožení své slávy a lidem k dobrému obrací. Tak Jozefa z závidosti prodání k zachování všeho Izraele (Gen. 45, 7. Žal. 105, 17.) a Jidášova lakomství k dokázání své pravdomlupnosti (Jan 13, 18.), i židovskou zlost k vykonání svého uložení obrátil (Skut. 4, 27.), nýbrž pádem Židů pohanů pozdvihl. Níž 11, 11. **13)** utvrzuje. **14)** t. tresce pro nepravosti. **15)** t. odpor ten, kterýž rozumem těla páchne, připomínám. **16)** ale dš. **17)** t. pravdomlupnost. **18)** t. mou zpronevěřilostí a jinými hříchy. **19)** potupován. **20)** t. netoliko hříchem jsou mazání a zkažení; ale také pro ty hříchy věčného zloře-

III.

K ŘÍMANŮM.

OSPRAVEDLNENÍ. mají: 1. Hrdlo lakomé, nenasyčené a mrzkomluvné. 2. Jazyky listivé. 3. Rty rozlícené a a jedovaté. 4. Ústa zloleství plná. 5. Nohy k ukrutenství a vraždě kvapné, v. 15. 6. Summou všemi oudy k stírání a bédování bližních i k bouřkám plápolají. — III. Potvrzuje apoštol toho, že daro z milosti Boží jde ospravedlnění a tak rozepří zpravuje o ospravedlnění, v níž: 1. Smysl těch poráží, kteříž svým zásluhám je připisovali; tak níž v. 20. 23. 2. Svého smyslu o ospravedlnění, totiž že ono pochází z milosti Boží, dovodí: 1: Cílem Zákona. 2: Ukazováním odporu mezi lidskou zásluhou a v Kristu připraveném spasení neb ospravedlnění, při kterémžto ospravedlnění vypisuje věci některé: *Předně*: Z strany Boha, totiž: 1. Milost Otce nebeského, původ a

13. Hrob²¹ otevřený jest hrdlo jejich; jazyky svými listivě mluvili; *jed lýtých hadů jest pod rty jejich; *Žalm 140, 4.*

14. Kterýchžto ústa plná jsou zlořečení a hořkosti²².

15. Nohy jejich rychlé jsou k vylévání krve.

16. Setření a bída²³ jest na cestách jejich.

17. A cesty pokoje nepoznali²⁴.

18. *Není bázně Boží před očima jejich. *Žalm 36, 1.*

19. Víme pak, že cožkoli Zákon²⁵ mluví, těm kteříž jsou pod Zákonem²⁶, mluví, aby všeliká ústa zacpána byla²⁷ a aby²⁸ vinen byl všecken svět²⁹ Bohu.

20. *Protož z skutků Zákona³⁰ nebude ospravedlněn³¹ žádný člověk před obličejem jeho. †Nebo skrze Zákon přichází poznání hřícha. **Gal. 2, 16. Item 3, 10. †Níž 7, 7.*

21. *Ale nyní³² bez Zákona³³ spravedlnost Boží³⁴ zjevena jest³⁵, osvědčená Zákonem i proroky; *Vjš 1, 17. Filip. 3, 9.*

22. Spravedlnost totiž Boží skrze víru Ježíše Krista ke všem a na všechny věřící, neboť není rozdílu;

23. Všickniť zajisté zhřesili a nemají slávy Boží³⁶.

24. Spravedliví pak učinění bývají daro³⁷ milostí jeho skrze vykopení, kteréž se stalo v Kristu Ježíši;

čeství a zatracení hodni. 21) totiž jakož hrob a šachta, by pak tam lidé jedni po druhých metáni byli, nikdá neřekne: Dosti mám (Přísl. 30, 16.), a z sebe ne nějakou vůni libou ale smrad vydává; tak člověk z svého přirození jest lakomý a bližním svým škoditi hotový a nenasyčený (Abak. 1, 14. Jer. 5, 16.), z srdce pak svého zlého, to čím ono jest naplněno, jako mrzutý smrad (Mat. 12, 34.) jazykem plným jedu smrtedlného (Jak. 3, 8.) vynášeti velmi chtivý. Žalm 5, 10. 22) t. jsou zlostní, zlolejší, zarytí a jako nějaká hořká věc Bohu i sobě vespolek velmi odporní. 23) viz Izai. 59, 7. 24) t. takového života pokojného nevedou, aby svým bližním prospěti hleděli, viz Izai. 59, 8. 25) t. Pisma svatá v knihách Mojžišových, v žalmích a v prorocích zavřená. Luk. 24, 44. 26) t. i na vás, Židé, se to vztahuje, že z svého přirození takoví jste, jakž vás tu Duch Páně vymaloval; a protož se ospravedlniti a na samy pohany té zkázy slyšeti nemůžete. 27) t. aby všickni tak byli obviněni, až by ani slova odpověditi (Job 9, 3.) a toho, že jsou čistí od

hříchů, říci nemohli (Přísl. 20, 9.), leč by sami sebe šálili a Bohu i jeho Zákonu klamě nadávati směli. 1 Jan 1, 10. 28) obviněný. 29) t. všechno lidské pokolení. Tak Jan 3, 16. 30) t. z ostříhání jeho. Nebo jakož nemožné jest pouhým lidem z země dosáhnouti nebe, tak týmž lidem nemožné jest Zákonu dosti učiniti, anobř by pak jemu dosti učinili, tedy by tím sobě nic nezasloužili, ale toliko povinnost svou vykonali. Luk. 17, 10. 31) všeliké tělo. 32) t. když sme my hříšníci byli (níž 5, 8.) a sobě ničeho dobrého na něm nezasloužili. 33) t. bez našeho dostiučinění zákonu Božímu a tak bez našich i čichžkoli jiných zásluh. 34) t. kteréž sám Bůh, jakožto spravedlnost naše (Jer. 23, 6.), jest dárce a s kterouž před jeho spravedlivým soudem ostáti můžeme. Vjš 1, 17. 35) t. jakož skrze Krista připravena, tak také skrze evanjelium v známost uvedena a k ní jiná cesta nežli naplnění Zákona ukázána. 36) t. nemohou dostačiti k dosažení jí, aniž tím slavní býti mohou před Bohem, jako by jeho Zákonu dosti učinili a od něho schváleni

OSPRAVEDLNĚNÍ. studnici toho ospravedlnění, v. 22. 25. 2. Krista prostředníka s zaslužením jeho, v. 24. 25. 3. Způsob dávání toho ospravedlnění, totiž skrze hříchů odpuštění, v. 25. 4. Slávu Boží, jakožto cíl přední toho ospravedlnění, v. 25. 26. *Potom: S strany lidí: 1. Víru, skrze níž se ospravedlnění to bere, v. 22. 26. 2. Cíl toho ospravedlnění, že totiž: Pýcha lidská tím se poráží; pravé potěšení všickni Boží vyvolení z Židů i z pohanů posílí tu složené mají, nebo: 1: Obojích jest milostivým Bohem. 2: Obojí mohou býti víry účastni, skrze níž Bůh jako nástroj svůj ospravedlnění podává a jeden jsa v svém úmyslu, jednotejný zůstává. 3: Učení to o ospravedlnění s zákonem Božím se srovnává.*

25. Jehožto Bůh ³⁸vydal ³⁹za smírce skrze víru ve krvi ⁴⁰jeho, k ukázání ⁴¹spravedlnosti své skrze odpuštění předešlých ⁴²hříchů,

26. V shovívání Božím ⁴³; k dokázání spravedlnosti své v nynějším času; k tomu, aby on spravedlivým byl ⁴⁴ a ospravedlnujícím ⁴⁵ toho, jenž jest z víry Ježíšovy.

27. Kdež jest tedy ta chlouba ⁴⁶? Vyprázdněna jest. Skrze který zákon ⁴⁷? Skutků-li? Nikoli; ale skrze zákon víry ⁴⁸.

28. *Protož ⁴⁹za to máme, že člověk bývá spravedliv učiněn věrou bez skutků Zákona. *Niž 8, 3. Skut. 13, 38. Galat. 2, 16. 2 Tim. 1, 9. Tit. 3, 5. Žid. 7, 16.*

29. Zdaliž jest toliko Bůh Židů? Zdali také není i pohanů? Ba jistě i pohanů.

30. Poněvadž jeden jest Bůh, kterýž ospravedlňuje obrízku ⁵⁰ z víry a neobřízku ⁵¹ skrze víru.

31. Což tedy Zákon vyprazdňujeme skrze víru? Nikoli; nýbrž Zákon tvrdíme ⁵².

byli a tak se před ním pochlubit mohli. *Niž v. 27. 37) z lásky jeho. 38) předuložil. 39) Ř. směřením. 40) t. skrze tu víru, kteráž na samé zásluze Kristově grunt a základ má a člověk skrze ni milosti v Kristu stále požívá. 41) t. pravdomluvnosti v svých slibích. 42) t. jichž se kdykoli prvé kdo z vyvolených Božích dopustil. Skut. 15, 11. Nemáť pak to tak bráno býti, jako by již po přijaté milosti padajícím a zase pokání činícím neměl Bůh odpouštěti; neboť Pán Kristus každého dne za odpuštění hříchů kázal se modlíti, čímž hotovost Otce svého k odpuštění hříchů ráčil ukázati, anobřž litostivou obětí vždycky ještě ráčil býti. (1 Jan 2, 2.) Ale tím se to míní, že i předešli i přítomní i budoucí hříchové shlazení v něm býti mohou. 43) skrze odpuštění předešlých hříchů, kteréž Bůh snášel. Jako by řekl: Že sme pro hřích předešlé nezahynuli, to samé dobrotivosti a snášelivosti Boží připsáno býti má, kterýž nám shovával, abychom hřích své poznali a jich skrze víru odpuštění došli. 44) t. pravdomluvným v svých slibích a zámluvách. 45) t. aby jemu samému ta čest zůstávala, že on každému věřícímu Kristovu spravedlnost přivlastňuje a jej svatého a nepoškvrněného před obličejem svým postavuje. Kol.*

1, 22. 46) t. že z skutků a zásluh svých docházíme ospravedlnění. Jako by řekl: Poněvadž darmo z milosti Boží skrze víru v Krista Ježíše docházíme ospravedlnění, tedyť z toho to jde, že my slávy Boží nemáme (výš v. 23.), to jest, že my před Bohem svou zásluhou chlubit se nemůžeme. 47) t. skrze které učení, to-li, kteréž k doufání v skutcích vede, čili to, kteréž v Kristu ospravedlnění ukazuje (Jan 1, 29.), nýbrž v něm ho skrze víru požívati velí? Niž 5, 1. 48) t. učení to, kteréž k víře slouží. 49) tu závěrku činíme, za důvod mocný máme. 50) t. Židy. 51) t. pohanů. 52) Jako by řekl: Zdaliž Kristovo za hřích naše usmrcení (niž 4, 25.), toho nepotvrzuje, že pohrůžky nám v Zákoně učiněné daremné nebyly? A zdaliž my s Zákonem se nesrovnáváme, když jakž on lidi k Kristu vede (Gal. 3, 24.), tak my kázáním evangelium v něm samém ospravedlnění ukazujeme? (1 Kor. 1, 30.) Aneb zdaliž jakž Zákon k vyplňování vůle Boží všechny lidi zavazuje, tak i my svým učením všechněm k tomu nesloužíme, aby po všecken čas života svého v svatosti a v spravedlnosti jemu sloužili (Luk. 1, 75.), k bližním pak pro něho láskou nakloněni byli? 1 Petr 4, 8. 1 Jan 3, 23.

K ŘÍMANŮM.

IV.

OSPRAVEDLNĚNÍ
Z VÍRY.

Cesta, po níž se k pravému ospravedlnění jíti má, příkladem Abrahamovým velmi ušlechtilým ukázána, při čemž apoštol mocně toho ještě dále dovodě, že samou milostí Boží skrze víru ospravedlnění docházíme: Jedno: Příklad ten jako zrcadlo pravého ospravedlnění způsobem tímto vysvětluje: Předně: Když smysl pravý o ospravedlnění předkládá, v němž ukazuje: 1. Jak Abraham došel ospravedlnění? Ne z skutků, ale z víry. 2. Od koho ospravedlněn? Od Boha, kterýž z své milosti cizí spravedlnost, to jest Kristovu, jemu jako i jiným hříšným přičtel, čehož potvrzuje i svědectví Davidovo, kterýž blahoslavenství ne zásluze lidské, ale odpuštění hříchů připisuje. 3. Kdy jest ospravedlněn? Prvé nežli obrázka ustanovena byla a tak nebyvši nařízena, ani ospravedlnovati nemohla, při tom pak dvě cíl od Abrahama při-

KAPITOLA IV.

Důvody mocnými toho dovodí, 4. že ne z skutků, ale z milosti, věrou v Krista, ospravedlněn bývá člověk.

Gož tedy díme, čeho došel *Abraham, otec náš, podlé těla¹?
Izai. 51, 2.

2. Nebo byl-liť Abraham z skutků spravedliv učiněn, má² se čím chlubit, ale ne u Boha³.

3. Nebo co praví Písmo? *Uvěřil pak Abraham Bohu, i počteno jemu za spravedlnost.
Gen. 15, 6. Galat. 3, 6. Jak. 2, 23.

4. Kdožť skutky činí, tomuť odplata nebývá počtena podlé milosti⁴, ale podlé dluhu;

5. Tomu pak, kdož⁵ nečiní skutků, ale věří v toho, kterýž spravedlivého činí bezbožníka⁶, bývá počtena víra jeho za spravedlnost.

6. Jakož i David⁷ vypravuje blahoslavenství toho člověka, jemuž Bůh přivlastňuje spravedlnost bez skutků, řka:

7. *Blahoslavení, jichžto odpuštěny sou nepravosti a jejichžto přikrytí⁸ sou hříchové;
Žalm 32, 1.

8. Blahoslavený muž, kterémuž Pán nepočítá⁹ hříchu.

9. Blahoslavenství¹⁰ tedy toto k obrízce-li¹¹ se vztahuje toliko, čili také k neobřízce¹²? Nebo pravíme, že Abrahamovi víra jest počtena¹³ za spravedlnost.

1) t. z skutků; jelikož je z těla a ze krve bez víry a opravení Ducha Božího činil a jelikož by je soud neb rozum těla schválil, v. 2. 2) chloubu. 3) t. ačkoli to pouštím, že Abraham podlé soudu lidského veliké svědectví a chválu má jako v tom, že z rozkazu Božího z své vlasti vyšel (Gen. 12, 4.) a tam, kdež mu dědictví ani za šlepějí nožnou nedal, ochotně šel (Skut. 7, 5.), syna svého k vůli jemu obětovati hotov byl (Gen. 22, 3.) a Lota i s nebezpečenstvím hrdla svého z rukou nepřátel vysvobodil (Gen. 14, 14.); avšak před Bohem, jehož oči tisíckrát jsou jasnější nežli slunce (Eklus. 23, 25.) a na jehož soudu sotva spravedlivý spasen bude (1 Pet. 4, 18.), nikoli jako i jiní práv by nezůstal. Job 15, 14. Žal. 143, 2. 4) t. nebývá dána z milosti. 5) nemá, totiž v svých zásluhách nedoufá ale na ruce milosti Boží, jako onen publikán, se pokládá.

Luk. 18, 13. Tím pak skutků dobrých, bez nichž víra jako tělo bez duše jest mrtvá (Jak. 2, 26.), apoštol nikoli nezlehčuje, ale pýchu skutečníků snižuje a ospravedlnění v samém pouhém milosrdenství Božím ukazuje. Tit. 3, 4. 5. 6) t. jacíž jsou všickni lidé sami z sebe bezbožní a všeho dobrého prázdní. Níž 7, 18. 7) praví býti blahoslaveného toho člověka, jemuž Bůh připisuje, přičítá. 8) t. jako nějaká věc ošklivá a mrzutá. Přikrývá pak Bůh hříchy tak, když pro zasloužení Kristovo zasloužených pokut na své vyvolené uvozovati neráčí, proti nim kyselosti v svém srdci nechová (Žal. 103, 10.), alebrž hříchy v věčné zapomenutí dává. Mich. 7, 19. 9) t. jako by jich nebylo, do svých rejstříků jich nezapisuje (Job 13, 26.), a jakž Písmo mluví, k budoucímu trestání jich neschovává a nezapečetuje. Job 14, 17. Níž 8, 1. 10) t. netoliko to povědění svatého Da-

OSPRAVEDLNĚNÍ Z VÍRY. jetí obřízky se ukazuje. *Potom*: Ten příklad vysvětluje tak apoštol, když smysl těch, kteříž skutkům v Zákone přikázaným a tak zásluze lidské ospravedlnění připisovali, mocně poráží, předkládaje to, že: 1. Zákon před učiněním od Boha Abrahamovi slibů vydán nebyl a podlé toho slibů těch ani Zákon ani Abraham svou zásluhou původem býti nemohl. 2. Víra by na nic přišla, poněvadž by nemožnost lidská k vyplnění Zákona dostatečná nebyla. 3. Zákon hříchů neodpouští, nýbrž je ztěžuje. 4. Zaslíbené spasení Abrahamovým potomkům nikoli by stále býti nemohlo, jediné leč by ne na lidských zásluhách, ale na víře v Krista, jako Abraham,

10. Kterak¹⁴ pak jest počtena? ¹⁵ zdali když byl obřezán, čili před obřezáním? *Ne v obřízce, ale před obřezáním; *Gen. 15, 6.*

11. *A potom znamení, totiž obřízku, přijal¹⁶ za ¹⁷ znamení spravedlnosti víry, kteráž byla před obřezáním, na to, aby byl otcem¹⁸ všech věřících v neobřízce¹⁹, aby i jim ²⁰ přičtena byla spravedlnost; *Gen. 17, 11.*

12. A aby byl otcem obřízky²¹ těch, totiž kteříž ne z obřízky toliko jsou, ale kteříž kráčeji²² šlepějemi víry otce našeho Abrahama, kteráž byla před obřezáním.

13. Nebo ne skrže Zákon²³ stalo se zaslíbení Abrahamovi aneb semeni jeho, aby byl dědicem světa²⁴; ale skrže spravedlnost víry.

14. *Nebo jestližeť toliko ti, kteříž jsou z Zákona, dědicové jsou, ²⁵ zmařena jest víra a zrušeno jest to zaslíbení²⁶; *Galat. 3, 10.*

15. Zákon zajisté hněv působí²⁷; *nebo kdež není Zákona²⁸, tu ani přestoupení²⁹. *Níž 5, 20. Item 7, 7. Gal. 3, 19.*

16. A protož z víry jde dědictví, aby šlo podlé milosti³⁰, proto

víra, v němž za blahoslavené ty soudí, jejíchž hříchů Bůh nepočítá, ale také ten způsob, skrze nějž lidé k pravému ospravedlnění a tak k pravému blahoslavenství přicházejí. 11) t. k Židům. 12) t. ku pohanům. 13) v spravedlnost; t. pravíme, že věrou došel ospravedlnění. 14) t. v jakém způsobu byl tehdy Abraham, když mu ta milost učiněna; byl-li již obřezán, čili nebyl? 15) tehdy-li? 16) Vycházíť tu vstříci apoštol nepřátelům, kteříž slyšice, an praví, že Abraham před obřezáním došel ospravedlnění, mohli říci: Tedy bez potřeby obřízku přijal? Protož apoštol dí, že se to stalo: 1. Aby jistotou byla a pečetí ospravedlnění jdoucího z víry. 2. Toho potvrzovala, že on má býti otcem Židů i pohanů. Co nad to o svátostech, kteréž tu apoštol znamením neb pečetí nazývá, důstojnějšího může řečeno býti jako to, že ačkoli ony samy z sebe hodnosti a svatosti nedávají avšak věřícím a kajícím milosti Boží podávají, i ji mocně ujišťují a utvrzují? 17) pečet. 18) Otcem jej nazývá jakož proto, že se Boží smlouva s ním stala ke všechném věřícím přináležející (Gen. 17, 7.), tak také že na něm příklad toho ukázán, jak obojí jeho potomci, z Židů i z pohanů pošlí, k ospravedlnění přijíti mohou. 19) t. pohanů. 20) přivlastněna. 21) t. Židů. 22) t. víry Abrahamovy následují a jako na jeho šlepěje nastupují. 23) t. ne

proto že by Zákon naplnil, ale z milosti Boží. 24) Světem míní se tuto jakož království nebeské země Kananejskou na světě vyznamenané, tak také všickni v Krista věřící z Židů i z pohanů pošlí a po světě rozproštění, praví Abrahamovi synové. Mat. 8, 11. Nebo jakož dítky tělesné rodičů svých dědictvím slovou (Zal. 127, 3.), tak také všickni věřící jsou dědictvím Abrahamovým. Anobř jakž tam někdy Adam, jsa k obrazu Božímu stvořen, byl na zemi dědicem pravým všeho stvoření (Gen. 1, 26.), tak také ten obraz od Duchu Páně při sobě obnovený majících (2 Kor. 3, 18) všecky věci na světě dědičné jsou (1 Kor. 3, 22.), a oni jako svých a posvěcených (Tit. 1, 15.) řádně a s právem užívají, ješto bezbožní a nevěřící neřádně je sobě osobují. 25) v nic obrácena. Totiž jest-li že ti dědicové života věčného býti mají, kteříž by zákonu Božímu ve všech punktích jeho dosti učinili, tedy daremní by věc byla věřiti, že se do nebe dostaneme a to proto, že nikdá Zákonu dosti nečiníme. 26) t. jest-li že s tou výmínkou jest učiněno, abychom Zákon naplnili. 27) ne sám z sebe a z svého přirození, ale že pro jejich nepravosti pomstu na přestupníky wodi. Deut. 28, 15. atd. 28) t. buď přirozeného neb psaného. 29) t. nevědí lidé, co jest hřích a co ctnost (výš 3, 20), aniž tak velikého trestání sobě zasluhují, jako když o vůli Páně

K ŘÍMANŮM.

VÍRA založeno bylo, při tom pak apoštol tu víru Abrahamovu zvelebuje, předkládá to: 1. V koho uvěřil? V Boha všemohoucího. 2. Jak uvěřil? Proti rozumu těla. 3. Nač spoléhal? Na Boží sliby. 4. K jakému cíli to učinil? Pro slávu Boží a své spasení. *Druhé:* Příklad ten Abrahamův o pravém ospravedlnění předložený k oužitku jiným obrací, v známost to uvodě: 1. K komu se příklad ten vztahuje? Ke všechněm věřícím. 2. K čemu ho užívají? K tomu, aby v Kristu své potěšení viděli a z něho skrze víru ospravedlnění docházeli.

I. *Užitkové ospravedlnění z víry:* 1. Pokojné svědomí. 2. Přístup k Bohu. 3. Naděje

aby pevné bylo zaslíbení všemu semeni, netoliko tomu, kteréž z Zákona jest³¹, ale i tomu, jenž jest z víry³² Abrahamovy, kterýž jest otec všech nás;

17. (*Jakož psáno jest: Otcem mnohých národů³³ postavil sem tebe) před obličejem³⁴ Boha, jemuž uvěřil, kterýž obživuje mrtvé a povolává³⁵ i těch věcí, jichž není, jako by byly. *Gen. 17, 4.*

18. Kterýžto Abraham v naději³⁶ proti naději³⁷ uvěřil, že bude otcem mnohých národů; podlé toho povědění: *Takť bude símě tvé jakožto hvězdy nebeské a jako písek mořský. *Gen. 15, 5. Žid. 11, 12.*

19. A nezemdlev u víře, nepatřil na své tělo již³⁸ umrtvené, ješto téměř ve stu letech byl, ani na život Sáry umrtvený.

20. O zaslíbení tedy Božím nepochyboval z nedověry³⁹, nýbrž posilnil se⁴⁰ věrou, dav chválu⁴¹ Bohu;

21. Jsa tím jist, že což koli zaslíbil, mocen jest i učiniti.

22. A protož počteno jest jemu to za spravedlnost.

23. Jestif pak to napsáno ne pro něj toliko, že jemu to počteno bylo za spravedlnost;

24. Ale i pro nás, kterýmžto bude počteno za spravedlnost⁴² věřícím v toho, kterýž vzkřísil Ježíše, Pána našeho, z mrtvých.

25. Kterýž vydán jest na smrt pro⁴³ hříchy naše, a vstal z mrtvých pro ospravedlnění naše.

KAPITOLA V.

Že pokoj svědomí rozkošné ovoce spravedlnosti jest, ukázav apoštol, 14. moc hříchu Adama a moc milosti a spravedlnosti v Kristu složené jedno proti druhému postaviv, vysvětlil.

Ospravedlnění tedy jsouce z víry, *pokoj máme s Bohem skrze Pána našeho Jezukrista; *Izai. 9, 7. Item 26, 3. Item 32, 17. Item 57, 19. Jan 14, 27. Efez. 2, 14. Kolos. 1, 20.*

vědí a ji nečiní. *Luk. 12, 47. 30)* t. aby patrné bylo, že jde z milosti. Nebo kdyby z zasloužení šlo, již by více milost milostí nezůstávala (níž 11, 6.), ale mzda zasloužená byla by dávkou. *Výš v. 4. 31)* t. Židům věřícím. *32)* t. pohanům, víry Abrahamovy následující. *33)* t. v té příbuznosti, kteráž před Bohem platí. *34)* toho, jemuž uvěřil, Boha. *35)* t. i tomu, což v bytu svém ještě není, tak snadné jest jemu rozkázati býti, jako by již bylo, čehož hojně pojišťuje i skutek stvoření (Gen. 1, 3.) i pohanů do církve povolání a jako z kamení synů Abrahamových učinění.

Mat. 3, 9. 36) t. kteréž nabyt z předkládání sobě toho, že Bůh mocen jest všechno, což zaslíbil, učiniti (níž v. 21.), i syna jeho zase z mrtvých vzbuditi. *Žid. 11, 19. 37)* t. kteráž by se jemu mohla naskytnouti z spatřování těla jeho i manželky jeho již sešlého. *Níž v. 19.* Jako by tedy řekl: Abraham se na Boží sliby cele spustil a toho se od něho nadál, čemuž rozum těla jeho odpíral. *38)* sešlé. *39)* nerozpakoval se; t. nedal se v přesuzování zaslíbení Božích, ale sprostně věřil Bohu. *40)* u víře. *41)* t. Bohu se cele dověřil. Nebo ten chválu Bohu dává, kdož jej

EPIŠTOLA S. PAVLA

V.

JISTOTY k věčné slávě. 4. Potěšení v zámutech, když vidíme: 1: Že se tu učíme trpělivosti. 2: Zkušením poznáváme moc, moudrost, dobrotu a pravdomluvnost Boží i sebe sami. 3: Naděje nabýváme o pomoci Boží i životu věčném, jíž ujišťuje: **SPASENÍ.** Láska Boží; darové Ducha svatého; smrt Kristova, o níž dí: 1. Kdy ji podstoupil? 2. Za koho? 3. Jak skrze ni mnoho dobrého způsobil? Že totiž milost nám u Boha zjednal, nebo když miloval: 1: Bezbožné (výš v. 6.), ovšem to učiní pobožným. 2: Hříšníky, ovšem

2. *Skrze něhož i ¹přístup měli sme věrou k milosti této², kterouž ³stojíme a chlubíme se nadějí [†]slávy Boží⁴.

**Mat. 16, 17. Jan 6, 44. Item 10, 9. Item 14, 6. Efez. 2, 18. Item 3, 12. †Žid. 3, 6.*

3. A netoliko nadějí, ale také chlubíme se ssoužením⁵, vědouce, *že ssoužení trpělivost působí⁶;

Jak. 1, 3.

4. A trpělivost zkušení, zkušení pak⁷ nadějí.

5. *A nadějet nezahanbuje⁸, ⁹nebo láska Boží¹⁰ rozlita jest v srdcích našich¹¹ skrze Ducha svatého, kterýž dán jest nám.

Žalm 31, 1.

6. Kristus zajisté, *když sme my ještě¹² mdlí byli, v čas příhodný¹³ za bezbožné umřel.

Efez. 2, 5. Kolos. 2, 13.

7. Ješto sotva kdo za spravedlivého umře, ač za dobrého by¹⁴ někdo snad i umřítí směl¹⁵.

8. *Dokazujet pak Bůh lásky své k nám; nebo když sme ještě hříšníci byli¹⁶, Kristus umřel za nás.

Jan 3, 16. 1 Jan 4, 9. Žid. 9, 26.

za nejmocnějšího, nejmoudřejšího, nejpravdomluvnějšího atd. má (Luk. 17, 18. Jan 3, 33.), jako zase ten ho ze cti loupi, kdož jeho slovu nevěří. 1 Jan 5, 10. 42) když budem věřiti. 43) viny, pády.

1) přivedení sme; t. když jsme počali věřiti a na milost sme přijali, ano i nyní nám volný k němu přístup zůstává. Ř. měli sme přivedení. Ještěť pak i tato kapitola přináší k dovozování toho, že z víry právě v Krista Ježíše jde ospravedlnění. Čehož tuto apoštol dovodí dvěma hlavními důvody: 1. Mocí spasitelné víry, od verše prvního až do dvanáctého. Jako by takto řekl: Což koli může svědomí naše pro hříchy znepokojené zpokojiti, volný přístup k Bohu nám učiniti a v jisté naději k věčné slávě nás ustaviti, to nás ospravedlňuje. Víra pak svědomí naše pokojí (verš 1.), ješto sic nevěřící nemají pokoje (Izai. 48, 22.); víra nám volný přístup k Bohu činí (verš 2.), ješto sic jinak hříchové nás s ním rozlučují (Izai. 59, 2.); víra v jisté naději nás k věčné slávě ustavuje (verš 2.), čehož apoštol dále některými důvody potvrzuje. Tedy víra pravá v Krista Ježíše nás ospravedlňuje. 2. Důvod ospravedlnění z víry vede apoštol od verše 12. až do konce kapitoly, stavěje Adama, otce našeho, proti Kristu a Krista proti Adamovi. Jako by takto řekl: V komžkoli nic jiného není než hřích a smrt, v tom ospravedlnění a spasení hledati nenáleží, ale spravedlnost i život v tom hledán býti má, kdož jej působí. Ve všechněch pak lidech během přirozeným počatých nic se jiného než hřích a smrt nenalézá, ale sám toliko Kristus spra-

vedlnost i život způsobil. Tedy ne v lidech během přirozeným počatých ale v samém Kristu ospravedlnění i spasení hledáno býti má. K tomuť zajisté cíli apoštol Adama prvního k Kristu, Adamovi novému, a Krista k Adamovi rovná, abychom, co máme v obou, viděli a v Adamovi, kterýž na nás dědičně hřích i smrt uvodí, ani v žádném stvoření jiném spasení nehledali, ale k Kristu, dárci života, se utkali. 2) t. k smířeni a spokojení se s Bohem. 3) v níž, na kteréž všickni založeni sme; t. tou milostí Boží stáli zůstáváme a z ní nevypádneme. 1 Pet. 1, 5. 4) t. že máme naději k slávě Boží. 5) zámutek. 6) t. ne samo z sebe to činí, ale my za příčinou jeho z obdarování Ducha Páně trpělivosti nabýváme, když na to hledíme, že cožkoli se nás odporného dotýká, s vůlí Boží se to děje (Job 1, 21. Gen. 50, 20. 2 Král. 16, 10.), a my tudy k obrazu Syna jeho připodobnění býváme. Niž 8, 17. 29. 7) t. člověk pobožný zkušenej to máje, že Bůh jemu v ssoužení pomohl, více se v naději ustavuje, že i potom pomáhati bude (1 Král. 17, 34. atd. 2 Kor. 1, 10.), a potom v pokušení zkušenej k věčné slávě přivede. 8) t. nemýlí, jako častokrát od lidí učinění slibové. 9) proto že. 10) t. kterouž nás Bůh miluje. 11) t. čitelnost té milosti a lásky jeho v svém srdci máme a toho, jak jest dobrotivý i jak s námi otcovsky nakládá, okoušíme i k němu doufánlivě se utkáme. Niž 8, 15. 12) bez moci, t. neosvicení Duchem svatým. 13) t. od Otce uloženy. 14) t. za člověka účinného a užitečného. 15) t. netoliko něco odporného ale i smrt podstoupiti. 16) t. v starém rodu zůstávali a hří-

K ŘÍMANŮM.

ADAM laskav bude na ospravedlněné. 3: Neprátely, ovšemť spasí přátely. 4: Miloval nás s opovázáním se života svého, nad toť to činiti bude bez ublížení sobě. — A KRISTUS. II. Adama a Krista jednoho k druhému přirovnávání: *Jedno*: Čím sou sobě podobní? 1. Jakož Adam jest původ hřícha, tak Kristus spravedlnosti. 2. Adam příčina jest smrti, tak Kristus života. 3. V bedrách Adamových všickni sou zprzněni; tak v Kristu všickni věřící přicházejí k očištění. *Druhé*: Čím jsou od sebe rozdílní? 1. Hřích Adamův, skrze nějž smrt přišla, byl jediný; ale Kristus netoliko za ten, ale i za jiné všecky dosti

9. Čím tedy více nyní ospravedlnění jsouce krví jeho, spaseni budeme skrze něho od hněvu¹⁷.

10. Poněvadž byvše nepřátelé, smíření sme s Bohem skrze smrt Syna jeho; ¹⁸ nad toť smíření jsouce, spaseni budeme skrze život jeho.

11. A netoliko to, ale chlubíme se i Bohem¹⁹ skrze Pána našeho Jezukrista, skrze něhož nyní smíření sme došli.

12. *A protož²⁰ jakož skrze jednoho člověka hřích²¹ na svět²² všel²³ a skrze hřích smrt, a tak²⁴ na všecky lidi smrt přišla, v němž²⁵ všickni zhřešili. *Gen. 3, 1. 1 Kor. 15, 21.*

13. Nebo až do Zákona hřích byl na světě; ale hřích se nepočítá²⁶, když Zákona není.

14. Kralovala pak smrt od Adama až do Mojžíše²⁷ také i nad těmi, kteříž nehřešili²⁸ ku podobenství přestoupení Adamova, kterýž jest figura²⁹ toho budoucího Adama.

15. Ale ne jako³⁰ hřích, tak i³¹ milost. Nebo poněvadž onoho pádem jednoho mnoho jich zemřelo; ³² mnohemť více milost Boží a dar z milosti toho jednoho člověka Jezukrista na mnohé³³ rozlit jest.

16. ³⁴A však ne jako skrze jednoho, kterýž zhřešil, tak zase milost.

chem opanování byli. O takových hříšních viz Jan 9, 24. 31. Luk. 7, 34. A ačkoli i nyní z toho, že bychom hříšníci nebyli (1 Jan 1, 8.), vyměřiti se nemůžeme, avšak již očištění jsouce, z milosti Boží manové hřícha nezůstáváme a takovými před Bohem nesloveme. 17) t. od pokut hrozných Božích a zvláště věčných, z hněvu jeho jdoucích. 18) ovšemť. 19) netoliko se chlubíme nadějí slávy Boží a potom i ssouženými, ale nad to výše chlubíme se i samým Bohem, že on jest naším Otcem a my jeho synové. 20) Proto apoštol tu Krista k Adamovi přirovnává, aby odpůrcům ukázal, že poněvadž Adam sám všecky mohl zavést, žeť ovšem Kristus může všecky věřící k spasení přivést. 21) t. jehož se rodičové naši v ráji dopustili a jímž my všickni v jejich bedrách byvše, zprzněni sme, i pro něj zkažené tělo máme. Níž 7, 18. 22) t. na všecko lidské pokolení, jakž hned sám apoštol vykládá. 23) t. dědičným právem ve všech se vkořenil a uvázal aneb všechněm jest přičten. 24) po všech lidech přešla, všecky přikvačila. 25) proto že všickni zhřešili, t. v prvém člověku, Adamovi. J. je-likož všickni zhřešili. 26) t. za hřích jmín ani trestán nebývá. Jako by řekl: Poněvadž

Bůh i před vydáním Zákona psaného hříchy trestal, čehož důvodem jsou metly jeho na Kaina (Gen. 4, 11.), na první svět (Gen. 7, 21.), na Sodomské (Gen. 19, 24.), na Abimelecha (Gen. 20, 3.), i na Egyptské uvedené (Exod. 7, 20), tedyť nějaký, t. přirozený zákon před tím býti musil. 27) t. až do vydání Zákona. 28) tak jako Adam, t. i nad dítkami a nemluvnaty, což mocným důvodem jest, že i oni hříchem přirozeným sou mazány. Job 14, 4. Žalm 51, 7. 29) toho, kterýž měl býti, t. Krista. 30) pád, vina, t. Adamova. 31) ale ne jakož pád, tak (jest) i dar, t. ospravedlnění v Kristu připravené a z milosti Boží nám dané. Jako by řekl: Adam a Kristus jsou sobě v tom podobní, že každý, což jest jeho vlastního, svým účastníkům jako kmen ratolestem udílí; ale v tom velmi jsou od sebe rozdílní, že Kristova zásluha dostatečnější jest nám k spasení, nežli Adamovo neposlušství k zatracení. Nebo Kristus svým poslušstvím netoliko jeho neposlušství, ale i jiné hříchy věřících shladil. 32) nad to více milost Boží a dar z milosti, t. spravedlnost smrti Kristovou způsobená, kterouž Bůh z milosti své věřící darovati ráčí. 33) rozhajnil se. 34) aniž tak (jest

VÝSTRAHA učinil. 2. Mocnější jest Krista, pravého Boha, spravedlnost k navrácení života, nežli Adama, pouhého člověka, pád k uvedení smrti, čemuž ani Zákon neodpírá; nebo Zákon vydán, ne aby ospravedlňoval, ale aby: 1: Hřích oznamoval a ztěžoval. 2: Milost Boží zveličoval; toho pak obého cíl jest rozdílný: Hříchu: smrt; milosti: věčný život.

Výstraha od hříchů lidem znovu zrozeným od apoštola učiněná, v níž: 1. Vstříc vycházejí těm, kteříž slov jeho o rozmnožování milosti Boží za příčinou hříchů hříchy sobě osvobozovali, ten smysl jejich poráží. 2. Důvody mocné, že znovu zrození nemají sobě uzdy v hříších pouštětí, dvojím způsobem vede. Jedno: Pod čtvrtým podobstvím bez

Nebo vina z jednoho pádu přivedla všechny ku potupení; ale milost z mnohých hříchů přivodí k ospravedlnění.

17. *Nebo poněvadž³⁵ pro ten pád jeden smrt kralovala pro toho jednoho, mnohem více, kteříž rozhojněnou milost a dar spravedlnosti přijímají, v životě novém kralovati budou skrze toho jediného Jezukrista.

1 Kor. 15, 22.

18. *A tak tedy, jakž skrze pád jeden na všechny lidi přišla vina ku potupení; tak i skrze³⁶ jediné ospravedlnění na všechny lidi přišla milost k ospravedlnění života³⁷.

4 Ezdr. 7, 48.

19. Neb jakož skrze neposlušenství jednoho člověka učiněno jest mnoho³⁸ hříšných, tak i skrze poslušenství jednoho³⁹ spravedliví učinění budou mnozí.

20. Zákon pak vkročil mezi to, aby se rozhojnil hřích⁴⁰; a když se rozhojnil hřích, tedy ještě více rozhojnila se milost⁴¹;

21. Aby jakož kraloval hřích⁴² k smrti⁴³, tak aby i milost kralovala skrze spravedlnost⁴⁴ k životu věčnému, skrze Jezukrista Pána našeho.

KAPITOLA VI.

Kdož jest ospravedlněn, 3. ten se v hříchy dobrovolně navracovati nemá; 13. ale sloužiti jest povinen Bohu v té spravedlnosti 22. pro slavnou věčného života odplatu.

Gož tedy díme? snad¹ zůstaneme v hříchu², aby se milost³ rozhojnila⁴?

2. ⁵Nikoli; ⁶kteríž sme zemřeli hříchu, kterakž ještě živi budeme v něm?

to, což jest uvedeno) skrze jednoho, kterýž zhřešil, (jako jest) milost. 35) pro jednoho zhřešení. 36) jednoho. 37) t. aby jsouce ospravedlnění, živi byli. 38) t. všickni z Adama pošli. Podob. Mat. 26, 28. za mnohé, t. za všechny věřící. 39) t. Krista, kterýž poslušen byl Otce až do smrti kříže. Fil. 2, 8. 40) Dvojím způsobem to činí: Jedno tak, když lidé větší chut mají k tomu, co Bůh Zákonem zapovídá (níž 7, 5. 8.), čehož však Zákon svatý a čistý (níž 7, 12.) sám z sebe jim nedává, ale zkáza přirozená je k tomu podpaluje a ponouká. Druhé, když hříchy lidem oznamuje a ztěžuje (níž 7, 8. Gal. 3, 19.), jako i tuto se stalo, když skrze Zákon pád Adamův i s ovocem svým v zná-

most uveden byl. 41) t. když Zákon hřích oznámil a ztížil i jaká jest moc hřícha, ukázal, tedy patrněji vidína byla moc zasloužení Kristova, tak že ospravedlnění v něm způsobené a v oučastnost z milosti Boží dané netoliko hřích Adamův ale i jiné věrných a vyvolených přikrylo a jako moře přikvačilo. Podobně Luk. 7, 41. atd. 42) t. hněv Boží skrze hřích. 43) t. věčné. 44) t. Kristovu všechněm věřícím přičtenou a přivlastněnou.

1) ležeti budeme, uzdu sobě v hříších pustíme? 2) t. v starém rodu. Odpovídá pak tu apoštol nepřítelům, kteříž slova jeho (výš 5, 20.) na tu stranu vykládali, jako by on prostopášnosti učil; protož tu mocnými důvody jim to ukazuje, že v Kristu osprave-

STARÝ I NOVÝ ČLOVĚK. širokého vysvětlování, je předkládá: 1. Pod podobenstvím smrti a umrtvení v nás hřícha, v. 2. 2. Pod podobenstvím křtu; totiž že jakž při křtu má býti do vody pohřbení a z ní se vyskytnutí, tak náš starý člověk zaslužením smrti Kristovy ve křtu má jako utopen býti, nový pak se vyskytnouti a kvésti. 3. Pod podobenstvím pohřbu Kristova; že totiž jakož on po smrti jest pohřben, tak i my jeho mocí hříchům zemřevše, již jsme povinni jim pohřbeni býti a nikoli nesloužit. 4. Pod podobenstvím vzkříšení Kristova; že totiž jakž on vstav z mrtvých, nový život má, tak i my mocí jeho vzkříšení jsouce obživeni, máme nový, šlechetný život vésti. *Druhé:* Ty důvody pěkně vysvětluje: 1. Důvod ze křtu vzatý vysvětluje podobenstvím stromu, že jakož roub v dobrý kmen vštípený dobré ovoce nese, tak i my v Krista skrze víru a křest vštípeni jsouce, povinni jsme ovoce šlechetného života nésti. 2. Důvod z pohřbu Kristova vzatý vysvětluje cílem našeho člověka starého s Kristem ukřižování, v. 6. 3. Důvod přivedený pod podobenstvím umrtvení nás hříchu (výš v. 2.) vysvětluje příkladem lidí podlé těla mrtvých, v. 7. 4. Důvod z Kristova vzkříšení vzatý vysvětluje stálostí jeho života;

3. Zdaliž nevíte, že kteříž koli pokřtěni sme v Krista Ježíše, ^{po so.} ^{Cojici.} v smrt jeho ⁷ pokřtěni sme?

4. Pohřbeni ⁸ sme tedy s ním skrze křest v smrt, abychom jakož z mrtvých vstal Kristus k slávě Otce, tak i my ⁹ v novotě života chodili.

5. Nebo poněvadž sme v něj vštípeni ¹⁰ připodobněním smrti jeho ¹¹; tedy i vzkříšením jemu připodobnění budeme;

6. To vědouce, že starý člověk ¹² náš s ním spolu ukřižován jest ¹³, aby bylo ¹⁴ umrtveno tělo hřícha ¹⁵, abychom již potom nesloužili hříchu.

7. Nebo kdožť umřel, ¹⁶ ospravedlněn jest od hříchu.

8. Jestližeť sme pak zemřeli s Kristem, věřímeť, že spolu s ním také živi budeme;

dlnění nový život vésti mají. **3)** *t. Boží, kterýž jakkoli veliké hříchy kajícím odpouští a tím milost i slávu svou zjevuje.* **4)** *t. aby známější byla.* **5)** *odstup to.* **6)** *když.* **7)** *t. abychom smrti jeho účastní byli netoliko v docházení v něm a pro něho hříchů odpuštění, ale také mocí Ducha jeho vnitř i zevnitř jsouce obnoveni, hříchy v sobě jako oheň dusili, nový pak život na sobě pronášeli a jako v Krista se oblačeli.* Efez. 4, 22. Gal. 3, 27. **8)** *t. křest svatý netoliko jest znamením a svědectvím toho, že pro Kristovu zásluhu vyvolených hříchové jsou v zapomenutí dáni (Jer. 31, 34.) a zahrabáni anobřž jako v moři hlubokém utopeni (Mich. 7, 19. 1 Petr. 3, 21.), ale také k tomu bývá dáván, abychom my ďáblu, světu, tělu, a Antikristu nesloužili a jako pohřbeni jemu byli. Rozuměti pak, že tu mluví podlé tehdejšího způsobu, kdež všechno tělo při křtu pohřžovali a jako pohřbovali a hned zase z vody vychvacovali; viz toho vysvětlení Jan 3, 23. **9)** *k novému životu.* **10)** *t. skrze víru k němu příúcastnění (Efez. 3, 17.), a jako ratolesti k kmenu připojení. (Jan 15, 5.) A protož tedy jakož z kmene tělesného do ratolesti moc, vláha i život jde, aby takověž ovoce, jakýž jest strom, nesly,**

tak i my z Krista moc a sílu berouce, jako i on svatí, čistí, tiší, pokojní i trpěliví budeme a na vnitřním člověku oživme. Žid. 7, 26. Mat. 11, 29. Fil. 2, 5. 1 Petr. 2, 21. Item 4, 1. **11)** *t. umřevše hříchům jako i on umřel podlé těla.* **12)** *zkáza naše přirozená a nám dědičná. Žal. 51, 7.* **13)** *t. jakož za hříchy naše na dřevě kříže skrze Krista dosti jest učiněno (1 Petr. 2, 24.), tak také z zaslužení jeho na kříži stalého Duch svatý jest nám dán, abychom jeho mocí tu zkázu přirozenou v sobě dusili a všechny vášně své zlé pracně křížovali. Gal. 5, 24.* **14)** *moci zbaveno, v nic obráceno.* **15)** *t. buď přirození naše zkažené, v němž nic dobrého nepřebývá (niz 7, 18.), buď všeliký hřích, ježž jinde apoštol po částkách rozbírá a jemu jako nějakému tělu oudy přivlastňuje. Kol. 3, 5. Touž věc jinde apoštol tělem smrti nazývá. Niz 7, 24.* **16)** *zproštěn, přestal, výhost vzal, osvobozen jest. Totiž jakož tělesně mrtvý všech prací jest zproštěn, tak i ti, kteříž hříchům zemřeli a jich odpuštění došli, již se v ně navracovati více, jako svině do kaliště bláta, nikoli nemají. Výš v. 2. 1 Petr. 4, 1. 2 Petr. 2, 22. Jan 5, 14. Anobřž jakž před soudem kdož jest ospravedlněn, to jest za spravedlivého vyhlášen, ten trestání zniká, tak kdož hří-*

STARÝ I NOVÝ CLOVĚK. totiž že jakož on v smrtedlnost se nikdy nenavrací, ale vždycky živ zůstává, tak i my nemáme se v mrtvost ducha navraceti, ale vždycky šlechetně živi býti. — II. Napomenutí k umírání hříchům a sloužení Bohu, a tu souditi: 1. Co jest to hřích mrtviti; kde a jak to činiti náleží? 2. Co jest to Bohu sloužiti, a čím se k tomu ponoukati máme? 1: Jistým nad hřích vítězstvím a jich opanováním. 2: Povinností svou služebnickou, a tu potřebí znáti: 1. Cí jsme služebníci? 2. Od koho a jakým způsobem sme k té službě přivedeni? 3. Jak snažně tomu Pánu sloužiti máme? 4. Proč nám to činiti náleží? *Jedno:* Pro uvarování se škod z hřichu

9. Věduce, že Kristus *vstav z mrtvých, již více neumírá, smrt nad ním již více nepanuje. *Zjev. 1, 18.*

10. Nebo žeť umřel, hřichu umřel¹⁷ jednou¹⁸; že pak jest živ, živ jest Bohu¹⁹.

11. Tak i vy²⁰ za to mějte, že ste zemřeli zajisté hřichu; ale živi jste Bohu²¹ v Kristu Ježíši Pánu našem.

12. Nepanujž tedy hřích²² v smrtedlném těle vašem, tak abyšte povolovali jemu v žádostech jeho.

13. Aníž vydávejte oudů svých za odění²³ nepravosti kterému koli hřichu; *ale²⁴ vydávejte se k sloužení Bohu, jakožto²⁵ vstavše z mrtvých, a jsouce živi; a oudy své vydávejte za odění spravedlnosti Bohu. *Luk. 1, 75. Gal. 2, 19. Žid. 9, 14. 1 Petr 4, 2.*

14. Nebo hřích nebude panovati nad vámi; nejste zajisté pod Zákonem²⁶, ale pod milostí.

15. Což tedy? hřešiti budeme, když nejsme pod Zákonem, ale pod milostí? Nikoli.

16. *Zdaliž nevíte, že komuž se vydáváte za služebníky ku poslušenství, toho jste služebníci, kohož posloucháte? buďte hřichu k smrti, buďte poslušenství k spravedlnosti. *Jan 8, 34. 2 Petr 2, 19.*

17. Ale díka Bohu, že byvše služebníci hřicha, uposlechli²⁷ ste z srdce způsobu učení toho, v kteréž²⁸ uvedeni ste.

18. *Vysvobození jsouce pak od hřichu, ²⁹ učinění ste služebníci spravedlnosti. *Jan 8, 36. Galat. 5, 1. 1 Petr 2, 16.*

7. Neděle
po sv.
Trojici. 19. Po lidsku pravím³⁰ pro mdlobu těla vašeho: Jakž³¹ ste vydávali oudy své v službu nečistotě³² a nepravosti³³ k činění nepravosti; tak nyní vydávejte oudy své v službu spravedlnosti³⁴ ku posvěcení.

chům umřel, již jim vyhýbati má. 17) t. pro hřích, aby jej shladil. 18) t. jakož Kristus jediným svým obětováním všechny hřích shladil (Žid. 10, 12.) a všechněch svých vyvolených na věky posvětil (Žid. 10, 14.), tak také i my povinni jsme jednou v těle svém hřích tak umřeviti, aby prvnější moci v nás neprovoďil a zniku neměl. 19) t. k slávě Boží. 20) rozumějte. 21) t. k vůli jeho svatě. Níž 8, 14. Efez. 3, 20. 22) t. zkáza přirozená a vám dědičná moci své neprovoď a ducha sobě nepodmaňuj. Gal. 5, 17. 23) t. aby nástrojem byli. 24) propůjčujte, postavte se. 25) z mrtvých vstalé a živé. 26) t. pod zlořečenstvím Zákonu, ale pod milostí Boží, kterýž vám

hřích pro Krista odpustil a vás od nich ospravedlniv, Ducha svého svatého vám dává. Neboť Zákon nepomáhá dobře činiti, ale milost Boží, t. dar Ducha svatého pomáhá a nedá panovati hřichu, alebrž jej přemáhá a podmaňuje. 27) t. skrze víru učinění ste služebníci Boží. 28) vydali ste se. 29) podmaňeni. 30) t. lidem obecnou věc povím. 31) t. tak jen snažně služte Bohu, jakž jste někdy sloužili hřichům. 32) v tom slovu zavírá všecko, cožkoli proti první dště Zákonu a proti svatosti čelí. 33) v tom slovu obsahuje všecko, což odporného jest druhé tabuli Božího zákona a děje se s křivdou bližního. 34) t. na to, abyšte byli svatí.

VII.

K ŘÍMANŮM.

SVOBODA jdoucích, a ty jsou: 1. Zbavení Boží spravedlností. 2. Dojití hanby před KŘEŠŤANSKÁ. Bohem, anděly i lidmi. 3. Odsouzení k smrti věčné. *Druhé:* Pro užítky jdoucí z sloužení Bohu, a ti jsou: 1. Posvěcení a Bohu se zalíbení. 2. Život věčný, o němž vypravuje: Od koho, skrze koho i proč dáván bývá?

I. O svobodě křesťanské, o níž vypravuje, že: 1. Záleží na vysvobození z hříchů a zlořečenství Zákona. 2. Smrtí Kristovou jest způsobena a skrze víru vyvoleným dána

20. Nebo když ste byli služebníci hřícha, ³⁵ cizí ste byli od spravedlnosti;

21. Jaký ste pak užitek ³⁶ měli tehdaž toho, začez se nyní stydíte? Konec ³⁷ zajisté těch věcí jest smrt.

22. Nyní pak, vysvobození jsouce od hříchu a podmanění v službu Bohu, máte užitek svůj ³⁸ ku posvěcení; cíl pak život věčný.

23. *Nebo odplata za hřích jest smrt; ale ³⁹ milost Boží jest život ⁴⁰ věčný v Kristu Ježíši Pánu našem. *Vyš v. 16. Gen. 2, 17.*

Ezech. 3, 18. Item 18, 18. Item 33, 8.

KAPITOLA VIII.

Ospravedlnění lidé nejsou pod Zákonem, ale pod milostí; 7. a protož, ačkoli odpor ducha a těla v sobě mají, 25. však jich Zákon nemůže odsouditi, ovšem potupiti.

Zdaliž nevíte, bratří, (nebo povědomým Zákona mluvím), že Zákon panuje nad člověkem¹, dokudž živ jest člověk?

2. *Nebo žena, kteráž za mužem jest, živému muži přivázána jest² zákonem; pakli by umřel muž její, rozvázána jest od zákona muže³.

1 Kor. 7, 39.

3. A protož dokudž jest živ muž její, slouti bude *cizoložnice, bude-li s jiným mužem; pakli by muž její umřel, již jest svobodna od zákona toho, tak že již nebude cizoložnice, bude-li s jiným mužem.

Mat. 5, 32. Item 19, 9.

4. *Takž, bratří moji, i vy umrtvení ste Zákonu⁴ skrze⁵ tělo

35) zbavení, svobodní ste byli od spravedlnosti; t. spravedlnost v vás místa neměla a moci neprovoďala, ale mizerní ste manové hřícha byli. **36)** jako by řekl: Nemáte z hříchů užítku žádného. Nebo zdaliž lakomý s pokojnou myslí může usnouti? A maje mnoho statku, zdaliž nemusí míti mnoho čeládky, kteráž jej z toho statku vyjídati bude? jakžž tedy toho statku užitek míti bude, jediné že se na něj očima podívá? (Ekl. 5, 10. 11.) Podobně smilství a opilství, zdaliž neodjímá srdce a s sebou nemocí ošklivých nepřináší? Oz. 4, 11. Přísl. 23, 29. 30. 1 Kor. 6, 18. **37)** t. cíl a odplata. *Níž v. 23.* **38)** dojití svatosti. **39)** dar; t. svatost a život šlechetný z milosti Boží a obdarování jeho jdoucí. **40)** t. jakož naše ospravedlnění tak také z milosti nám dané posvěcení k životu věčnému nás přivodí.

1) tím podobenstvím vysvětluje apoštolová slova, kteráž pověděl, že nejsme pod Zákonem,

ale pod milostí (výš 6, 15.), nebo v tom podobenství hřích přirozený zkázu dědičnou a Zákon psaný manželů tělesnému připodobňuje; pokolení pak lidské k manželce přirovnává. **2)** zákonně; t. jakož manželka není z svazku manželského propuštěna, dokudž jest živ muž její: tak také ti, kdož hříchu v sobě neumrtvili, manové jeho a pod zlořečenstvím Zákona zůstávají, svobody pak křesťanské nedocházejí. **3)** t. jakož manželka po smrti svého manžela jest sobě volná a z svazku manželského propuštěna, tak také ti, v nichž darem Božím hřích jest umrtven (Kol. 3, 5.), již k činění vůle Boží jsou volní (Ezech. 36, 26. Žalm 110, 3.) a jelikož jsou z novu narození, již více jhem Zákona jako nějakým příkrým manželem k dobrému hnání nebývají, ale v Zákoně lhost zvláštní mají (níž v. 22.), pod zlořečenstvím pak jeho zůstávají. Gal. 3, 13. **4)** t. z něho ste vysvobození, aby on více v vás, jakožto k hří-

TRŮJ ZÁKON. 3. Cíl její jest sloužení Bohu a skutků dobrých jako ovoce nesení, k čemuž nás ponouká předkládáním toho: 1: Jací sme byli a čeho sme za tím očekávali měli? 2: Co jest nám dobrého a k jakému cíli učiněno? — II. O díle Zákona, kteréž dělá: *Jedno*: Při lidech v starém rodu zůstávajících, jimž: 1. Hříchy v známost uvodí. 2. Milost a chut větší k nepravostem, ne sám z sebe, ale příčinou lidskou zplozuje.

Kristovo⁶, abyšte byli jiného⁷, totiž toho, kterýž z mrtvých vstal, abychom ovoce nesli Bohu. *2 Kor. 5, 15. Gal. 2, 19. 1 Tes. 5, 10.*

5. Nebo když sme byli v těle⁸, žádosti hříchu skrze Zákon⁹ vzbuzené, moc svou provodily¹⁰ v oudech našich k nesení ovoce¹¹ smrti.

6. Nyní pak osvobození sme od Zákona, když umřel ten¹², v němž sme držáni byli¹³; tak abychom sloužili¹⁴ v novotě ducha, a ne v vetchosti litery¹⁵.

7. Což tedy díme, že Zákon jest hříchem¹⁶? Nikoli. *Nýbrž hříchu sem nepoznal než skrze Zákon. Nebo i o žádosti byl bych nevěděl, aby hříchem byla, by byl Zákon neřekl: †Nepožádáš.

**Výš 3, 20. †Exod. 20, 17. Deut. 5, 21.*

8. *Ale příčinu vzav hřích skrze přikázání, ¹⁷zplodil ve mně všelikou žádost¹⁸. Bez Zákona zajisté hřích mrtev¹⁹ jest.

Výš 4, 15. Item 5, 20. Galat. 3, 19.

9. Jáť pak byl sem živ někdy bez Zákona²⁰; ale když přišlo²¹ přikázání, hřích ožil,

10. A já umřel; i shledáno jest, že to přikázání, kteréž mělo mi býti k životu²², jest mi k smrti²³.

chům umrtvených, hříchu nezplozoval (níž v. 8.), vás k němu nepodpaloval, ani zlořečenství na vás neuvozoval. 5) *jsouce v těle.* 6) *t. Kristus svým za vás těla svého obětovaním zápis Zákona proti vám četlci zkažil (Kol. 2, 14.) a toho vám, abyšte hříchům umírali a v novotě života chodili, zasloužil i za příklad se vystavil. Výš 6, 4.* 7) *t. jakož žena po prvním muži ovdovělá za jiného muže se vdauc, již vůli toho a ne onoho prvního manžela vykonávati jest povinna, tak také kdož v sobě hřích umrtvil a s jiným manželem, to jest s Kristem, jedno tělo sou učiněni (Jer. 3, 14. Efez. 5, 30.), již ne onomu prvnímu manželu, to jest svému zkaženému přirození, ale Kristu k vůli živi býti a plod šlechetného obcování vydávati mají (2 Kor. 5, 15.) a což on chce, k slávě jeho činiti (Mat. 5, 16.) a neužitečnými ratolestmi nebýti. Jan 15, 2.* 8) *t. dokudž sme v rodu starém zůstávali a hříchů v sobě neumrtvili.* 9) *zdrážděné.* 10) *t. což Zákon zapovídal, k tomu sme klopotnější ještě byli a toho více žádali.* 11) *t. hříchů, za něž odplata jest smrt. Výš 6, 23.* 12) *t. hřích v našem těle přebývající jest umrtven, aby Zákon příčinou jeho zlořečenství na nás neuvodil.* 13) *t. hříchem dědičným, jako nějakými řetězy, k dobru sme svázáni byli.* 14) *t. Kristu, novému choti, manželu svému, výš v. 4.* 15) *t.*

ne v rodu starém (výš 6, 6.), kterýž literou, t. Zákonem starým, bez připojení darů Ducha Páně k hříchům podpalován bývá (výš v. 5.), ale jakž sluší na ty, kteříž prvního manžela, totiž hřícha, se zhostivše, manželu novému t. Kristu, k vůli živi býti mají. Gal. 2, 20. 16) t. příčinou hříchů a prostopašností. 17) způsobil. 18) t. zkáza přirozená k tomu více hořela, což Bůh zapovídal. 19) t. když se do zrcadla Božího zákona ne tak pilně nahlédá, co on zapovídá neb nezapovídá, tedy zkáza přirozená jest jako mrtvá a k tomu, což Bůh zapovídá, ne tak velmi plápolá, ani Zákon svědomí tak hrubě neděsí a netresce. 20) t. smyslem farizejským opojen byv a pravému zákona Božího mínění i na žádosti zlé se vztahujícímu (Mat. 5, 27.), nerozuměv, výborný sem o všechno pokoj měl a svou povrchní tvárností se ubezpečiv, ani sem se Božích soudů nelekal. 21) t. když sem smyslu pravého, i na zlé žádosti se vztahujícího, při Božím přikázání nabyt, tož hřích jako z hrobu nějakého vynikl a mé svědomí dnem i nocí kormoutil; já pak vida, že sem Bohu všelijak křiv, jeho soudů sem se zhrzil a jako mrtvý před ním padl. 22) t. k spokojení mého svědomí. 23) t. k skormoučení mého svědomí slouží. Jako by řekl: To přikázání, kteréž vydáno k tomu bylo, aby mi cestu k životu ukazovalo (Deut. 30, 15.) a

VII.

K ŘÍMANŮM.

BOJ DUCHA S TĚLEM. 3. Svědomí děsí a jako zabíjí, čehož pojišťuje apoštol: 1: Příkladem svým. 2: Schopností lidskou k věcem zapověděným. 3: Mdloubou lidskou k vyplnění Zákona. *Druhé:* Při znovu narozených původem jest boje ducha opraveného s tělem zkaženým, a tu viděti: 1. Oč ty dvě strany bojují? O to, že duch Bohem opravený odpírá hříchům a vůli Boží konati chce; tělo pak zkažené vůli Boží se protíví a svou konati usiluje. 2. Jaký způsob v tom boji člověk Bohem opravený zachovává? 1: Na svou mdloubu hledí. 2: K svým vinám se před Bohem příznává. 3: V Zákoně

11. Nebo hřích vzav příčinu skrze to přikázání, ²⁴ podvedl mne a skrze ně i zabil.

12. *A tak Zákon zajisté jest svatý, a přikázání svaté i spravedlivé a dobré. *Žalm 19, 8. 1 Tim. 1, 8.*

13. Tedy to dobré učiněno jest mi smrt? Nikoli; ale hřích ²⁵, aby se okázal býti hříchem, skrze to dobré zplodil mi smrt, aby ²⁶ tak byl příliš velmi hřešící ²⁷ hřích ²⁸ skrze přikázání.

14. Víme zajisté, že Zákon jest duchovní ²⁹, ale já jsem tělesný, *prodáný ³⁰ hříchu. *Izai. 52, 3.*

15. Nebo toho, což činím, ³¹ neoblibuji. *Nebo ne, což chci, to činím, ale což v nenávisti mám, to činím. *Gal. 5, 17.*

16. Jestližeť pak, což nechci, to činím, tedy povoluji Zákonu, že jest dobrý.

17. A tak nyní více ne já to činím ³², ale ten hřích ³³, kterýž ve mně přebývá.

18. Vímt zajisté, že nepřebývá ve mně (to jest v těle mém) dobré. Nebo ³⁴ chtění hotové mám; ale abych vykonati mohl dobré, tohoť ³⁵ nenalézám;

19. Nebo nečiním toho dobrého, ³⁶ což chci; ale činím to zlé, čehož nechci.

20. A poněvadž pak, čehož já nechci, to činím, tedyť již ne já činím to, ale ten hřích, kterýž ve mně přebývá.

21. Nalézám tedy takový při sobě zákon ³⁷, když chci činiti dobré, že se mne přidrží zlé.

k dárci života, Kristu Ježíši, vedlo (Gal. 3, 14), již mne mylnou spravedlností se nadýmajícího v tom, že jsem smrti věčné hoden, osvítilo, nýbrž na mne jako na přestupníka trestání uvedlo. 24) oklamal, svedl; t. buď oči mých eničůvých zastěňováním, abych mínění zákona Božího nerozuměl a hříchu za hřích neměl (Podob. Jer. 2, 23.), buď hříchů osladčováním; pokut Božích, jako někdy satan v ráji, zlehčováním (Gen. 3, 4.) a milostí Boží i časem dosti dlouhým ještě ku pokání troštováním. 25) t. učiněn mi jest smrtí. 26) tím způsobem. 27) hříšný, t. jakož znamení jest nemoci těžké, když ona po lékařství dobrém netoliko se neukládá a nehojí, ale ještě více se rozjídá a kyše, tak také na oko se viděti může, jak jest velmi jedovatá zkáza přirozená, když Zákonem netoliko v mezích Božích se zdržovati nedá, ale k tomu, což on zapovídá, ještě více se podpaluje a tu

zatracení dobývá, kdež se naučení spasitelné k životu věčnému všechněm dává. Deut. 30, 15. 28) za příčinou. 29) t. jakož sám jest čistý a dokonalý (Žal. 19, 8.), tak všecky dokonalé a celým srdcem s Bohem spojené a jako v jiné, nežli jsou z přirození, t. v duchovní, proměněné míti chce (Deut. 6, 5.) a poslušnosti z Ducha svatého vyplývajícího ode všech vyhledává. 30) podmaněný; t. ve všech mocích duše i těla porušený a jako bídný otrok zkláze přirozené podmaněný i všelijak k žádostem těla nakloněný. Podob. 3 Král. 21, 20. 31) nemám za své vlastní, neznám se k tomu. 32) t. jelikož jsem znovu narozený. 33) t. zákon hřicha, neb hřích přirozený. 34) mám tu vůli; Ř. příleži mi, jest mi přítomná. 35) nedosahuji; t. moci a síly k vykonání dobrého nemám. 36) k němuž milost mám. 37) t. hřicha, jímž sem jako nějakými řetězy k vykonání dobrého

CHOZENÍ PODLÉ DUCHA
ANEB TĚLA.

i proti svému přirození líbost má. 4: Nad svou zkázou sobě naříká, i z ní vysvobození žádá. 5: V zasloužení Kristově všecko své potěšení skládá a jako na nohy povstává.

I. *Jistota z víry jdoucího ospravedlnění a spasení*: 1. Kdo ji požívají? Z novu narození. 2. Čím se v tom utvrzují? 1: Spatřováním při sobě jako i apoštol díla Ducha svatého. 2: Smrtí Kristovou, o níž tu dí: Od koho na ni vydán? Jak se to i s jakým užitekem

22. *Nebo ³⁸ zvláštní líbost mám v zákoně Božím ³⁹ podle vnitřního člověka ⁴⁰;

Žalm 1, 2.

23. *Ale vidím jiný zákon v oudech svých, odporující zákonu myslí mé ⁴¹ a ⁴² jímající mne zákonu hřícha, kterýž jest v oudech mých.

Galat. 5, 17.

24. Bídny já člověk! kdo mne ⁴³ vysvobodí z toho těla smrti ⁴⁴?

25. Ale děkuji Bohu skrze Jezukrista Pána našeho. A takž tedy tentýž já sloužím ⁴⁵ myslí zákonu Božím, ale tělem zákonu hřícha ⁴⁶.

KAPITOLA VIII.

Ti, kteříž ne podlé těla, ale podlé Ducha chodí, vysvobození jsou od potupení. 17. A ti spolu s Kristem trpíce, 18. budoucí slávy bezpečně, 23. ačkoli ne bez truchlivého lkání očekávají.

A

protož není již žádného ¹ potupení těm, kteříž jsou v Kristu ² Ježíši, totiž nechodícím podlé ³ těla, ale podlé ducha ⁴.

2. Nebo zákon ducha ⁵ života, kterýž jest v Kristu Ježíši, ⁶ vysvobodil *mne od zákona hřícha ⁷ i smrti.

Jan 8, 36. Galat. 5, 1.

3. *Nebo seč nemohl býti Zákon ⁸, jelikož byl mdlý pro tělo ⁹,

svázán. Pod. Mat. 26, 41. *Výš v. 6. 38)* srovnávám se v duchu. *39)* s strany. *40)* Vnitřním člověkem míní se člověka z novu narození; totéž hned v dalším verši myslí nazývá. *41)* t. vnitřnímu člověku, to jest tomu myslí mé obnovení a té hotovosti z obdarování Ducha Páně mně dané k ostříhání Božího Zákona vede. *Ezech. 36, 26.* *42)* uvozující mne v vězení, podrobující neb jímající mne zákonu hřícha. *43)* vytrhne. *44)* t. z té zkázy přirozené, kteráž jest dostatečnou příčinou smrti a zatracení. Touž věc (*výš 6, 6.*) nazval tělem hřícha. *45)* Duchem; t. jelikož jsem znovu narozený. *46)* t. s strany svého vlastního přirození ještě ostatky hřícha při sobě cítím, anobř to, že mne zkáza přirozená nejednou sobě podmaňuje, zřetelně vidím.

1) odsouzení; t. není se jim potřeba báti věčného zatracení. Nebo hříchové jsou jim odpuštění, a což se ještě při nich jakýchž ostatků jich vleče, počítání jim nebývají. *2)* t. kteříž v Krista věří, v něho skrze víru štípení sou a z té víry obcování šlechetné vedou. *1 Jan 1, 7. Item 2, 5. 6.* *3)* t. nevykonávajícím

z úmysla toho, což chce zkáza přirozená, v těle našem zůstávají. *Výš 7, 18.* *4)* t. nesoucím ovoce ducha Bohem opraveného. *Gal. 5, 22.* *5)* t. účastnost Kristova a díla Ducha svatého nás obživujícího a v Kristu Ježíši posvěcujícího. Kterýž z Krista, hlavy vši církve, v jiné oudy, t. věrné a vyvolené, vyplýváje, co by měli činiti a čeho se varovati, je vyučuje (*1 Jan 2, 27.*), anobř k hříchům svazuje (*1 Jan 3, 9.*), ješto kdyby on nás maličko poopustil, hned by nás satan jako i Davida a Ezechiáše v lecos uvedl. *1 Par. 21, 1. 2 Par. 32, 31.* *6)* osvobodil. *7)* t. od hříchu v mém těle přebývajícího a ke všemu dobrému mne umrtvujícího, ke zlému pak jako nějakým zákonem mne ponoukajícího anobř smrt věčnou na mne uvozujícího. *8)* t. zákon Boží nemohl člověka ospravedlniti, obživiti a s Bohem smířiti. *9)* t. tělo naše zkažené tím jest vinno, že Zákon dobrý a svatý (*výš 7, 16.*) nemohl toho způsobiti, aby oni vůli Boží úplna vykonali a tak ospravedlnění a života věčného sobě zasloužili a to proto, že ono poddáno jemu býti nechce, aniž hned býti může (*níž v. 7.*),

VIII.

K ŘÍMANŮM.

JISTOTA a proč stalo? 3: Nesením ovoce rodu nového, rozdílného od rodu starého, a SPASENÍ spatřováním cíle jeho, rozdílného od cíle rodu starého. 4: Zde duše obnovením a potom hned při smrti do odpočinutí ji přenesením. 5: Budoucím slavným vzkříšením, jehož důvodem jest: Kristovo vzkříšení; Ducha svatého v věřících přebývání.

to způsobil Bůh¹⁰, poslav Syna svého v podobnosti těla hřícha¹¹, a příčinou † hřícha¹² potupil hřích¹³ na těle¹⁴; * *Výš 3, 28. Skut. 13, 39.*

Galat. 2, 16. Žid. 7, 16. † 2 Kor. 5, 21. Galat. 3, 13.

4. Aby¹⁵ spravedlnost Zákona vyplněna byla v nás, kteříž nechodíme podlé těla, ale podlé ducha.

5. *Ti zajisté, kteříž jsou podlé těla¹⁶,¹⁷ chutnají to, což jest těla; ale ti, kteříž jsou podlé ducha¹⁸, oblibují to, což jest ducha¹⁹.

1 Kor. 2, 14.

6. Nebo²⁰ opatrnost těla jest smrt²¹; opatrnost pak ducha život²² a pokoj;

7. Proto že opatrnost těla jest²³ nepřítelkyně Bohu; nebo zákonu Božimu není poddána a aniž hned může býti.

8. Protož ti, kteříž jsou v těle²⁴, Bohu se líbiti nemohou.

9. Vy pak nejste v těle, ale v duchu²⁵, poněvadž Duch Boží v vás přebývá. Jestliž pak kdo Ducha Kristova nemá, tent není jeho.

10. A jest-liť Kristus v vás²⁶, tedy ač tělo²⁷ umrtveno jest pro hřích; však duch²⁸ živ jest pro²⁹ spravedlnost.

11. Jestliž pak Duch toho³⁰, kterýž vzkřísil Ježíše z mrtvých, v vás přebývá, tedy ten, kterýž vzkřísil Krista z mrtvých, * obživí i smrtedlná těla vaše³¹ pro přebývajícího Ducha jeho v vás.

1 Kor. 6, 14. 2 Kor. 5, 1. Filip. 3, 21.

nýbrž což on zapovídá, k tomu ono více hoří a plápolá. **Výš 7, 8. 10)** t. Otec nebeský. **11)** t. podobného lidem hříšným (Fil. 2, 7.), avšak v sobě hříchu neměl. **Žid. 4, 15. 12)** t. pro Krista (2 Kor. 5, 21.), na něhož hřích jakožto na nevinného nespravedlivě sáhl a příčinou jeho smrti byl, již Bůh ten hřích za tou příčinou odsoudil, zkazil a zahladil, aby on již neměl více práva pomstou nás děsiti a strašiti. Aneb raději příčinou hřícha tolikéž jest, jako by řekl: Z té příčiny Bůh Syna svého na svět poslal, aby hřích zahladil a zkazil. **13)** t. všech vyvolených svých. **14)** t. Kristovu, kterýž pokuty hřícha na kříži podnikl. **1 Petr 2, 24. 15)** právo; t. aby naše povinnost, kterouž Zákon od nás spravedlivě míti chtěl (Deut. 6, 5. Lev. 19, 11. atd.), vykonána byla, a my bychom té spravedlnosti, kteréž Zákon vyhledává a na níž přestává, dojíti mohli. **16)** t. kteříž jsou ještě tělesní, Duchem Božím neopravení, aneb kteříž v rodu starém zůstávají, za tělem zkaženým odcházejí a v sobě naprosto žádného díla Ducha Božího necítí. **17)** oblibují. **18)** t. skrze Ducha svatého jsou znovu narození. **19)** t. šlechetné obcování vedou a v dobrém pracují, k němuž od Ducha Páně vedeni bý-

vají. **Efez. 2, 10. 20)** žádost, chutnání, oblibování, smysl. **21)** t. to což sobě chutná tělo, jest příčinou smrti. **22)** t. šlechetné obcování z milosti Boží a z daru Ducha svatého dané (výš 6, 23.) jest svědectvím a jako příčinou života věčného, svědomí pokojného a summou všeho dobrého. A to ne samo z sebe, ale podobně jako cesta vedoucí k darovanému pokladu, po níž kdož by nešel, k tomu pokladu přijíti by nemohl. Nebo do nebeské slávy, kteráž z milosti dána bude, nic toho, což by páchalo ohyzdnost, nevejde. **Zjev. 21, 27. 23)** odporná; t. ti jsou nepřátelé Boží, kteříž dychtí po tom, čehož tělo zkažené žádá. **24)** t. hovaní. **Viz výš v. 5. 25)** t. znovu ste skrze Ducha svatého narození a opravení. **Tit. 3, 5. 26)** t. skrze Ducha svého. **Výš v. 9. 27)** t. ačkoli tělo i pobožného člověka mnohým pokutám pro hříchy až i smrti poddáno býti a do prachu se navrátiti musí (Gen. 3, 19. Ekl. 12, 17.), avšak duch, to jest duše jeho, i tehdy, když tělo hnije, života věčného pro spravedlnost skrze víru danou požívá a v rukou Božích odpočívá. **Moudr. 3, 1. Zjev. 14, 13.** Aneb tělem mni se zkáza tělesná k hříchům s veliké částky skrze Ducha svatého při ospravedlněných

DLUH II. Ovoce rodu nového: 1. V čem záleží? V umrtvování hříchů a sloužení KŘESŤANSKÝ. Bohu. 2. Co nás k němu ponouká? 1: Dluh náš. 2: Bázeň smrti věčné a jiných metel Božích. 3: Budoucí odměna. 4: Vlastnost Božích synů, jimž apoštol ukazuje: 1: Znamení toho synovství, t. darů Ducha svatého v nich přebývání, níž v. 16. 2: Užítky toho synovství, a ti jsou: Přístup k Otcí nebeskému; svědomí pokojné; dědictví věčné, k němuž jakou se cestou přichází, tu apoštol ukazuje. — III. Potěšení Božích synů: *Jedno*: Za příčinou protivěnovství, v nichž se těšiti sluší těmito věcmi: 1. Ze s Kristem trpíme. 2. Slávou věčnou, k níž zdejší utrpení přirovnána býti nemohou.

8. Neděle 12. A takž tedy, bratří, dlužníci jsme ne tělu³², abychom podlé
po sv. těla živi byli³³.

3. Trojici. 13. Nebo budete-li podlé těla živi, zemřete³⁴; pakli byšete duchem
skutky těla³⁵ mrtvili³⁶, živi budete³⁷.

14. Nebo kteřížkoli Duchem Božím vedeni bývají³⁸, * ti jsou
synové Boží.

Gal. 4, 6.

15. *Nepřijali ste zajisté ducha³⁹ služby⁴⁰ opět⁴¹ k bázni; † ale
přijali ste ducha⁴² synovství⁴³, v němžto voláme⁴⁴: Abba, totiž
Otče⁴⁵.

*2 Tim. 1, 7. †Gal. 3, 26. Item 4, 6.

16. *A tenť Duch osvědčuje⁴⁶ duchu našemu, že jsme synové
Boží.

2 Kor. 1, 22. Item 5, 5. Efez. 1, 13. Item 4, 30.

17. A jestliže synové, tedy i dědicové; dědicové zajisté Boží,
spolu pak dědicové Kristovi; * však jestliže spolu s ním trpíme,
abychom spolu i oslaveni byli.

2 Tim. 2, 11.

4. Neděle 18. *Nebo tak za to mám, že nejsou rovná⁴⁷ utrpení nyníšší⁴⁸
po sv. oné budoucí slávě, kteráž se zjeviti má na nás⁴⁹.

3. Trojici.

Mat. 5, 12. Item 19, 29. 2 Kor. 4, 17. Kolos. 3, 4. 1 Jan 3, 2. Zjev. 14, 13.

umrtvená; duchem pak rozumí se nový skrže Ducha svatého daný život, a ten jest živ pro spravedlnost, totiž svou životnost pronáší v konání toho, což spravedlnost k Bohu i k bližním žádá. 28) život. 29) ospravedlnění. 30) t. Boží, výš v. 9. 31) skrže. 32) tělem tu nemíní se život náš, ježž dlužní sme opatrovati (Gen. 3, 19. Žal. 128, 2. Efez. 5, 29.), ale rozumí se zkáza přirozená v těle zůstávající, po jejichž libostech jako hovada nějaká choditi nemáme (Žal. 32, 9.), ale Bohu, kterýž nám duši i tělo dal a to obě vykoupil, nýbrž byt sobě v nás oblibil (1 Kor. 6, 19.), k vůli býti povinni jsme. 2 Kor. 5, 15. 33) t. jeho žádostem povolovali. 34) t. pokut Božích časných i věčných okoušeti musíte. 35) ti kteří jsou viz Gal. 5, 19. 36) t. zmlku jim při sobě nedávali. 37) t. odměn zde mnohých plnitelům Zákona zaslíbených (Deut. 28. 1 Tim. 4, 8.), i věčného dědictví dosáhnete. 38) t. ponoukání a vzbuzování k šlechetnému životu a summou k konání vůle Božské. 39) t. ne nějaký hrozný a strašlivý Boží zákon, ale milost Boží vám jest zvěstována. Neboť tu Duchem služby míní se Zákon starý, skrže nějž Duch svatý proti všechněm hříšníkům hrímá i je svými soudy a klátbami děsí a v službu bázni podmaňuje (Deut. 27, 26.) a podlé toho i Duchem služby slove. 40) otroctví. 41)

t. jako při počátku svého k Bohu se obraceti, když vám příkladem Jana Křtitele anobř podlé příkladu (Mar. 1, 14.) a rozkazu Kristova (Luk. 24, 47.), kázáním Zákona ku pokání slouženo bylo. 42) zvolení vás za syny. 43) t. Ducha svatého, kterýž věřícím svědectví dává, že jsou Boží synové, níž v. 16., a tak evangelium svaté, skrže nějž Duch svatý synům a dcerám Božím dáván bývá (Gal. 3, 2.), i jim skrže ně, že jsou synové Boží, osvědčuje a podlé toho Duch svatý Duchem synovství se nazývá. 44) t. k modlitbám svatým a horlivým od něho nastrojení a ponoukání býváme a jeho působením při modlitbách, bychom pak nahlas jako i onen Mojžíš nemluvili (Exod. 14, 15.), horlivě vzdycháme. 45) Užil tu apoštol slov rozdílného jazyku, jakž někteří smyslí, pro ukázání toho, že Kristus s svou zásluhou k obojím lidem, Židům i pohanům, přináležel. Izai. 19, 18. Kol. 3, 11. 46) spolu s duchem našim; t. osvědčuje našemu srdci, myslí a svědomí (1 Kor. 2, 11.), abychom se k tomu směle přiznávati mohli, že jsme synové Boží. 1 Jan 3, 2. 47) hodná; t. nemohou přirovnána býti k oné budoucí slávě. Nebo utrpení zdejší neb tělesná obecně samého těla se dotýkají; ale slávy i duše účastna bude. Nad to utrpení jsou kratičká (1 Petr 1, 6.), ale odplata slávy za nimi nás očekává věčná.

VIII.

K ŘÍMANŮM.

POTĚŠENÍ 3. Příkladem nebe i země, o nichž dí, jakým bídám, od koho a proč sou pod-
 PRAVĚ. maněny, i jaký způsob v tom zachovávají? 4. Příkladem jiných věřících,
 o nichž dí: Jakými dary sou obdařeni a co podnikají? Kdy, od koho a jak
 z bíd vysvobození budou? 5. Požíváním spasení již v jisté naději. 6. Pomocí svatého
 Ducha, kterýž i k modlitbám Otci nebeskému příjemným nás nastrojuje. 7. Užítkem

19. Nebo⁵⁰ pečlivé očekávání všeho stvoření očekává zjevení synů Božích⁵¹.

20. Marnosti⁵² zajisté poddáno jest stvoření^{53 54} nechtíc, ale pro toho, kterýž je poddal⁵⁵,

21. V naději⁵⁶, že i to stvoření vysvobozeno bude od služby porušení⁵⁷ v svobodu⁵⁸ slávy synů Božích.

22. Nebo víme, že všechno stvoření spolu lká a spolu⁵⁹ ku porodu pracuje až posavad.

23. A netoliko ono, ale i my prvotiny⁶⁰ ducha mající, i myt sami v sobě^{61 62} lkáme, ⁶³zvolení synů Božích očekávající a tak vykoupení⁶⁴ těla svého.

24. Nebo⁶⁵ naději spasení sme. Naděje⁶⁶ pak, kteráž se vidí, není naděje. Nebo což kdo vidí, ⁶⁷proč by se toho nadál?

25. Pakli čehož nevidíme⁶⁸, toho se nadějeme, tedy toho ⁶⁹skrze trpělivost očekáváme.

2 Kor. 4, 17. K tomu utrpení mohou býti smyslem pochopena a jazykem vypravena; ale sláva budoucí nemůže. Izai. 64, 4. 1 Kor. 2, 9. 48) t. kteráž pro jméno Boží snášíme. 49) t. na našich tělech i dušech. 1 Kor. 15, 42. atd. Fil. 3, 21. Praví pak, že se zjevití má, pro ukázaní toho, že jest dávno hotová (Mat. 25, 34.) a v Kristu se chová. Kol. 3, 3, 4. A ačkoli její nápadníci u světa v nenávisti jsou, však té slávy zbavení nebudou. 1 Jan 3, 2. 50) nebo (všecko) stvoření, jako oknem plně vyhlédajíc, očekává. 51) t. času toho, v němž synové Boží v své slávě zjevení budou. 1 Jan 3, 2. 52) t. porušitelnosti a nestálosti. Níž v. 21. 53) t. nebe, země a všichni živoří. Nebo slunce i měsíc často se zatmívá, země také zlořečenství a mnohým strastem jest poddána (Gen. 3, 17.), povětří pak často nakažené bývá, nýbrž i to nebe i ta země své proměny očekává. Žal. 102, 27. Izai. 51, 6. 2 Petr 3, 13. 54) nedobrovolně, ne samo od sebe; t. proti svému přirození. Nebo každá věc z svého přirození žádostivá jest toho, aby stála zůstala a nikoli se nerušila. 55) t. pro Boha, kterýž na osvědčení svého hněvu a zveličení hříchu Adamova všecken svět rozličným strastem, porušitelností a neřestem podmaniti ráčil. 56) t. v té naději, že netoliko Boží synové k slávě přijdou, ale i to nebe i ta země své obnovení a napravení přijme a tak v tom nyníjším bídném způsobu nezůstane. Izai. 65, 17. Skut. 3, 21. 2 Petr 3, 13. 57) t. z té bídné porušitelnosti a jako z nějaké zlé služby a hrozného manství, aby totiž ani samo se nerušilo, ale

vší strasti a porušitelnosti prázdno bylo ani lidem porušeným nesloužilo. 58) t. aby jako i synové Boží (avšak podle způsobu svého) z strasti a porušitelnosti osvobozeno a ji zbaveno bylo, v svých pak případnostech v slavnější a ušlechtlejší způsob proměny došlo. To pak svobodou slávy synů Božích nazývá proto, že teprv při vysvobození a oslavení Božích synů dokonalém nebe a země obnovená budou. 59) bolestí. 60) t. kteříž sme částku a nejprv v novém Zákoně Ducha svatého v předních darích jeho přijali, kteřížto darové nás v naději ustavují, že což Bůh dobrého konati v nás začal, také dokoná (Fil. 1, 6.), tak jako tam někdy prvotiny obilí jemu obětované celého stohu neb obilnice a těsta posvěcovaly, ano i ty, kteříž je obětovali, v té naději, že ostatku obilí užívati budou, ustavovaly. Níž 11, 16. Lev. 23, 14. Deut. 26, 10. 11. 61) t. vnitř v svém srdci. 62) vzdycháme. 63) Hypothesia jest vzeti sobě někoho za syna, jako tak učinil nám Bůh pro Krista a v Kristu. Jako by tedy řekl: Žádostivě té šťastné hodiny čekáme, v níž by všemu světu zřejmě ukázáno bylo, že jsme zvolení Boží synové a v níž bychom dědictví nebeské ujali, k němuž sme z milosti zvoleni. 64) t. dokonalého ze všech bíd zdejších, jimž těla lidí pobožných poddána jsou, již vyproštění. Podobně Kristus Luk. 21, 28. Skut. 3, 21. 65) v naději; t. ještě toho v skutku splněného nemáme a neužíváme, ale v jisté naději očekáváme a tak naději toliko nyní požíváme. 66) t. ta věc, o níž člověk pobožný podle Božího slova na-

POTĚŠENÍ utrpení, o nichž praví: Komu a jak jsou užitečná? 8. Cílem svého od Boha
PRAVÉ. vyvolení, a ten jest, abychom obraz Kristův v utrpeních i v odplatě věčné na
sobě nesli. 9. Přítomností a milostí Božskou, z níž nám Syna a v něm všecko

26. Ano také⁷⁰ i Duch svatý pomocen jest mdlobám⁷¹ našim.
*Nebo zač bychom se měli modliti, jakž by náleželo, nevíme; ale
ten Duch prosí⁷² za nás lkániami nevypravitedlnými. *Mat. 20, 22.*

Mar. 10, 37. Jak. 4, 3.

27. *Ten pak, kterýž jest zpytatel⁷³ srdcí, zná, jaký by byl
⁷⁴smysl ducha, ⁷⁵že podle Boha ⁷⁶prosí za svaté⁷⁷; *1 Král. 16, 7.*
1 Par. 29, 12. Žal. 7, 10. Jer. 11, 20. Item 17, 10. Item 20, 12. Luk. 16, 15.

28. Vímeť pak, že milujícím Boha všechny věci⁷⁸ napomáhají
k dobrému⁷⁹, totiž těm, kteříž⁸⁰ podle uložení jeho povolání sou⁸¹.

Ἰσὰ δευ
σο. Σιμουα
α Judy.

29. Nebo kteréž předzvěděl⁸², ty i předzřídil, aby byli připodob-
nění obrazu⁸³ Syna jeho; aby tak on byl prvorozený⁸⁴ mezi mno-
hými bratřími⁸⁵.

30. Kteréž pak předzřídil⁸⁶, těch i povolal⁸⁷; a kterýchž povo-
lal, ty i ospravedlnil; a kteréž ospravedlnil, ty i oslavil⁸⁸.

31. Což tedy díme k tomu⁸⁹? *Když⁹⁰ jest Bůh s námi, i kdo
proti nám?

Num. 14, 7. Izai. 8, 13.

32. *Kterýž ani vlastnímu Synu svému neodpustil, ale za nás⁹¹

dějí má. 67) proč by toho nadějí toliko po-
žíval, přítomné již to máje? 68) t. dědictví
království nebeského. 69) trpělivě. 70) jako
i naděje. Výš v. 24. 71) t. nám mdlým a
k nešení břemene pokušení nestatečným. 72)
t. rozněcuje nás k žádostem svatým a podle
toho i Duchem proseb se nazývá. Zach. 12,
10. Tak se i jinde o něm praví, že volá, totiž
nás k volání a úpění k Bohu vzbuzuje. Výš
15. verš. Gal. 4, 6. 73) t. Bůh, kterýž do
všech vnitřností našich nahlédá. 74) t. ví,
zač i s jakou horlivostí z enuknutk jeho Ducha
žádáme; protož dílo jeho zná, totiž oblibuje,
a nás v modlitbách vyslychá. 75) nebo. 76)
oroduje; t. učí, jak by se líbezň Bohu svatí
modlili, a protož podle vůle jeho se modléce,
nic o svých modlitbách pochybovatí nemají.
1 Jan 5, 14. 77) t. věrné a vyvolené, jichž
ač mnozí ostatkové hřícha se přidržejí, však
je Bůh za svaté a nemající vrasky a úhony
(Efez. 5, 26.) má; nebo jejich hříchů jim
nepočítá (výš v. 1.) a oni také snažují se
jemu v svatosti sloužiti (Luk. 1, 75.) a
v Kristu doplnění nedostatků přijímati. 1 Jan
2, 2. 78) t. potěšené i zarmoucené. 79) t.
bída zdejší věřícím netoliko spasení z rukou
nevyrážejí, ale příčinou toho bývají, aby
v souzeních Bůh: 1. Slávu svou zjevoval.
Jan 9, 3. Item 11, 4. 2. Za příčinou poku-
šení dále učení své rozšiřoval. Skut. 8, 4.
Item 28, 30. 3. Trápeními mnohé ku po-
kání obracel. Job 36, 8. Oz. 2, 6. 7. Luk.
15, 14. atd. 1 Kor. 11, 31. 4. K modlitbám
vroucím ponoukal. 2 Kor. 12, 8. 5. Pýchu
skloňoval. Žalm 119, 71. 2 Kor. 12, 7.
6. Mdlobu naši nám v známost uvodil. 2 Kor.

1, 29. 7. Víry naší jako zlata v ohni zku-
šoval. 1 Petr 1, 7. 8. A v naději o věčné
koruně nás ustavoval. Výš v. 17. 2 Tim.
2, 11. Item 4, 7. 80) předzvěděni byše.
81) t. k věčnému životu a tak v los svatých.
Žid. 12, 22. 82) t. kteréž před ustanove-
ním světa zamíloval a sobě oblíbil, Efez.
1, 4.; jakž v tom smyslu Písma o Bohu
mluví, že on zná své. Žal. 1, 6. 2 Tim. 2, 19.;
jako zase, že bezbožných nezná, t. jich sobě
nelibuje a za své nemá. Mat. 7, 23. 83) t.
v potupě i v slávě. 84) t. nejdůstojnější; tak
jako tam někdy synové prvorození, kteříž mezi
svými bratřími přednost drživali a dvojnásobní
díl statku po otci brávali. Gen. 49, 3. Deut.
21, 17. 2 Par. 21, 3. 85) t. mezi věřícími
a podle toho Božími syny zvolenými. Jan 1, 12.
86) t. o kterýchž bylo tajné jeho uložení. Níž
11, 2. 2 Tim. 2, 19. 1 Petr 1, 2. 87) t.
i k víře i k věčné slávě (1 Tes. 2, 12.) a to
nejen tak zevnitř samým hlasem jako ony na
svadbu (Mat. 22, 14.), ale i vnitř Duchem
svým spasitedlně. 88) t. netoliko zde (2 Kor.
3, 18.), ale ovšem k věčné slávě je přivede.
Kteráz že jest tak jistá, jako by již tělesně
s Kristem na pravici seděli (Efez. 2, 6.), protož
apoštol mluví o věci budoucí, tak jako by se
již stala. Viz v Předml. na proroky reg. 9.
89) t. poněvadž tak jest, že i pod křížem
dolrou nadějí máme, Duch svatý nám při-
spívá na pomoc, trápení a pokušení nám jsou
prospěšná, a o tom, že nás Bůh v Kristu
před věky zamíloval, vyvolil, ospravedlnil i
oslavil, jistotně víme, — proč sobě máme zou-
fati a ne raději říkati: Když jest Bůh s námi
i kdo proti nám? 90) t. poněvadž. 91) t.

PRAVÁ BEZPEČNOST. dobré dal a dává. *Druhé*: Potěšení se předkládá za příčinou svědomí zkor-mouceného, v němž těší vyvolené to: 1. Že Bůh Otec hříchy jim odpouští a spravedlností je přiodívá. 2. Kristus jejich jest zástupce, nebo: 1. Za ně umřel. 2: Z mrtvých pro ně vstal. 3: Na pravici sedí a za ně oroduje. 4: Od požívání své milosti jich odloučiti nedá: 1. Žádnému protiventství, z nichž se tu sedmero pokládá, a Bůh v něm vítězství dává. 2. Žádným nepřátelům, kteréž tu v devíti rozdílech zavírá.

za všechny vydal jej⁹²; i kterakž by tedy nám s ním všech věcí⁹³ nedal?
Izai. 53, 10. Jan 3, 16.

33. Kdo bude⁹⁴ žalovati na vyvolené Boží? * Bůh jest⁹⁵, jenž ospravedlňuje. *Výš 3, 25. Izai. 53, 11. Jer. 23, 6. Item 33, 16. 1 Kor. 6, 11. Tit. 3, 7.*

34. Kdo jest, ješto by je⁹⁶ potupil? Kristus jest, kterýž umřel za ně, nýbrž i z mrtvých vstal, a kterýž i na pravici Boží jest⁹⁷, kterýž i⁹⁸ oroduje za nás.

35. A protož kdo nás odloučí od lásky Kristovy⁹⁹? zdali¹⁰⁰ zarmoucení? aneb úzkost? neb protiventství? zdali hlad? čili nahota? zdali nebezpečentství? čili meč¹⁰¹?

36. *Jakož psáno jest: Pro tebe¹⁰² mrtveni býváme celý den¹⁰³; ¹⁰⁴jmíni sme jako ovce oddané k zabití. *Žalm 44, 23. 4 Ezdr. 15, 9. 1 Kor. 4, 9. 2 Kor. 4, 11.*

37. Ale v tom ve všem¹⁰⁵ udatně vítězíme skrze toho, ¹⁰⁶kterýž nás zamiloval.

38. Jist sem zajisté, že ani smrt, ani život, ani andělé¹⁰⁷, ani knížatstvo¹⁰⁸, ani ¹⁰⁹mocnosti, ani nastávající věci, ani budoucí,

39. Ani vysokost, ani hlubokost, ani které koli jiné stvoření nebude moci nás odloučiti od lásky Boží¹¹⁰, kteráž jest v Kristu Ježíši Pánu našem.

za věrné a vyvolené. 92) t. na smrt. 93) nedaroval, t. menších, kteréž u přirovnání k Kristu nic nejsou. 94) obviňovali. 95) ospravedlnitel jich. 96) odsoudil. 97) t. s Otcem svým v nebi i v zemi kraluje (Mat. 28, 18.) a všechno sobě podmaněné má (Žid. 2, 8.) i největší slávy v našem přirození užívá. Jan 17, 5. Efez. 1, 21. 22. Jest pak to mluvení příkladné, v němž se po lidsku lidem praví, že jakož oni jedni druhé ctíce, po pravici je sobě sázejí (3 Král. 2, 19. Žal. 45, 10.), tak že Otec nebeský největší slávou Syna svého poctil. Filip. 2, 9. Nebo sic vlastně o Bohu mluvě, nemůže se říci, aby on jakožto Duch (Jan 4, 24.) těla ani kosti nemající (Luk. 24, 39.), levici neb pravici měl. 98) prosí, přístojí, přimlouvá se. 99) od okoušení té lásky, kterouž nás Kristus aneb Otec nebeský pro Krista zamiloval. Níž v. 39. 100) ssoužení, utišení, zdmutek, pokušení. 101) t. jakýmž koli způsobem nás mordování aneb jak koli smrtí ukrutnou z světa svozování. 102) mordování, t. proto, že tebe

samého poctou na tebe příslušncu ctíme, vy-znáváme a v tobě naději máme. 1 Tim. 4, 10. 103) t. ustavičně. Tak svatá církev mluví buď proto, že bezbožníci svatě jedni po druhých mordují a v tom životy své tráví, buď proto, že ona v ustavičném nebezpečentství a jako v hrdle smrti zůstává a tak vždycky umírá. 2 Kor. 4, 11. 104) počtení. 105) předce nad míru čacky. 106) t. s pomocí Boží. 107) t. by pak andělé dobří, (kteříž však toho ne- učiní), neb ďáblové duchové zlí, kteříž se o to pokoušejí (1 Petr 5, 8.), co toho učiniti chtěli, však nic nesvedou. 108) tak se nazývají andělé proto, že nad zeměmi a krajinami od Boha ustavování bývají (Dan. 10, 13.), ano i ďáblové pro ukázání moci jejich nám k přemožení bez pomoci Boží nemožné. (Efez. 6, 12. Kol. 2, 15. 109) moci. Tak andělé slovou proto, že veliké moci dokazují. Ezod. 12, 29. 4 Král. 19, 34. 110) t. od užívání jí a všeho toho, což z ní jako z studnice ne- převážené vyplývá.

DVOJÍ IZRAELITOVÉ. I. *Ohraňuje se apoštol Židům, že ne z lhostivosti o zavržení jejich a povolání pohanů psáti bude, nebo:* 1. Nad zavržením jejich se rmoutil, čehož tři svědky měl, totiž Krista, svědomí své a Ducha svatého. 2. Zavrženým býti pro ně byl by hotov, kdyby jim co tím prospěl. 3. Důstojně smyslil: 1. O rodu jejich. 2. O zvolení jich za lid zvláštní. 3. O počtění jich archou a slavným chrámem. 4. O svěření jim smlouvy. 5. O vydání jim Zákona. 6. O náboženství jejich. 7. O slibích jim činěných. 8. O patriarsích. 9. O Kristu, že jest pravý: 1. Člověk z rodu jejich pošlý. 2. Bůh vši poctivosti hodný. — II. Týmž Židům na jejich odpory, kteréž činiti mohli, odpovídá: *Jedno:* Že Boží slibové zrušení nebudou, by pak Židů větší díl zahynul; nebo ne všechněm vůbec, ale samým duchovním synům Abrahamovým, to jest vyvoleným svým je činiti ráčil, čehož jistotou jest příklad synů: 1. Abrahamových, t. Izáka a Izmaele, z nichž

KAPITOLA IX.

Rozdil pravých Izraelitů od falešných; 30. praví, v Krista uvěřivše, měli důvod vyvolení; falešní, hledavše jinde než v Kristu spravedlnosti, zahynuli.

Pravdu pravím v Kristu¹ a neklamámť, čemuž i svědomí mé svědectví vydává² v Duchu svatém,

2. Žeť mám veliký zámutek a ustavičnou bolest v srdci svém³.

3. *Nebo žádal bych já sám⁴ zavrženým býti od Krista, místo bratří svých, totiž příbuzných svých podlé těla; *Exod. 32, 32.*

4. Kterížto jsou Izraelští, *jejichžto jest⁵ přijetí za syny, i sláva⁶, † i smlouvy, i Zákona dání, i služba Boží, i zaslíbení. **Výš 2, 17. †Efez. 2, 12.*

5. Jejichž jsou i otcové a ti, z nichžto jest Kristus podlé těla, kterýž jest nade všechny Bůh⁷ požehnaný na věky, amen.

6. Avšak *nemůže⁸ zmařeno býti slovo Boží⁹; † nebo ne všickni, kteříž jsou z Izraele¹⁰, Izraelští jsou¹¹; **Num. 23, 19. †Výš 2, 28. Jan 8, 39.*

7. *Aniž proto, že jsou símě Abrahamovo¹², hned také všickni jsou synové¹³; ale v †Izákovi nazváno bude tvé símě¹⁴. **Gal. 4, 22. †Gen. 21, 12. Žid. 11, 18.*

8. To jest ne všickni ti, jenž jsou synové těla¹⁵, jsou také synové Boží; ale kteříž jsou synové Božího *zaslíbení¹⁶, ti se počítají za símě¹⁷. *Gal. 4, 28.*

9. Nebo toto jest slovo zaslíbení: *V týž¹⁸ čas přijdu a Sára bude mítí syna. *Gen. 18, 10.*

1) t. jakž na toho náleží, kdož sobě Krista vysoce a draze váží a jehož jazyk Duch Kristův řídí a zpravuje. 2) skrze Ducha svatého. 3) t. za příčinou zarytosti židovské a jich zavržení. 4) prokletým. 5) právo synovské, totiž kteříž za syny Boží mimo jiné všechny národy přijati byli od Boha. *Exod. 4, 22. Jer. 31, 9.* 6) t. archa, kteráž jsuc znamením přítomnosti Boží, slávou Hospodinovou sloula (1 Král. 4, 21.), ano i chrám, jenž přibylkem slávy Hospodinovy nazýván byl (*Zalm 26, 8.*), a summou ta důstojnost, k níž Bůh je přivedl, když mezi nimi svou poctu a svůj přibytěk vzdělati ráčil. (*Lev. 26, 12.* 7) chvěly hodný. 8) (ne proto mluvím to), jako by měla na

zpátek jiti řeč Boží. 9) t. slib Abrahamovi a potomkům jeho učiněný. *Gen. 17, 7.* 10) t. z Jákoba. *Gen. 46, 1. Item 47, 27.* 11) t. synové Boží, níž v. 8., k nimž se ti milostní slibové vztahují. Podob. *výš 2, 28.* 12) t. s strany těla z Abrahama zplození. 13) t. duchovní Izraelitové, viz *výš v. 6.* 14) t. ne Izmael ale Izák bude vlastní syn i dědic tvůj a z něho pošlí duchovní synové tvoji, kteříž ne z vůle muže ale z Boha sou narozeni. *Jan 1, 13.* 15) t. podlé těla z něho zplození, jacíž také nyní jsou mnozi marní křesťané, jméno samo bez pravdy mající. 16) t. z pouhé milosti Boží za syny zvolení. Viz *výš v. 6.* 17) t. to, jehož Bůh Bohem býti slíbil. *Gen. 17, 7.*

IX.

K ŘÍMANŮM.

IZÁK, jeden jest spasen a druhý zatracen. 2. Izákových, t. Jákoba a Ezaucha, nebo REBEKA, ačkoli: 1: Z téhož otce a matky pošli, 2: Jednoho a téhož času se počali i narodili, 3: Ezauch nad to i prvorozený byl, 4: Oba ještě nebyli nic dobrého ani zlého učinili, avšak: Ezauch jest podle spravedlivých Božích soudů zavržen, Jákob z milosti Boží jest vyvolen, čehož potvrzuje: 1. V službu jemu Ezaucha podrobení. 2. Samého Boha svědectví. *Druhé:* Ze Bůh u vyvolování jedněch a druhých zamítání žádnému křivdy nečiní, nebo: 1. Žádnému nic dlužen není, ale činí-li co komu dobrého, z milosti činí. 2. Moci a práva svého u vyvolování i zamítání užívati může. 3. Moc jeho a spravedlnost i sláva v vyvolování i zatvrzování spatřována bývá. 4. Každý na jeho soudech,

10. A netoliko to¹⁹, *ale i Rebeka z jednoho počavši, totiž z Izáka, otce našeho, toho důvodem jest. *Gen. 25, 1.*

11. Nebo ještě před narozením obou těch synů a prvé nežli co dobrého neb zlého učinili²⁰, (aby uložení Boží²¹, kteréžto jest podle vyvolení²² a tak ne z skutků²³, ale z toho, jenž²⁴ povolává, pevně²⁵ bylo),

12. Řečeno jest jí²⁶: Větší²⁷ sloužití bude menšímu²⁸.

13. Jakož psáno jest: *Jákoba sem²⁹ miloval, ale Ezau nenáviděl sem. *Mal. 1, 2.*

14. I což tedy díme³⁰? Zdali³¹ nespravedlnost jest u Boha? Nikoli.

15. Nebo Mojžíšovi dí: *Smiluji se, nad kým se smiluji, a slituji se, ³²nad kýmž se slituji. *Exod. 33, 19.*

16. A tak tedy není vyvolování na tom, jenž chce³³, ani na tom, jenž běží³⁴, ale na Bohu, jenž se smilovává.

17. Nebo dí Písmo Faraonovi: *Proto sem vzbudil³⁵ tebe, abych na tobě³⁶ ukázal moc svou a aby³⁷ rozhlášeno bylo jméno mé po vší zemi. *Exod. 9, 16.*

18. A tak tedy nad kýmž chce, smilovává se, a koho chce, zatvrzuje³⁸.

18) přes rok. 19) t. vidí se při Izákovi a Izmaelovi. Neb by snad někdo pomyslel, že Izák pro svou matku, věřící a šlechtěnou ženu, jest vyvolen, Izmael pak pro svou matku pyšnou a zpernou jest zavržen; ale také příklad toho jest při Jákobovi a Ezauchovi, kteříž ačkoli jednoho otce a jedné matky děti byli, však Ezauch, a to ještě prvorozený, jest zavržen, Jákob pak od Boha z milosti vyvolen. 20) t. jímž by sobě milosti neb nedávisti u Boha zasloužili. 21) v němž t. zavřel to, které má z milosti spasiti a které podle své spravedlnosti zatratiti. 22) t. to uložení záleží na jeho vyvolení a zavržení. Nebo kteréž vyvolil k životu věčnému, ty také uložil i spasiti, a které zavrhl, ty také uložil i zatratiti. 23) t. těch dvou bratrů, Ezaucha a Jákoba. 24) může povolati k sobě, t. z milosti Boží, jenž svých vyvolených povolává. 25) zůstávalo. 26) t. Rebece, kteráž se s Bohem radila. *Gen. 25, 22.* 27) t. starší. 28) t. mladšímu. 29) zamiloval. 30) t. jestliže Bůh mezi těmi, kteříž jsou sobě rovni z svého přirození, jedny zamítá a jiné na milost přijímá, jako to učinil teď dvěma synům Izákovým,

tedy jest Bůh nespravedlivý? 31) nepravost. 32) k komuž se lítostí nakloním, t. takového z milosrdenství svého spasím. 33) t. jenž by úmysl a žádost takovou měl, aby spasen byl. 34) t. usiluje svými skutky a snažnostmi života věčného na Bohu sobě zasloužiti. Viz toho příklad níž 10, 2. 3. 35) Slyší to někteří na jeho od Boha stvoření a učinění. Podob. *Prís. 16, 4.* Jiní na zachování ho, aby s hovady v Egyptě zbitými nezahynul. *Exod. 9, 3.* atd. Též na jeho zatvrzení a jako na place postavení, aby se Bohu protivil a lidu jeho propustiti nechtěl. Item na království jeho korunování a za krále ustanovení. Ale vidí se smysl první býti nejpřípadnější, jakž se to i dalším příkladem hrnčiče ukazuje. Níž v. 20, 21. 36) prokázal, t. když bych tě od své milosti zavrhl a proti vůli tvé lid svůj rozmnožil (*Exod. 1, 12.*), též skrze vlastní tvou deuru služebníka svého Mojžíše a to ještě na tvém chlebě vychoval (*Exod. 2, 10.*), desíti ranami tebe zbil a naposledy tebe v moři utopil i do pekla poslal. 37) zvěstováno. 38) t. světlo své a zprávu Ducha svého od nich odjímá, zatvrdilost pak

POVOLANÍ totiž jak chce s kým jako s hlinou, nakládati, povinen jest přestávati. 5. Ne nějaké dobré a svaté ale milosti jeho nevděčné zamítá, a to: 1. Pro ukázaní moci a spravedlnosti své. 2. Aby jeho vyvolení jasněji na milost sobě učiněnou tak hleděti mohli. *Třetí*: Že milost Boží netoliko k věřícím Židům ale i ku pohanům se vztahuje, nebo: 1. Jsou do církve spasitelně povoláni. 2. Písma svatá toho potvrzují, kteráž i o povolání pohanů i zavržení na větším díle Židů, zjevně vypravují. 3. Ospra-

19. Ale díš mi: I pročez³⁹ se pak hněvá? *Nebo vůli⁴⁰ jeho kdo odepřel?

Izai. 45, 9. Item 64, 9.

20. Nýbrž ó člověče, kdo jsi ty, že⁴¹ odmlouváš Bohu? Zdaž hrnec dí hrnčírí: Pročs mne⁴² tak udělal?

21. *Zdaliž hrnčír nemá moci nad hlinou⁴³, aby z jednostejného truple udělal jednu nádobu ke cti⁴⁴ a jinou ku potupě⁴⁵?

Moudr. 15, 7. Ekles. 33, 13. Jer. 18, 6. 2 Tim. 2, 20.

22. Což pak⁴⁶ divného, že Bůh, chtěje ukázati hněv a⁴⁷ oznámiti moc svou⁴⁸, snášel ve mnohé⁴⁹ trpělivosti nádoby⁵⁰ hněvu, ⁵¹připravené k zahynutí;

23. A aby známé učinil bohatství slávy⁵² své při nádobách milosrdenství⁵³, kteréž připravil⁵⁴ k slávě?

24. Kterýchžto i povolal, totiž nás, netoliko z Židů, ale také i z pohanů.

25. Jakož i skrze Ozé dí⁵⁵: *Nazovu⁵⁶ nelid svůj lidem svým, a nemilou, nazovu milou.

Žalm 18, 44. Oz. 1, 10. Item 2, 23. 1 Petr 2, 10.

26. A staněť se, že místo toho, kdež řečeno bylo jim: Nejste vy lid můj, tuť nazváni budou synové Boha živého.

27. Izaiáš pak⁵⁷ volá⁵⁸ nad Izraelem, řka: *Byť pak byl počet synů Izraelských jako písek mořský, ostatkové toliko⁵⁹ spaseni budou.

Izai. 10, 22. Item 28, 22. Amos 9, 8. Zach. 13, 8.

28. ⁶⁰Nebo pohubení učiní spravedlivé a to jisté; pohubení zajisté učiní Pán na zemi, a to jisté.

29. A jakož prvé pověděl⁶¹ Izaiáš: *Byť byl Pán zástup⁶²

jejich vyjevuje, anobř nepříteli dáblu v moc je dáva. Viz *Izai. 29, 10. Judic. 9, 23. Přisl. 16, 4. 39)* touží na to a těžce to nese. **40)** t. uložení a úsudkům jeho, jichž žádný zrušíti nemůže. *Izai. 46, 10. Nebo sic jinak vůli jeho v Zákoně oznámené a slovu jeho všickni zarytí odpírají. 41)* domlouváš se na Boha. **42)** takového. **43)** Takového podobenství apoštol užil ne toliko pro ukázaní toho, že my z hlíny stvoření sme, ale že v moci Boží jako hlína v rukou hrnčírě zůstáváme. **44)** t. k věcem čistotným, jako misku k jídlu a džbáněk ku pití. *Podob. 2 Tim. 2, 20. 45)* t. k věcem nečistým. **46)** odporného a neslušného. **47)** v známost uvéstí, t. všemu stvoření rozumnému. **48)** t. v trestání zatvrdilých a jeho milosti odporujících. **49)** dobroty, t. v mnohém hněvu svého zdržování. **50)** t. lidi bezbožné, jichž i za nástroj a prostředek k vykonání hněvu svého užívá (*Izai. 10, 5.*), i potom na ně, jakožto na ty, kteříž úmyslem jiným nežli on dělají, hněv svůj

vylévá. *Izai. 10, 7. 51)* přihotované, t. odložené a jako nádoby některé od hrnčírě k věcem nečistým oddané. **52)** t. slavné a štědré milosti své. *Efez. 1, 6. 53)* t. vyvolených svých, kteréž z bohatého milosrdenství svého k životu věčnému vyvolil a na nichž a skrze něž, jako své nástroje, svou slávu zjevuje (*Efez. 1, 6. 1 Petr 2, 9.*), i potom je k věčné slávě přivede. *Výš 8, 30. 54)* t. je vyvoliv, stvořiv, ospravedlniv a sobě posvětiv. **55)** t. Bůh. **56)** jenž nebyl lid můj. **57)** t. světle, srozumitelně a věci jisté předkládá. **58)** o Izraelovi. **59)** zachování. Totiž Pán dopustí a uvede na Izraele pohubení a téměř vyhlazení, tak že z takového množství Židů jen maličci ostatkové pro přísnost pomst Božích spravedlivých pozůstanou a zachováni budou. A protož jako by řekl: Což jest to divného, že jich i nyní maličko spásí; však se prvé v zajetí jich jako u figurě podobná věc literně stala. **60)** Ř. nebo věc vykoná a odetne v spravedlnosti, věc zajisté odfatou

X.

K ŘÍMANŮM.

ZAVRŽENÍ ŽIDŮ. vedlnění z víry došli, jehož se Židé zbavili: 1: V své spravedlnosti doufám. 2: Z nevěry Kristem pohrdáním a na něm se urážením, jakž o tom proroci: K jejich zahanbení i věrným ku potěšení předpovídali.

I. *Osvědčuje se opět apoštol Židům*, že ne z libosti, ale z povinnosti o jejich zavržení píše: 1. Svou k nim přichylností, již častým se za ně modlením pronáší. 2. Horlivosti jejich svědectví dáváním. — II. Těch, kteříž na skutcích svých spravedlnost zakládali,

⁶³ nepozůstavil nám ⁶⁴ semene, jako † Sodoma učinění bychom byli a Gomoře byli bychom podobni. **Izai. 1, 9. † Gen. 19, 24. Izai. 1, 9. Item 13, 19. Jer. 50, 40. Ezech. 16, 55.*

30. Což tedy díme⁶⁵? I to, že pohané, kteříž nenásledovali⁶⁶ spravedlnosti, dosáhli spravedlnosti a to spravedlnosti té, kteráž jest⁶⁷ z víry;

31. Izrael⁶⁸ pak *následovav zákona spravedlnosti⁶⁹, k zákonu spravedlnosti nepřišel⁷⁰. *Níž 10, 2. Item 11, 7.*

32. Proč? Nebo ne z víry, ale jako z skutků Zákona jí hledali. Urazili se zajisté o kámen⁷¹ ourážky,

33. Jakož psáno jest: *Aj, ⁷²kladu na Sionu kámen ourážky a skálu pohoršení; a ⁷³každý, kdož uvěří v něj, nebude zahanben⁷⁴. *Žal. 118, 22. Izai. 8, 14. Item 28, 16. Mat. 21, 42. Mar. 12, 10. 1 Petr 2, 6.*

KAPITOLA X.

Židé horlivost bez umění měvše, 3. však v Krista věřiti nechtěvše, sami sebou vinni jsou; II. pohané pak uvěřivše, došli ospravedlnění.

Bratří, ¹přichylnost zajisté s zvláštní libostí srdce mého jestiť k Izraelovi i modlitba za něj k Bohu, ²aby spasen byl. 2. Neboť jim svědectví vydávám, *žeť horlivost Boží³ mají, ale ⁴ne podlé umění⁵. *Výš 9, 31.*

učiní Pán na zemi. 61) t. jakž výše v. 27. a prvé v prorocství Izaiášovu toto pověděni, nežli to v v. 27., postaveno jest. 62) t. kterýž nade vším stvořením jako zástupy a vojsky sšikovanými kraluje i jich k konání vůle své Božské užívá. Podobně se andělé vojsko neb rytířstvo nebeské nazývají. Luk. 2, 13. 63) nezanechal; t. jakož lidé dávající obilíčko mletí na chléb, vždy ho něteco k semenu nechají, tak Bůh dopustiv lid svůj zpurný setřítí a zkaziti, vždy něteco jich pozůstavil a dokonce jich jako Sodomy a Gomory nezahladil. Někteří to semeno slyší na apoštoly a na Židy skrze ně na víru obrácené. 64) ostatků. 65) t. zdali řekneme, že jest Bůh nespravedlivý (výš v. 14.), proto že pohaný prostopašné a Zákona jeho nemající a ovšem neplníci na milost přijal a těm kteříž ho nehledali, nalezti se i užiti dal; (Izai. 65, 1.) Židy pak horlivost mající (níž 10, 2.) a plněním Zákona se honosící od své milosti zavrhli? Nikoli tak neřekneme, ale toto díme, že pohané jsou věrou z milosti Boží ospravedlnění, Židé pak pro svou nevěru zavrženi.

66) t. Zákona neplnili, ani na tu spravedlnost, s níž by před Bohem ostáti mohli, nikdy nepomyslili. 67) t. již se z zasloužení Kristova věrou dochází. 68) na odpor. 69) t. v Zákone přikázané. Jako by řekl: Ti kteříž z ostříhání Zákona skutky svými chtěli ospravedlnění býti, nemohli toho pro svou mdlobu k vyplnění Zákona nikoli dojíti. 70) t. proto, že ji věrou v Kristu nehledali, ale v svých zásluhách doufali. 71) t. na Kristu se zhoršili (1 Kor. 1, 23.), kterýž však tím vinen není, jako i tělesný kámen, když se o něj kdo zámyslně urazí. Mat. 11, 6. 72) položím. 73) všeliký věřící veň. 74) t. nebude zmýlen v tom, což v Kristu složeného má; ale v něm nalezne ospravedlnění, posvěcení, dostiučinění i život věčný. 1 Kor. 1, 30. Viz výš 5, 5.

1) libost bych měl v tom, kdyby také oni byli spaseni. 2) k zachování jeho; t. aby spasen byl a k věčnému životu přišel. 3) t. za horlivé Boží ctitele a jeho slávy obhájce jmíni býti chtějí, i jemu se libiti snažují. Výš 9, 31. 4) neuměle, bez umění. 5) t. takového, aby svou ničemnost jako

DVOJE marné doufání smítati chtěje, předkládá jim spravedlnost dvoji: *Jednu: Lidskou, kteráž: 1. Z slepoty svůj původ má. 2. Vysokomyslné a nepoddané lidi činí. 3. V naplnění celého Zákona záleží, jehož však lidem naplniti není možné, níž v. 5. Druhou: Boží, kteráž: 1. V Kristu jest složena, jakž toho cíl Zákona potvrzuje. 2. Každému věřícímu od Boha dána bývá. 3. Svědomí pokojí a z pochybování o spasení vyvozuje. 4. Jest jistá a k vyzrozumění anobř i k dojití snadná, nebo: Světle se v evanjelium káže; věrou se jí dochází a Krista vyznáváním slovem i ži-*

3. Nebo neznajíce Boží spravedlnosti⁶ a svou vlastní⁷ spravedlnost usilující⁸ vystaviti, spravedlnosti Boží nebyli poddáni.

4. *Konec zajisté⁹ Zákona jest Kristus¹⁰ k ospravedlnění všelikému věřícímu.

Mat. 5, 17. Skut. 13, 38. 2 Kor. 3, 14.

5. Nebo Mojžíš píše o spravedlnosti, kteráž jest z Zákona, pravě: *Který by koli člověk činil ty věci, živ bude¹¹ v nich.

Lev. 18, 5. Ezech. 20, 11. Gal. 3, 12.

6. Ta pak spravedlnost, kteráž jest z víry, takto praví: Neříkej v srdci svém: *Kdo vstoupí na nebe¹²? to jest Krista s výsosti svěsti¹³.

Deut. 30, 12.

7. Aneb kdo sstoupí do propasti¹⁴? to jest Krista z mrtvých¹⁵ vzbuditi.

8. Ale co dí spravedlnost z víry: *Blízko¹⁶ tebe jestiž slovo¹⁷ v ústech tvých a v srdci tvém¹⁸. A toť jest slovo to víry¹⁹, kteréž kážeme,

Deut. 30, 14. Izai. 51, 16. Item 59, 21.

9. Totiž,²⁰ vyznáš-li ústy svými Pána Ježíše²¹ a srdcem svým uvěříš-li, že jej Bůh vzkřísil z mrtvých, spasen budeš.

předěsí svatí znáti uměli (Žal. 51, 6. Dan. 9, 5.) a sebe za nehodné služebníky Boží soudili (Luk. 17, 10.) a v Kristu spravedlnosti té docházeli, z níž by se Bohu libiti mohli. 6) t. kteréž nám Bůh pro Krista udělovati ráčí. 1 Kor. 1, 30. 7) t. kterouž v svých skutcích a zásluhách zakládali. 8) zveličiti. 9) t. ten jest cíl Zákona, aby lidi k Kristu vedl. Gal. 3, 24. Jako by řekl: Vy se domníváte, že cíl Zákona jest ten, abyšte vy skutky v Zákoně přikázanými milosti a života věčného sobě zasloužili, ale velmi se na tom mýlíte. 10) k spravedlnosti; t. Kristus jest naše spravedlnost. (Jer. 23, 6. 1 Kor. 1, 30.) 11) skrze ně. 12) t. ospravedlnění z víry člověka věrného v doufání ustavuje, aby myšlenkami do nebe jako nevstupoval a s těmi, kteříž na své zásluze spoléhají, neříkal: Kdo ví, jsem-li já také v milosti Boží a jest-li mně v nebi místo připraveno? Aneb jakž bych já tam přijíti mohl, zdaž mi kdo tak vysoký rebrík postaví, abych tam vlezl, neb křídla dá, abych tam vletěl? Ale takový ospravedlněný ví, že pro milého Syna Božího i on jest Bohu milý (Efez. 1, 6.), a že se Kristus proto napřed odebral, aby mu místo tam také připravil (Jan 14, 2.), nýbrž že pro něho přijde a jej k tělu jasnosti slávy své připodobní. Filip. 3, 21. 1 Jan 3, 2. 13) t. kdož by o spasení v Kristu připraveném pochyboval, ten by se bezbožností takové do-

pouštěl, jako by Krista, jest-li on v nebi a připravil-li ospravedlnění, v podezření měl, anobř jej s nebe s věsti chtěl, aby on znovu lidské přirození přijal. 14) t. aby jistotu toho zvěděl, jestli smrtí a vzkříšením Kristovým smrti umořena i peklo s svými branami přemoženo. Oz. 13, 14. 15) vyvěsti; t. kdož by o tom pochybil, zasloužil-li Kristus ospravedlnění, ten by takový o jeho z mrtvých vstání také pochybiti musil, nýbrž za neúčinné by je položil a tomu by chtěl, aby Kristus znovu umřel a z mrtvých vstání musil. 16) t. toto spravedlnost z víry dí, že můžeš snadně spasení vyzrozuměti i jeho účasten býti. 17) t. Boží slib o hříchů odpuštění a životu věčném. 18) t. v ústech jest tak, že povinnost tvá ukazuje, aby vyznání o tom spasení činil (níž v. 10.), v srdci pak jest tak, že jsi povinen, aby tomu, že jest v Kristu připraveno, cele věřil. Jako by řekl: Té jistoty spasení není potřebí vysoko v nebi neb hluboko v zemi neb daleko za mořem hledati, ale z evanjelium, toho mocného Božího prostředku k spasení (výš 1, 16.), kteréž se blízko doma tu káže a do srdce vkládá, ano i ústy vyznáváno a hlášáno bývá, každý může se ho uptati a tím jist býti, že věřící hned z smrti do života jdou (Jan 5, 24.) a Kristu z rukou nikoli vzati nebudou. Jan. 10, 28. Viz pod. Deut. 30, 14. 19) t. evanjelium, kteréž věrou pod

X.

K ŘÍMANŮM.

POVOLÁNÍ v otem se potvrzuje. — III. Dovodí toho, což pověděl (výš v. 4.), že každému věřícímu, Židu i pohanu, v Kristu složenó jest ospravedlnění: 1. Písmy svatými. POHANŮ. 2. Rovnáním pohanů k Židům, nebo: 1: Rovně jest Bůh Pánem a stvořitelem i vykupitelem pohanů jako Židů. 2: Tak dobře pohanů jako Židů modlitby vyslyšati ráčí. 3: Jednostejně kazatele věrné pohanům jako i Židům posílá, což apoštol jako po stupních a od ratolestí k kořenu jda, ukazuje, nebo připomíná: 1. Vyzývání Boha. 2. Víru. 3. Poslouchání Božího slova. 4. Kázání. 5. Služebníků posílání. — IV. Odpověď dává na odpory Židů, kteříž: 1. Štědře milostí Boží se bezpečili, protož dovodí jim toho, že svou nevěrou Boha se zbavili. 2. Tomu, aby pohanům slovo Boží kázáno bylo, místa dáti nechtěli. 3. Pravili, že o obrácení pohanů v svatých Písmích nečítali, protož jim ukazuje, že Písma

10. Srdcem se zajisté věří²² k spravedlnosti²³, ale ústy vyznání děje se k spasení. Ka den
so. Oudčeje.

11. Nebo dí Písmo: *Všeliký, kdož věří v něj²⁴, nebude za- Ab též ua
den roze=
hanben²⁵. Výš 9, 33. Izai. 28, 16. 1 Petr 2, 6. den roze=

12. Neníť zajisté rozdílu²⁶ mezi Židem a Řekem; nebo tentýž slávi so.
apostolů.
Pán všech²⁷ bohatý²⁸ jest ke všem²⁹ vyzývajícím³⁰ jej.

13. *Každý zajisté, kdož koli vyzval by jméno Páně³¹, spasen bude. Joel 2, 32. Skut. 22, 16.

14. Ale kterak budou vyzváti toho, v kteréhož neuvěřili³²? a kterak uvěří tomu, o němž neslyšeli? a kterak uslyší bez kazatele?

15. A kterak kázati budou, jestliže nebudou poslání³³? Jakož psáno jest: Aj, jak krásné nohy³⁴ zvěstujících pokoj³⁵, zvěstujících dobré věci³⁶!

16. Ale ne všickni³⁷ uposlechli evangelium, nebo Izaiáš praví: *Pane, kdo³⁸ uvěřil³⁹ kázání našemu? Izai. 53, 1. Jan 12, 38.

17. Tedy víra z slyšení⁴⁰; slyšení pak skrze slovo Boží⁴¹.

18. Ale pravímť: Zдалиž neslyšeli⁴²? *anobřž po vši zemi rozšel se zvuk jejich a do končin okršlku země slova jejich. Žalm 19, 5.

zatracením přijímáno býti má (Mar. 16, 16.) a z něhož se víry nabývá. Níž v. 17. 20) vyznal-li by. 21) t. budeš-li ho za svého Pána a Spasitele věrou míti, jakožto toho, kterýž lid svůj od hříchů očistil (Mat. 1, 21.) a tebe za drahou mzdu sobě koupil. 1 Kor. 6, 20. 22) t. evangelium svatému. 23) t. aby ten, kdož v Krista věří, ospravedlnění došel a v naději vykoupení těla svého očekával. Výš 8, 23. 24) t. v Krista. 25) t. v naději své zmýlen, ale života věčného důjde. Viz Izai. 28, 16. Výš 9, 33. 26) t. v tom, což se víry a spasení Židů neb pohanů dotýče. Výš 2, 11. 27) t. národů, tak dobře pohanů jako Židů. Výš 3, 29. 28) t. hojný v milosti a dařích svých. Efez. 5, 7. 29) t. z jakéhož koli jsou národu, stavu, řádu a povolání. 1 Tim. 2, 4. 30) t. z víry pravé. 31) t. Krista. Viz Skut. 2, 21. 32) t. v němž naděje a doufání svého nesložili. 33) t. od Boha. 34) t. jak jest milý a vzácný apoštolů i jiných služebníků věrných příchod. Viz Izai. 52, 7. 35) t. v Kristu složený. Výš 5, 1. 36) t. noviny veselé skrze Krista přinesené. 37) jako by řekl apoštol: Ačkoli se všechněm spasení zvěstuje a káže, avšak ne všickni ho

požívají, proto že ne všickni evangelium věří. Protož i vy se jím daremně troštujete, kteříž ho sobě štědře bez víry ukrajujete. Jiní, jako by tak řekli nepřátelé: Které koli Pán Bůh služebníky posílá, těm také svým požehnáním přítomen bývá (Izai. 55, 10.), vy pak apoštolé svým kázáním málo komu prospíváte, a protož od Boha poslání nejste a tak o zavření Židů a povolání pohanů pravdy nemluvíte. 38) t. téměř žádný. Jan 12, 37. 38. Jako by řekl: Nic řádkost věřících nemá žádného urážeti, ani našeho řádného povolání v pochybování uvozovati, anobřž ani nevěřící štědře milosti Boží sobě nemají přivlastňovati. Nebo i proroku řádně povolánému málo jich uvěřilo, a samo slyšení Božího slova bez víry žádnému nikdá spasení nedalo. 39) Ř. slyšení. Viz Izai. 53, 1. 40) t. poněvadž pohanům dáno jest z milosti Boží víry z slyšení Božího slova nabyti, tedyť i oni důvod svého vyvolení mohou míti. 41) t. kázání čistého učení původ svůj má z rozkazu Božího, kterýž služebníky své posílá a dává. 42) t. pohané. Jako by řekl: Dí-li mi kdo, poněvadž víra z slyšení Božího slova pochází (výš v. 17.), tedy ji nemohou pohané míti, ani Boha vyzváti, jakožto ti,

ZARYTOST svatá zjevně mluvila: 1: O povolání pohanů, jakž toho dvojím svědectvím ŽIDŮ. potvrzuje. 2: O nevděčnosti a zavržení lidu Izraelského.

I. *Potěšuje apoštol lidu Izraelského: Jedno:* Tím, že nejsou všickni od Boha zavrženi, čehož důvodem jest: Příklad jeho, t. apoštolův vlastní; pevnost a nepohnutelnost Božího předzvěděni některých k spasení; samého Boha svědectví, že v podobném pokušení nevšickni

19. Ale ⁴³pravím: Zdaliž nepoznal Izrael toho ⁴⁴? Ano první ⁴⁵ z nich Mojžíš řekl: *Já k závisti vás přivedu skrze ⁴⁶národ ten, kterýž není národ; skrze národ ⁴⁷nemoudrý k hněvu popudím vás ⁴⁸. *Deut. 32, 21.*

20. A Izaiáš směle dí: *Nalezen sem od těch, kteříž mne nehledali, zjeven sem těm, kteříž se na mne neptali. *Izai. 52, 15. Item 65, 1.*

21. Ale proti Izraelovi dí: *Přes celý ⁴⁹den roztahoval sem ⁵⁰ruce své k lidu ⁵¹nepovolnému a protivnému. *Izai. 65, 2. Jer. 35, 14.*

KAPITOLA XI.

Jakož ne všickni Židé zavrženi, 3. tak pohané ne všickni zahrnuti; 17. protož potřebí bázně Boží a pokory. 33. Nebo Bůh jakož v své milosti, tak i spravedlnosti jest nestihlý.

Protož ¹pravím: *Zdaliž Bůh zavrhl lid svůj? Nikoli. Nebo i já Izraelský jsem ² z semene Abrahamova, z pokolení Beniaminova. *Jer. 31, 37. Žalm 94, 14.*

2. Nezavrhl Bůh lidu svého, kterýž předzvěděl ³. Zdali nevíte, co Písmo praví o Eliášovi? Kterak se ⁴modlí Bohu proti lidu Izraelskému, řka:

Jimž není kázáno slovo jeho? Na to jemu to odpovídám, že zvuk učení apoštolského neméně než jako zvuk nebe a okršku jeho po všem světě až i mezi pohany se rozšel a všudy mocně vzní. Jiní, jako by nepřátelé apoštolovi řekli: Jestliže ty, Pavle, tím vyvolení a ospravedlnění pohanů dovodíš, že jest jim evangelium kázáno, tedy i Židům ten důvod postačiti může. Nebo zdaliž i oni slova Božího neslyšeli? a protož, jakž ty to na ně uvésti chceš, za nějaké od Boha zavržené držání býti nemají. Na to pak jim apoštol tu odpověď dává, že poněvadž Bůh skrze nebe, slunce, měsíce, hvězdy atd. pohanům se v známost uvodil (výš 1, 20. Skut. 14, 17.), žeť ovšem lidu svého bez kázání slova svého nenechal, ale že o to činiti není, slyšeli-li, než o to jest činiti, přijali-li oni je čili nie. **43)** přidám, ještě i to pravím. **44)** t. že pohané do církve přijíti a spasení býti měli? Jako by řekl: Díte-li, moji nepřátelé, že Písma svatá nic o povolání pohanů a zavržení Židů nemluví, tedy vám toto odpovídám na to: Zdaliž se toho Izrael dočísti a tomu vyrozuměti z knih Mojžíšových a proroctví Izaiášova nemohl? však oni o tom oba velmi světle psali. Jiní ta slova nepřátel býti praví,

v tomto smyslu je vykládající, jako by nepřátelé řekli: Zdaliž Izrael také Boha nepoznal? však veliké svědectví sobě dané má, že jest znám Bůh v Judstvu a v Izraeli veliké jméno jeho (Žal. 76, 1.), pročž by tedy je zavrei a pohany na jeho místo vyvoliti a povolati měl? Na to apoštol odpovídá, že ačkolí Izrael známosti Boha zevnitřní došel, však svou zpourou, nevděčností a nepovolností jeho milosti Božské se zbavil. **45)** první svědectví to býti praví, proto že hned druhé přivozuje. **46)** Ř. nenárod; t. kterýž není lid můj zvláštní a kteréhož vy sobě jako by lidé nebyli, nic nevděžíte. **47)** nerozumný, nevyučení; t. známosti Boží prázdný. Nebo největší moudrost jest Boha znáti a vůli jeho činiti. *Deut. 4, 6.* **48)** t. když je k své milosti povolám a za svůj lid na místo vaše přijmu. **49)** t. ustavičně všech věků a časů. **50)** t. mnohých dobrodiní z rukou svých štědrých jim podáváje, s pilností sem je k sobě obracel. *Pod. Mat. 23, 37.* **51)** odmlouvajícímu; t. jako syn zpurný otcí svému tělesnému. *Deut. 21, 18.*

1) co tedy řku: Zavrhl Bůh lid svůj? **2)** t. kdyby všechny zavrhl, tedy by i mne zavrei musil. Nic tuto apoštol o svém vyvolení a

XI.

K ŘÍMANŮM.

POTĚŠENÍ ŽIDŮ. Izraelitové byli v modlářství uvedeni a zavrženi. *Druhé:* Předložením příčiny jejich vyvolení, totiž pouhé milosti Boží bez zásluh jejich, čehož důvodem jest: Odpor mezi zásluhou a milostí; těch, jenž na svých skutcích spoléhají, veliká škoda, a vyvolených v milosti Boží doufajících užitek. *Třetí:* Spravedlivými soudy Božími v zavržení některých prokázanými, že totiž: V mrtvosti ducha a slepotě jich nechal; slibné věci jejich v jed jim obrátil; požehnání své od nich odjav, zniku jim nedal, ale je

3. *Pane, proroky tvé zmrdovali a oltáře tvé rozkopali; já pak zůstal sem sám, a i méť duše hledají⁵. *3 Král. 19, 10, 18.*

4. Ale co jemu dí odpověď Boží? Pozůstavil sem sobě sedm tisíců⁶ mužů, kteříž neskláněli kolen před Bálem.

5. Takť i nyní ostatkové podlé vyvolení jdoucího z pouhé milosti Boží zůstali⁷.

6. *A poněvadž z milosti, tedy ne z skutků⁸, sic jinak milost již by nebyla milost⁹. Pakli z skutků, tedy již není milost¹⁰; jinak skutek nebyl by skutek¹¹. *Deut. 9, 4.*

7. Což tedy díme¹²? I to, že *čeho^{13 14} hledá Izrael, toho nedošel; ale vyvolení došlo¹⁵ toho, jiní pak zatvrzeni sou. *Výš 9, 31.*

8. (Jakož psáno jest: *Dal¹⁶ jim Bůh ducha¹⁷ zkormoučení; oči¹⁸, aby neviděli, a uši¹⁹, aby neslyšeli), až do dnešního dne²⁰.

Izai. 6, 9. Item 29, 10. Ezech. 12, 2. Mat. 13, 14. Mar. 4, 12. Luk. 8, 10. Jan 12, 40. Skut. 28, 26.

9. *A David dí: ²¹Budiž jim stůl jejich²² osídlem a pastmi a pohoršením i spravedlivým odplacením²³. *Žalm 69, 23.*

10. Zatmětež se oči²⁴ jejich, ať nevidí²⁵, a hřbet jejich vždycky shýbej²⁶.

spasení nepochybuje; tak i všickni věřící věděti mají, jsou-li v milosti Boží, čili v nevášnosti. **3)** t. před věky je miloval a za své vlastní měl. Viz výš 8, 29. **4)** t. přimlouvá neb nařiká na jejich Bohu se zpronevěření. **5)** t. mého bezživou. *Pod. Mat. 2, 20.* **6)** t. mnoho tisíc. Nebo tak Písma o velikém množství některé věci mluvíce, kladou jistý počet za nejistý. Tak se o Jákobovi praví, že se bratru svému sedmkrát, totiž mnohokrát poklonil. *Gen. 33, 4.* Tak i o stříbru sedmkrát, totiž množstvímkrát přehnaném. *Žal. 12, 7.* **7)** t. některé nemnohé Bůh z milosti své vyvolil i zachoval. **8)** t. ti ostatkové vyvolení i povolání sou, tedy ne z zásluhy lidské. **9)** t. již by nemohla slouiti milostí ale mzdou, z dluhu spravedlivého danou. *Výš 4, 4.* **10)** t. jestliže ti Židé podlé své zásluhy jsou vyvolení i povolání, tedy jim to z milosti Boží učiněno není. **11)** t. neměl by té chvály, že něčeho na Bohu zasloužil. **12)** odpůrcům svým. **13)** t. to díme, že Izrael svými skutky spasení sobě nezasloužil. **14)** hledal, t. života věčného svými skutky dojíti se snažoval. **15)** t. kteříž byli vyvolení, ti života věčného došli. **16)** Nemíjí toho, že by Bůh zlost v ně vlil, ale že tu, kteráž v nich byla, vyjevil a svou milost od nich odjav, satanu je v moc vydal. Viz *Izai. 29, 10. Výš 9, 18.* **17)** mrtvosti, zjitření, dří-

moty; t. při spasení a ve všem dobrém ne-dbalého, dřímavého (*Luk. 19, 42.*) a proti Kristu rozlíceného, i jemu a jeho pravdě proti vlastnímu svědomí se protivícího. *Mat. 22, 5.* atd. *Jan 3, 2. Item 7, 12.* **18)** t. rozum i mysl obutou, aby něčeho dobrého chápati nemohli. **19)** t. srdce čistému učení nepovolné. **20)** t. od času Izaiáše proroka ano i prvé až do času svatého Pavla vždycky ta tvrdočelnost při nich byla. **21)** obratí se. **22)** t. všechny Židů rozkoše a v čemž koli oni se kochali, jako: rod tělesný, jímž se oni honosili (*Mat. 3, 9. Jan 8, 33.*), Zákon, v němž své ospravedlnění složili (*výš 9, 31.*), Písma svatá, pro jejichž povědomost bez Krista životem věčným se troštovali (*Jan 5, 39.*), obrázka a jiné ceremonie, jež za potřebné k spasení soudili. Jakož tedy ptáci na pastvu letíce a na humenci zobouce, tu zlapání bývají, kdež se nejlepšího opatření života svého nadějí; tak Židé Kristem pohrdše a v skutcích Zákona doufajše, v klátbách Zákona jako v osídle zvážli a tak svými krměmi a nápoji sou otráveni. **23)** t. Zákon, z něhož hledali ospravedlnění, necht na ně uwede věčné zlořečenství a zatracení. *Deut. 27, 26.* **24)** *Výš v. 8.* **25)** t. spasení a ničemmu dobrému nerozumějí. **26)** t. všecku sílu a moc k činění dobrého od nich odejmi, anobř v službu jiným je podmaň a svědomí, kteréž nejvíce

ZAVRŽENÍ ŽIDŮ. vždycky shýbal. *Čtvrté:* Dvojm cílem zavržení některých, totiž: 1. Aby za příčinou jejich zpouy kázáno bylo pohanům evanjelium. 2. Aby příkladem pohanů někteří z Židů aspoň závistí hnutí jsouce, k Bohu se obrátili, protože jim apoštol k důvěrnosti o přijetí jich na milost slouží: 1. Rovnáním užítku z pádu židovského poslého s užítkem, kterýž z povstání jejich pojeti měl; tak v. 15. 2. Svým kázáním, jehož by pohanům nebyl činil, kdyby tam vyvolených Božích nebyl cítil a některým Židům k ochotnému přijetí víry aspoň jejich příkladem posloužit nechtěl. 3. Smlouvou učiněnou s Abrahamem, ježž připodobňuje: 1. K prvotinám. 2. K kořenu; duchovní pak syny jeho: 1. K těstu. 2. K ratolestem. — II. Slouží pohanům získaným k tomu, aby Židy nepohrdali, nebo: 1. Sami také bídní a jako planou olivou někdy bývali. 2. K předkům židovským, a ne k svým, a to z milosti Boží, a ne z své zásluhy jsou průčastněni. 3. Pohrdali-li by potomky Abrahamovými, ne tak dalece jim, jako jemu lehkost by činili.

11. A z toho pravím: Tak-liž pak Židé poklesli²⁷ se, aby docela padli? Nikoli, ale jejich²⁸ pádem spasení přiblížilo se pohanům²⁹; *aby je³⁰ tak Bůh³¹ k závidění přivedl. *Výš 10, 19.*

12. A poněvadž pak jejich pád jest bohatství světa³², a zmenšení jejich jest bohatství pohanů; čím více plnost jich³³?

13. Vámt zajisté pravím *pohanům³⁴, že jelikož jsem já apoštol³⁵ pohanský, ³⁶ přísluhování své oslavuji, *Výš 1, 6. Skut. 9, 15.*

Item 13, 2. Item 22, 21. Gal. 1, 16. Item 2, 8. Efez. 3, 8. 1 Tim. 2, 7. 2 Tim. 1, 11.

14. Zda bych jak k závidění vzbuditi mohl ty, jenž jsou tělo mé³⁷, a k spasení přivesti některé z nich.

15. Nebo když zavržení jich jest smíření světa³⁸, co pak bude zase jich přijetí, než život z mrtvých³⁹?

16. Poněvadž prvotiny svaté jsou, takéť svaté jest i těsto⁴⁰; a jest-liť kořen⁴¹ svatý, tedy i ratolesti.

17. Žeť sou pak některé ratolesti vylomeny⁴², a ty⁴³, byv planou olivou⁴⁴, vštípen si⁴⁵ místo nich a učiněn si účastník kořene i⁴⁶ tučnosti *oliv; *Jer. 11, 16.*

18. Proto ty se nechlub proti ratolestem; pakli se chlubiš, věz, že ne ty kořen neseš⁴⁷, ale kořen tebe.

člověku hřbet drží, to jim zkormuť a tak je sehní. 27) *ustrčili se, zavádili.* 28) *t. větší částky lidu Izraelského.* 29) *t. za příčinou jejich zpouy služba činěna jest k spasení pohanům.* Skut. 13, 46. 30) *t. Židy padlé.* 31) *k roztoužení se vzbudil.* Viz Izai. 2, 2. 32) *t. štěstí veliké a nejlepší dobré pohanů.* 33) *t. veliké množství jich se k Kristu obrácení.* Tak níž v. 25. 34) *t. k Kristu obráceným.* 35) *pohanů.* Skut. 9, 15. Gal. 2, 7. 8. 36) *úřad svůj zvelebují; t. věrným a opravdovým jeho konáním.* 1 Kor. 9, 20. *Aj, ozdoba a sláva věrných služebníků.* Viz Mat. 23, 11. 37) *t. lid Izraelský z těch předků a otců jako i já pošlý.* Podob. Gen. 29, 14. Izai. 58, 7. 38) *t. zavržení jich příčinu dalo k tomu, aby pohanům po světě rozsazeným kázáno bylo evanjelium, kteréž k smíření Boha s lidmi slouží.* 2 Kor. 5, 18. 19. 39) *t. jejich od Boha zase na milost přijetí bude prostředkem sloužícím pohanům k tomu, aby také i oni v Krista uvěřili a tak z smrti věčné do věčného života se dostali, a summou, když*

oni svým příkladem jiným k víře a ku pokání poslouží, tedy všecken svět okřeje a kvěsti bude, anobř z mrtvých vstane. 40) *t. jakož tam někdy po obětování Pánu Bohu prvotin chleba všechno těsto posvěceno a k obecnému užívání dáváno bývalo (Lev. 23, 14. Num. 15, 19.), tak také, poněvadž Bůh Abrahama, Izáka a Jáka jako nějaké prvotiny sobě oddělil a posvětil, tedy to i jejich potomkům, jako nějakému těstu z těch prvotin poslému učinil. Nebo jejich také Bohem býti zaslíbil (Gen. 17, 7.), a je národem svým svatým anobř klénodem drahým nazvatí ráčil. Exod. 19, 6. Mal. 3, 17. 41) kořenem jako i jinde skalou (Izai. 51, 1.) míní Abrahama, z něhož Izraelští jako ratolesti rozplození sou. 42) *t. Židé zavržení.* 43) *t. kdož kóli jsi z pohanů pošlý.* 44) *t. všeho dobrého prázdny a bez Boha na světě.* Efez. 2, 12. 45) *na místo jejich.* R. v nich; *t. na místo jejich do církve povolán a do toho kmenu, v němž oni prvě byli, vsazen.* Mat. 8, 11. 12. 46) *t. k Abrahamovi a**

SLUŽBA 4. Darem Božím, t. věrou, a ne svou mocí v dobrém stojí. 5. Pýchali-li by, i jim by nebezpečností podobně jako i Židům nastalo. 6. Patřiti jim raději náleží s jedné strany na Boží zúrřivost a s druhé strany na učiněnou sobě milost. 7. Židé ještě nejedni k víře přivedeni býti mohou, čehož potvrzuje apoštol: 1: Mocí a vůlí Boží, kterýž je může i chce věrou darovati a zase v Krista vstípati. 2: Rovnáním pohanů k Židům, neboť podobněji jest, že Bůh Židy, jako přirozené ratolesti, spíše nežli pohany, jako plané olivy, na milost svou přijme, v. 24. 3: Svědectvím Božím sobě zjevným, jímž se s námi také zděluje proto, aby se sami sobě nezalibovali a Židy nepohrdali; ale raději s nimi Krista požívali, o němž praví: Odkud měl pojití, co, jak a při kom

19. Pakli diš: Vylomeny sou ratolesti, abych já byl⁴⁸ vstípen,

20. Dobře pravíš; pro nevěru vylomeny sou⁴⁹, ale ty věrou stojíš; nebudiž vysokomyslný, ale boj se⁵⁰.

21. Nebo poněvadž Bůh ratolestem přirozeným⁵¹ neodpustil⁵², věz, žeť by ani tobě⁵³ neodpustil.

22. A protož viz⁵⁴ dobrotivost i zúrřivost Boží; ⁵⁵k těm zajisté, kteříž padli, zúrřivost ale k tobě dobrotivost, ač budeš-li trvati v dobrotě⁵⁶. Sic jinak i ty vyfat budeš⁵⁷.

23. *Ano i oni, jestliže nezůstanou v nevěře, zase vstípeni budou; mocent jest zajisté Bůh zase vstípati je. 2 Kor. 3, 16.

24. Nebo poněvadž ty vyfat⁵⁸ si z přirozené plané olivy, a proti přirození⁵⁹ vstípen si v dobrou olivu, čím více ti, kteříž podle přirození jsou z dobré olivy, vstípeni budou v svou vlastní olivu⁶⁰.

25. Neboť nechci bratří, abyšte nevěděli tohoto tajemství, (abyšte nebyli sami u sebe ⁶¹moudří), že zatvrdilost tato s částky⁶² přihodila se Izraelovi, *dokudž by nevešla⁶³ plnost⁶⁴ pohanů. Luk. 21, 24.

26. A takt všecken⁶⁵ Izrael spasen bude, jakož psáno jest: *Přijde z Sióna⁶⁶ vysvoboditel⁶⁷ a odvrátíť bezbožnosti⁶⁸ od Já-koba⁶⁹. Žalm 14, 7. Izai. 59, 20.

slibům jemu učiněným jsi přiúčastněn, aby s ním a s církví svatou jako s nějakou olivou tuku Božího požehnání užíval a v království nebeském stolid. Mat. 8, 11. 12. 47) totiž toho dobrého, jímž se nadýmáš, nemáš sám z sebe, ale z milosti Boží, kterýž tě k Abrahamovi jako nějakému kořenu připojil a do církve z něho rozplozené přivedl; a protož nemůžeš syny jeho pohrdati, leč by i jemu lehkost chtěl činiti a tak proti kmenu svému se zpínati. 48) vsazen; t. zavržení sou Židé, abych já na milost byl přijat. 49) t. tak jest, jak pravíš; avšak netoliko to souditi máš, že oni proto sou zavržení, aby ty byl přijat; ale také i to, že se jim to stalo pro jejich nevěru, v níž ty tak snadně jako i oni z přirození svého upadnouti a tudy všeho dobrého se zbaviti můžeš. 50) t. níže o sobě smysl, Boha cti a stojíš-li, viz, aby nepadl (1 Kor. 10, 12.), a tak v bázni Boží spasení konej. Filip. 2, 12. 51) t. Židům v církvi svatě zrozeným. Mat. 8, 11. 12. 52) nešanoval. 53) t. z pohanů poslému a společnosti lidu Božího někdy zbavenému. Efěz. 2, 12. 54) t. ponáž toho obého. 55) t. prokázanou v povolání pohanů a zavržení Židů. 56) t. v tom

dobrém, k němuž tě Bůh z milosti přivésti ráčil. Pod. Mat. 24, 13. 57) t. z církve vyloučen a milosti Boží zbaven. 58) t. z pohanů si pošel a z nich si vzal. 59) t. jakož podobněji jest, že přirozená ratolest v svém kmenu spíše nežli od jinud vzatý rouh se ujme; tak také podobněji jest, že Bůh Židům dříve milost učiní, nežli tobě, kdo si koli z pohanů pošlý. Nebo podle přirození v tělesném rodu Abrahamovu Boží požehnání mělo zůstávati a Židům předněji mimo jiné evangelium kázáno býti (Skut. 13, 46.), ale i tobě jest milosti Boží uděleno. A protož když se tobě to stalo, ovšem jim to učiněno býti může. 60) t. v Krista a církev svatou a tak k Abrahamovi a svému vlastnímu lidu budou připojeni. 61) opatrní, vysokomyslní, nadutí. 62) t. ne všechněm, ale některým. 63) t. do církve. 64) t. veliké množství, tak aby žádného národu nebylo, jehož by kázání evangelium nedošlo. Výš 10, 18. 65) t. jakož veliké množství tělesných Izraelitů k Kristu se obrátí, tak ovšem duchovní všecken Izrael (Gal. 6, 16.), to jest obor vyvolených Božích z obojího národu poslých spasen bude. 66) t. z rodu Judova a Davidova, a tak z lidu toho, kterýž

NESTIŽITELNOST
SOUDŮ BOŽÍCH.

činiti? 4: Mnohých z Židů přítomným ještě od Boha milováním a jich rozmnožováním. 5: Neproměnitelností Božího vyvolení. 6: Příkladem pohanů vlastním, nebo: 1. Rovně pohané již ospravedlnění jako i Židé bývali neposlušni. 2. Rovně k tomu cíli Bůh pohany jako i Židy obnovil, aby totiž nad nimi věřícími a kajícími se smiloval. — III. Odvozuje všechny lidi od všetečného Božích soudů stihání: 1. Nestižitelností bohatství, kteréž v čem záleží, tu ukazuje. 2. Boží spravedlnosti v vyvolování jedněch a druhých zamítání, kteréž pojišťuje apoštol: 1: Tím, že žádnému Pán Bůh nic není dlužen, jakožto ten, jemuž žádný nikdy žádného dobrodiní neučinil, a protož jedny vyvoluje a druhé zamítaje, žádnému křivdy nečiní. 2: Cílem všech věcí,

27. *A tatoť ⁷⁰bude smlouva má s nimi, když shladím hříchy jejich. *Izai. 27, 9. Jer. 31, 33. Žid. 8, 8. Item 10, 16.*

28. A tak s strany evanjelium ⁷¹jsou nepřátelé pro vás ⁷²; ale podlé vyvolení ⁷³jsou milí ⁷⁴pro Otce ⁷⁵.

29. Darů zajisté svých a povolání ⁷⁶Bůh ⁷⁷nelituje.

30. *Nebo jakož i vy ⁷⁸někdy ⁷⁹ste nebyli poslušni Boha; ale nyní milosrdenství ste došli ⁸⁰pro jejich ⁸¹nevěru; *Efez. 2, 2.*

31. Tak i oni nyní neuposlechli, aby pro učiněné vám milosrdenství ⁸²i oni milosrdenství dosáhli.

32. Zavřel zajisté Bůh všechny ⁸³v nevěře, aby se nade všemi smiloval ⁸⁴.

Na den sv. Trojice. 33. Ó hlubokosti bohatství, i moudrosti ⁸⁵, i ⁸⁶umění Božího! Jak jsou nezpytatelní soudové jeho ⁸⁷a nevystižitelné cesty jeho ⁸⁸!

34. *Nebo kdo poznal mysl Páně ⁸⁹? aneb kdo jemu radil ⁹⁰? *Izai. 40, 13. Moudr. 9, 13. 1 Kor. 2, 16.*

35. *Nebo kdo prvé dal jemu, a budeť mu ⁹¹odplaceno? *Job 41, 2.*

se někdy na Sion ku počtám Božím shromažďoval, pročť i Pán svědčí, že spasení jest z Židů. Jan 4, 22. 67) t. Kristus, jenž vysvobodil lid svůj od hříchů. Mat. 1, 21. 68) t. je odpustě, věrou ospravedlňuje a moci uděleje, aby se vyvolení jeho jim opanovati nedali ale je v sobě mrtevili a znihu jim nedávali. Jer. 50, 20. Mich. 7, 19. 69) t. potomků Jákobových. 70) a takovouť budou míti smlouvu se mnou. 71) t. pro nepřijetí evanjelium a jemu se protivení. 72) t. buď proto v nemilost Bohu upadli, aby za příčinou jejich nevěry vám pohanům milost Boží se stala (Skut. 13, 47), buď proto jsou u Boha v oškli-vosti, že vám evanjelium slyšati a v něm poskytnutého spasení požívati nedopouštějí. 73) t. proto, že mnoho z nich a mezi nimi jest vyvolených Božích. 74) t. Bohu. 75) t. pro ty sliby Abrahamovi a potomkům jeho učiněné (Gen. 17, 7.) ještě od nich milost Boží do konce odjata není. 76) t. lidí do církve. 77) nepyká; t. což Bůh dá, nelituje; Ř. bez želení (jsou) darové a povolání Boží. 78) t. z pohanů povolání. 79) t. před příchodem Kristovým a vás dary Ducha svatého navštíventím. 80) t. z milosrdenství Božího jste povolání a věrou obdaření i ospravedlnění. 81) nepovolnost; t. za příčinou tou, že Židé evanjelium věřiti nechtěli a jemu se zlostně protivili. Skutk. 13, 46. 82) t. z milosti

Boží věrou nás obdaření a z ní ospravedlnění. Jako by řekl: Aby oni vidouce to, an milosrdenství Božího ste došli, i oni také k hledání jeho vzbuzeni byli. Ř. vašim milosrdenstvím. 83) v neposlušnosti; t. vyvolené své z Židů i z pohanů poslé z zpourey, nepovolnosti a jiných hříchů obvinil, anobřz pro jejich nepravosti jako do žaláře v bídy rozličené je vydal; tak že ne jináče než jako člověk hrdla odsouzený smrti a zlořečenství věčného ustavičně se bítí a v svém svědomí se trápití musili. Výš 3, 9. Gal. 3, 22. 84) t. aby všechněm vyvoleným příčina dána byla k milosti jeho hledání a jemu nad nimi se smilování bez jejich hodnosti a zasloužení. 85) t. hojná, nepřevážná i nestižitelná moudrosti Boží! 86) vědění, zrní; t. jimž on všechny věci dokonale zná a moudře zpravuje. 87) totiž způsob a úmysl jeho v řízení a zpravování všech věcí od něho, aby t. on jedny vyvoloval a jiné zamítal, anobřz za příčinou židovské nevěry v svém království přítrže nevzal, ale ještě dále je rozšířil. Podobně po ukamenování svatého Štěpána příčinou pokušení na apoštoly přišlého dále světlo evanjelium jest rozsvíceno. Skut. 8, 1. 88) t. jeho předsevzetí a předivní úsudkové i s příčinami svými. 89) t. úmysl a mínění jeho, co, jak a proč činiti ráčí? 90) t. jak má co, z čeho i k jakému cíli stvo-

ÚŘADOVÉ jenž jest sláva Boží, a ta se stkví jakož v zamítání spravedlivém zatracenců CÍRKEVNÍ. tak z milosti v vyvolování spasenců.

I. *Napomíná apoštol ku povinnostem lidí ospravedlněných: Jedno:* Všechněch vůbec, při čemž považme toho dvého: 1. Jaké sou jejich povinnosti? Aby svá těla Bohu obětovali, kteréžto oběti ve čtveré částce vlastnosti ukazuje; křtaltu světa na sebe nebrali. 2. Cím apoštol k konání těch povinností slouží? 1: Svou prosbou, výš v. 1. 2: Cílem, pro nějž se v takovou práci vydávají mají, a ten jest zalíbení se Bohu. *Druhé:* Zvláštní dary a úřady majících, jimž k tomu slouží: 1. Aby na svém místě zůstávali a proti jiným se ne nadýmali, nebo: Bůh každému darů udělil, jakž chtěl; dary i místa ne ku pýše, ale k užítku

36. *Nebo z něho⁹² a skrze něho⁹³ a⁹⁴ v něm jsou všechny věci, †jemuž sláva na věky. Amen. *1 Kor. 8, 6. †Nř 16, 27.

KAPITOLA XIII.

Ti, jenž došli ospravedlnění, jaké ovoce nésti mají, t. jakými život jejich ctnostmi ozdobován býti by měl, utěšeně vypravuje apoštol.

Protož¹ prosím vás, bratří, skrze² milosrdenství Boží, abyste³ vydávali těla svá* v obět³ živou, svatou, Bohu⁴ libou, rozumnou⁵ službu svou. i. 92. dále po Řech 93. dále

2. *A nepřipodobňujte se světu tomuto⁶, ale⁷ proměňtež se obnovením mysli své, tak abyste⁸ zkusili, †jaká by byla vůle Boží dobrá⁹, libá a dokonalá¹⁰. Fil. 4, 18. 1 Petr 2, 5.

3. Neboť pravím (skrze milost¹¹, kteráž dána jest mi) každému, kdož jest mezi vámi¹³, aby nesmyslil více¹⁴, než sluší smysliti; ale aby smyslil¹⁵ v¹⁶ střednosti, *tak jakž komu Bůh¹⁷ udělil míru víry¹⁸. 1 Kor. 12, 11. Efez. 4, 7.

4. *Nebo jakož v jednom těle mnohé oudy máme, ale nemají všickni oudové jednostejného¹⁹ díla; Efez. 4, 16.

řiti, koho vyvoliti a koho zavrci? 91) nahrazeno, navráceno. 92) t. od něho všechny věci sou stvořeny, i darové všelijací pocházejí. Jak. 1, 5, 17. 93) t. řízeny a zachovávané bývají. Skut. 17, 28. 94) v něj; t. k němu jako k pravému cíli sláva všech věcí má se zbíhati a k rozšíření jeho cti všechno směřovati. Přisl. 16, 4.

1) napomínám. 2) milostivost; t. jakž vám to jest milé, že vás Bůh z milosrdenství svého vyvolil, skrze Syna svého vykoupil a do církve povolal, i ospravedlnil; tak také šlechetným obcováním vděčnosti k němu dokazujte. 3) aby byla živou obětí; t. ne nějakou zabitou, jako oněch hovádek, ale Duchem svatým obživenou. 4) příjemnou; t. k tomu cíli, aby vzácná a příjemná byla Bohu. 5) t. tu váš obět ne v zbití nerozumných hovádek, ale rozumné stvoření, t. sami sebe v službu Bohu obětujte. Jan 4, 23. 1 Kor. 6, 20. 6) t. lidem v starém rodu zůstávajícím a ve zlém jako v ohni hořícím (1 Jan 5, 19), s nimiž kdož se přátelí, v nemilost Bohu upadá. Jak. 4, 4. 7) proměňtež; t. Boha žádejte, ať on ducha a mysl váš

Duchem svým obnoviti ráčí. 8) zkoušením toho dosáhli, libovati sobě mohli; t. abyste konající vůli Boží, jeho milosti Božské se zachovati mohli. 9) t. kteráž netoliko to, co chce činněno míti, přikazuje, ale také vaše věčné dobré obměštl. 10) t. kteráž k dokonalosti ty přivesti může, kdož se jí zpravují. 2 Tim. 3, 17. 11) t. tuto výpověď čině ne sám od sebe ale z úřadu svého apoštolského, sobě z milosti Boží svěřeného (1 Kor. 15, 10.), vás k dobrému napomínám. 12) t. i tomu, kterémuž se zdá, že mimo jiné větší dary sobě od Boha dané má. 13) t. kdož k vašemu náboženství přistoupili a bratřimi slovou. 14) t. aby se větší sobě nezdál býti, nežli zrostl, ani v větší věci nežli s ně může býti, se nedával. Jako by řekl: Nevýše hloubej, nežli náleží, a o sobě sám nížce a středně smysl, aniž připisuj sobě, čehož nemáš, a což máš, tím se nechlub. 15) t. o sobě a svých darích. 16) středně. 17) odměřil. 18) t. darů Ducha svatého a světla jeho (1 Kor. 12, 7.), kterýž Bůh jako na jistou míru, jakž mu se líbí, svým věrným odměřuje (Jan 3, 34.) a oni je

ÚŘADOVÉ našemu rozdělil; všickni jednoho Krista oudové a sobě v té částce rovni jsme. CÍRKEVNÍ. 2. Aby věrně pracovali v úřadech církevních, a ti jsou: Někteří vyšší, totiž prorocký, v němž jsou postaveni: 1: Učitelé neb doktoři svatého Písma, a ti k článkům víry Písem vykládáním směřovati mají. 2: Kněží a zprávcové, jejichž povinnosti tu některé vyčítá. Někteří pak nižší, v nichž sou zřízení: 1. Almužníci neb šafáři almužen, od nichž upřímosti vyhledává. 2. Soudeové, při nichž chce míti v dobrém pilnost. 3. Hospodářové neb hospodyně špitálů k službám obrácení, jichž k ochotnosti napomíná. — II. Opět ponouká apoštol všech vůbec k rozličným ctnostem, kteréž konány býti mají: Jedno: K přátelům; tu pak apoštol předkládá: 1. Veřejnou ctnost, a matku neb studnici všech ctností, a ta jest láska upřímná. 2. Ctnosti jiné z první vyplývající, jenž jsou: 1: Nenávisť ke zlému a milost k dobrému. 2: Milování domácích víry. 3: Uctivost. 4: Pracovitost a horlivost. 5: Naděje svatá s radostí ducha. 6: Trpělivost v bídách. 7: Stálost při modlit-

5. * Tak mnozí jedno tělo jsme v Kristu²⁰, a obzvláštěně jedni druhých oudové²¹; 1 Kor. 12, 25.

2. *Neděle* 6. * Ale majíce obdarování rozdílná podlé milosti²², kteráž dána *po Čech* jest nám; budto prorocství²³, kteréž at jest podlé pravidla víry²⁴; 1 Kor. 12, 4. Efez. 4, 7. 1 Petr 4, 10.

Čech

7. Budto úřad, v bedlivém přísluhování²⁵; budto ten, jenž učí²⁶, v vyučování;

8. Též kdo napomíná²⁷, v napomínání; * ten, jenž rozdává, dávej v upřímnosti²⁸; kdož jiným²⁹ předložen jest, konej úřad svůj s pilností; † kdo milosrdenství činí³⁰, s ochotností. * Mat. 6, 1. Luk. 11, 41.

† Deut. 15, 8. 10. 2 Kor. 9, 7.

9. Milování buď³¹ bez pokrytství; * v ošklivosti mějte zlé³², připojení jsouce k dobrému. Žalm 97, 10. Amos 5, 15.

10. * Láskou bratrskou jedni k druhým naklonění jsouce, † poctivostí se vespolek předcházejte³³. * Efez. 4, 2. 1 Petr 1, 22. Item 2, 17.

Žid. 13, 1. † Filip. 2, 3. 1 Petr 5, 5.

11. V³⁴ pracech neleniví; ³⁵ duchem vroucí, Pánu³⁶ sloužíce.

12. * Nadějí se radující³⁷; ** v souženích trpělivi; † na modlitbě ustaviční; * Filip. 4, 4. 1 Tes. 5, 8. ** Vjš 5, 3. Skut. 14, 22. Žid. 10, 36. Item 12, 2.

Jak. 5, 7. † Luk. 18, 1.

věrou přijímají. Podob. Efez. 4, 7. 19) práce. 20) t. k Kristu a pod jeho řád jako oudové k hlavě příslušíme. Efez. 5, 23. 21) t. svazkem Ducha svatého v jedno jsme spojeni. Efez. 4, 3. 22) t. podlé místa a úřadu svého nám z milosti Boží svěřeno. 23) t. ten dar, aby mohl kázati a Písma svatá vlastně vysvětlovati. 1 Kor. 12, 30. Item 14, 3. 5. 24) t. at tvé mluvení není ven z mezi Božích; ale at se s články víry obecné křesťanské srovnává. Aneb: Tak podlé toho upřímně kaž, jakž si Boha z Písem svatých poznal a smyslu pravého z nich nabyt. 25) t. v vešdejších věcech, jakýž byl oněch: Skut. 6, 3. 4. 26) t. samo vlastní mínění a smysl Písma svatého sprostně toliko vykládá, přítomným pak posluchačům na svědomí jejich nesahá, jacíž i v prvotní církvi apoštolské učitelé neb doktoři bývali. Skut. 13, 1. 1 Kor. 12, 28. Efez. 4, 11. 27) t. netoliko smysl Písem vykládá, ale knězem a pastýřem lidu jsa, podlé vlastní potřeby posluchačů předkládá, neumělé učí, nedbalé probuzuje, hřešící tresce, nenapravitelně vylučuje.

28) t. při rozdělování almužen nic po osobách nedělej a chvály své v rozdávání almužen nehledej a ovšem, jako zlé paměti Jidáš, sobě nic nepřikrádej. Jan 12, 6. 29) představen. 30) t. komuž jest to poručeno, aby chudým, nemocným buď v špitále neb jinde sloužil, ten at svou neochotností a netrefností bídícím více trápení nepřidává, ale raději přívětivostí a ochotným sloužením ho ujímá. Viz příklad toho, že za apoštolů některým a zvláště vidorám, aby nemocným přísluhovaly, to poroučeno bylo. 1 Tim. 5, 9. 31) neošemetné, ne nějaké neupřímné, nelstivé. 32) Podobně 1 Kor. 13, 5. 33) t. jedni druhých i darů Božích v nich drazě sobě važe a v službách i nejnižších jim se propůjčujte (Jan 13, 14.), anobř je za důstojnější nežli sami sebe mějte (Filip. 2, 3.) a své jim, nežli oni vám, poctivost učíte. 34) hotovostí ku práci. 35) v duchu horliví; t. v rozněcování se v pobožnosti. 36) t. činíce dobré skutky, v tom ne své chvály, ale Boží hleďte. Aneb jakž také někteří exemplářové řečti mají: Příhodnosti času šetřící, času slou-

CTNOSTI ROZLIČNÉ. bách. 8: Zálčnost a přívětivost. 9: Čitelnost i radosti i zámátku bližních. 10: U víře i v obcování svornost. 11: Nízké o sobě smýšlení. *Druhé:* Ctnosti konány býti mají obzvláště k nepřátelům, při čemž považme toho: *Předně:* Které jsou ty ctnosti? 1. Pokora, z níž bychom i nepřátely nepohrdali a podlé toho sami u sebe moudří nebývali. 2. Trpělivost a nevymstívání se. 3. Šlechetné obcování a na dobrou stranu sobě řeči i nepřátel svých vykládání. 4. Obmyšlení svornosti a pokoje. 5. Účinnost. *Potom:* Čím nás apoštol k těm ctnostem ponouká? 1. Písmi svatými, v. 19. 2. Užitek z ostíhání jich jdoucím.

13. V ³⁸ potřebách s svatými se zdělující, *přívětivostí ³⁹ k hostem následující; *Žid. 13, 2. 1 Petr 4, 9.*

14. *Dobrořečte protivníkům svým; dobrořečte, pravím, a nezlořečte. *Mat. 5, 44. 1 Kor. 4, 12.*

15. Radujte se s radujícími ⁴⁰, a plačte s plačícími ⁴¹.

16. *Budte vespolek jednomyslní, †⁴² ne vysoce o sobě smýšlejíce, ale k nízkým se nakloňující. Nebudte opatrní ⁴³ sami u sebe. *Niž 15, 1. †Přisl. 3, 7. Izai. 5, 21. Luk. 1, 51. Item 14, 11. Item 18, 14.*

17. *Žádnému zlého za zlé neodplacujte; †opatrující ⁴⁴ dobře přede všemi lidmi; *Přisl. 20, 22. 1 Tes. 5, 15. 1 Petr 3, 9. †1 Kor. 8, 10. 1 Petr 2, 12. *po Čech
Králech.*

18. *Jestliže jest možné, pokudž na vás jest ⁴⁵, se všemi lidmi pokoj majíce. *Žid. 12, 14.*

19. Ne sami sebe mstíce, nejmilejší, ale dejte místo hněvu ⁴⁶, nebo psáno jest: *Mně pomsta; já odplatím, praví Pán. *Deut. 32, 35. Žid. 10, 30.*

20. *A protož lační-li nepřítel tvůj, nakrm jej; a žízni-li, dej mu píti ⁴⁷. Nebo to učině, uhli řeravé shrneš na hlavu jeho ⁴⁸. *Přisl. 25, 22.*

21. ⁴⁹ Nedej se přemoci zlému, ale přemáhej ⁵⁰ v dobrém zlé.

žít; t. poněvadž Božím řízením čas pláče i čas potěšení vám i bližním vašim často nastává (Ekklus. 3, 4.), buďtež v tom prozřetelny, a jakž kdy oni zámutek neb radost ducha mají a čeho potřebují, v tom se jim vhod čiňte a služte; nýbrž že ste k činění milosrdenství příhodného času dostali, z toho se těšte. **37)** t. byť pak vám za vaše dobrodiní lidé žádné vděčnosti neprokázali, vy předece vděčným i nevděčným, jako i Otec váš nebeský, dobře čiňte (Mat. 5, 44. 45.) a v naději věčné odplaty poklad sobě v nebi skládejte (Mat. 6, 20.) a tak v tom, že on vám to bohatě odplatí, se těšte. *Žid. 6, 10. 38) chudobě. 39) ku pocestným. 40)* t. s těmi, kteříž se v Bohu a podlé Boha radují, i vy se těšte a jim štěstí přejte; ducha pak takového nepříznivého jako onen Kain (Gen. 4, 5.) a onen repták nebývejte (Mat. 20, 15.), ale Krista, kterýž s veselími se těšil (Luk. 10, 21.) i nad Lazarovou smrtí s jeho sestrami rmoutil, následujte. Jan 11, 33. **41)** Pěkně to apoštol sám vysvětluje: *Žid. 13, 3. 42)* nevysoko hledíce, nebudte vysokomyšlní; t. nestůjte o to, abyšte coši velikého a důstojného byli. **43)** t. sami se sobě v své moudrosti a opatrnosti nezalibujte,

tak jako někdy to Absolon, syn Davidův, učinil, kterýž se nad otce svého za moudřejšího a spravedlnosti milovnějšiho stavěl (2 Král. 15, 4.), a Jidáš, kterýž i Pána Krista štrafovati směl, Jan 12, 5.; ale to vězte, že mnozí lidé znamenití dosti sprostných někdy i v radě potřebují, jako Mojžíš Jetry, tehána svého (Exod. 18, 18. atd.), a Náman, hejtman syrský, děvky služebné (4 Král. 5, 3.); a protož jinými menší dary Boží majícími nepohrdejte. **44) poctivé.** Totiž to, aby vašim obcováním jméno Boží ne v potupu a rouhání dáváno, ale oslavováno bylo, a ne k uhašení ale k roznícení ohně lásky k vám sloužilo. Filip. 2, 15. 1 Petr 2, 12. **45) t. pokudž by nebylo s újmou cti a slávy Boží a spasení našeho. Nebo když by proti tomu dvěmu co čelelo, tu se více sluší na Boha ohlédati nežli na lidi. Mat. 10, 33. Skut. 4, 19. 46)** t. soudu a trestání Božímu spravedlivému svou křivdu poručte; hněv pak svůj, jimž byšte nic dobrého nezpůsobili (Jak. 1, 20.), v úzdu pojímejte a odporné strany vychlazováním se nad ní k hněvu více nepodpalujte (Ekles. 8, 4.), aniž trestání jeho tak dalece z pomsty jako pro svou ochranu žádejte, alebrž raději, pokudž možné, svého práva ustupte. Mat.

VRCHNOSTI SVĚTA. I. Napomíná apoštol všechněch k vykonávání povinností vrchnostem, při čemž ukazuje: *Jedno*: Proč ty povinnosti konati mají? 1. Pro Boha, kterýž vrchnosti zřídil. 2. Pro uvarování se pomst jeho, v. 2. 3. Pro cíl vrchnosti zřízení, a ten jest dobrých ochraňování a zlých trestání, v. 3. 4. Pro zachování při tom dobrého svědomí, v. 5. 5. Proto že vrchnosti sobě toho zasluhují, když věrnou práci vedou. *Druhé*: V čem ty povinnosti záležejí: 1. Daní jim zpravování. 2. Cla dávání. 3. Jich se ostýchání. 4. Poctivosti jim náležité činění. — II. Ponouká apoštol všechněch k placení dluhu: 1. Časného, kterýž může a má zaplacen býti. 2. Věčného, kterýž nikdá zaplacen býti nemůže, o němž toto dí: 1: Že ten dluh jest láska s svým ovocem, kteréž tu dále vyčítá. 2: Že každý člověk jest dlužen svému bližnímu jej platiti. 3: Že pla-

KAPITOLA XIII.

Vrchnosti od Boha zřízených a též zase poddaných, jaká by byla povinnost, kterouž opravdově konati mají 8. ti, kteréž Duch Kristův osvitil a láskou svatou zapálil.

Každá *duše¹ vrchnostem poddána buď. †Neboť není vrchnosti² jediné od Boha; a kteréž vrchnosti jsou, od Boha zřízené sou. **Tit. 3, 1. 1 Petr 2, 13. †Moudr. 6, 3.*

2. A protož, kdož se vrchnosti protiví³, Božímu zřízení se protiví; kteříž se pak protiví, odsouzení sobě⁴ dobudou.

3. Nebo⁵ vrchnosti nejsou⁶ k strachu⁷ dobře činícím, ale⁸ zle činícím. Chceš-li se pak nebáti vrchnosti? čiň dobře⁹ a budeš míti chválu¹⁰ od ní.

4. Boží zajisté služebník jest, tobě k dobrému¹¹. Pakli by zle činil, boj se¹²; neboť ne nadarmo nese¹³ meč. Boží zajisté služebník jest, mstitel¹⁴ zůřivý nad tím, kdož zle činí.

5. A protož musejí vrchnostem všickni poddáni býti, netoliko pro hněv¹⁵, ale i pro svědomí¹⁶.

6. Nebo proto i daň dáváte, poněvadž služebníci Boží jsou, pilnou práci o to¹⁷ samo vedouce.

7. *Každému tedy, což jste povinni, dávejte; komu daň, tomu daň; komu clo, tomu clo; komu bázeň, tomu bázeň; komu čest, tomu čest. *Mat. 17, 25. Item 22, 21. Mar. 12, 17.*

8. Žádnému¹⁸ nebývejte nic dlužni, než to, abyšte se vespolek milovali. *Nebo kdož miluje¹⁹ bližního, Zákon²⁰ naplnil. *Gal. 5, 14. 1 Tím. 1, 5.*

4. Neděle
po Všech
Kralích.

3, 39. 47) t. všelijaké pohodlí a dobrodlní svému nepříteli a jeho čeládce i jeho dobytku, můžeš-li jen s tu věc býti, rád učíš. Exod. 23, 4. 48) t. jej obměkčíš a oblomíš, aby sám k sobě přijda, svou nepravost poznal a jí litoval, i tebe zamiloval (1 Král. 24, 18. Item 26, 21. atd. 4 Král. 6, 22. 23.), a pakliž toho neučíní, větší metly a pomsty Boží sobě zaslouží. 49) nebudiž přemáhán od zlého; t. nedej se zlosti nepříteli k hněvu podpalovati, tak aby se jemu rovným za rovné měl odplacovati (Přisl. 20, 22.), ale raději jej svou dobrotou k sobě nakloň. 50) dobrým, dobrotou, snášlivostí.

1) mocem neb moci vyšší; t. moc nad poddanými majícím. Že pak jako o mnohých mo-

cech vyšších mluví, tím ukazuje, že všelijakým vrchnostem poddánu býti náleží. Podob. 1 Petr 2, 13. 2) nežli. 3) t. v tom, což oni proti Božtmu přikázání činí nepřikazují; nebo jakož Kristus rozkázal dávat, což jest císařova, císaři, tak také poručil to navracovati, což jest Božtého, Bohu. Mat. 22, 21. 4) způsobí. 5) knížata. 6) k bázni. 7) pro dobré skutky; Ř. dobrým skutkům; t. těm, kteříž šlechetně živi jsou. Podob. 1 Petr 4, 14. 8) Ř. zlým, t. skutkům; t. lidem zlé skutky pášícím. 9) t. chovej se dobře, jakž na tebe náleží. 10) t. ochranu, a nebuď se potřebi báti trestání, o němž hned dále se pokládá. 11) t. aby tebe ochraňoval. 12) t. trestání. 13) meče. 14) Ř.

XIII.

K ŘÍMANŮM.

ČAS cení jeho veliký užitek přináší; nebo takový zákon Boží plní, jakž to apoštol MILOSTI. po částkách rozbírá, předkládá: 1. Čeho se zlého láska varuje. 2. Co dobrého bližnímu činí? — III. K šlechetnému životu všechněm apoštol slouží, předkládá: *Jedno*: Co k němu všecky ponouká? 1. Čas milosti k tomu příhodný. 2. Odplata jistá věčného života. 3. Povinnost naše. *Druhé*: V čem ten život šlechetný záleží? 1. V skládání z sebe skutků temnosti, totiž hříchů a nepravostí, z nichž tu některé vyčítá. 2. V oblačení se v Krista, při čemž souditi sluší: 1: Jak se to děje? Věrou v Krista. 2: Cím se pronáší? Životem pobožným.

9. Poněvadž to přikázání: *Nesesmilníš, nezabiješ, neukradneš, nepromluvíš křivého svědectví, nepožádáš, a jest-li které jiné přikázání, v tomto slovu se zavírá: †Milovati budeš bližního svého jako sebe samého. **Exod. 20, 14. Deut. 5, 18. Mat. 19, 18. †Mat. 22, 39. Jan 13, 34. 1 Tes. 4, 9.*

10. *Láska bližnímu zle neučiní; a protož plnost Zákona jestit láska. *1 Kor. 13, 4. 1 Petr 4, 8.*

11. ²¹A zvláště pak vidouce takovou příhodnost²², *žef jest se nám již²³ čas ze sna²⁴ probuditi. Nynít²⁵ zajisté blíže²⁶ nás jest spasení, nežli když sme uvěřili²⁷. *Efez. 5, 14. 1 Tes. 5, 6.*

12. Noc²⁸ pominula; ale den²⁹ se přiblížil. *Odvvrzmež tedy skutky temnosti³⁰ a oblecme se v odění světla³¹. *Kolos. 3, 8.*

13. Jakožto ve dne³² poctivě chodme; *ne v hodování³³ a v opilství, **ne v smilstvích a³⁴ v chlipnostech, †ne v sváru a v³⁵ závisti; **Luk. 21, 34. 1 Tes. 5, 7. **1 Kor. 6, 9. Efez. 5, 3. †2 Kor. 12, 20. Gal. 5, 22. Filip. 2, 3. Jak. 3, 14.*

14. *Ale oblecte se v Pána Jezukrista³⁶, †a nepečujte o tělo k vyplňování jeho žádostí. **Gal. 3, 27. †Gal. 5, 24. 1 Petr 2, 11.*

k hněvu; t. skrze něhož Bůh hněv svůj v trestání pronáší ráčt. 15) t. pro bázeň pomsty. 16) t. aby Boha neurazili a dobré svědomí zachovali. 17) t. aby dobré ochraňovali a nad zlými mstili. 18) t. netoliko z vrchností, ale také i z lidí obecných. 19) Ř. druhého, druha. 20) t. druhou děku zákona Božího. 21) a ovšem. 22) t. tím ochotněji to, k čemu vás napomínám, činite, čím více vidíte, že světlo evangelium svatého vám svítí. 23) t. když jest nám zjevena v evangelium vůle Boží. 24) pročititi; t. z tělesné lhostejnosti a lžíšného se v tělesných věcech ubezpečent. Efez. 5, 12. 14. 1 Tes. 5, 6. 7. 25) t. když sme k té známosti Boží, na níž věčný život záleží (Jan 17, 3.), skrze kázání evangelium přišli. 26) naše. 27) t. nežli sme k víře a k náboženství křesťanskému ponejprvé přistoupili. Jako by řekl: Cím více po svém se k Kristu obrácení k cíli života svého se přibližujeme, tím také den po dni odplaty života věčného bližší jsme; protož k cíli uloženému tak běžme, abychom šťastně doběhli (1 Kor. 9, 24. atd.), a v práci dobré neoblevujeme, ovšem pak nazpět, jako Lotova žena, se neohlédáme. Luk. 17, 31. Jiní to slyší na čas figur a Božích slibů, jimž Židé věřili, ale poněvadž to Římanům a ne Židům jest psáno, smysl ten státi ne-

může. 28) přešla; t. čas slepoty a neznámosti Boží. Skutk. 14, 16. 29) t. čas známosti a milosti, v němž sme Kristovým učení osvěceni a z temnosti bludů vyvedeni (Izai. 49, 6.), avšak tak, abychom v této smrtedlnosti jen jako v zrcadle Boha spatřovali (1 Kor. 13, 12.) a za tím v nebi dokonalejšího světla očekávali. 30) t. ono první obcování a všelijaké skutky nečisté, kteréž jakož z slepoty (1 Jan 3, 6.) a z vnuknutí ďábla, knížete temnosti (Efez. 6, 12.), lidé páší, tak také kdož je činí, temnosti sobě oblibují (Jan 3, 20. Efez. 5, 12. 1 Tes. 5, 7.), s Bohem pak v světle nepřístupném přebývající (1 Tim. 6, 16.) nic činiti nemají (1 Jan 1, 6.), alebrž do temností zevnitřních dostati se musejí. Mat. 8, 12. 31) t. v nový život a obcování šlechetné, kteréž světlem se nazývá jakož proto, že Kristus, světlo světa (Jan 8, 12.), jest jeho dárce, tak také proto, že na syny světla (Luk. 16, 8.), totiž na vyvolené Boží náleží. Mat. 6, 16. Filip. 2, 15. Nenadarmoť pak to ctné obcování k odění neb k zbroji připodobňuje, ale pro ukázání toho, že kdož chtějí pobožně živi býti, musejí protivenství mnohá snášeti (2 Tim. 3, 12.) a tuhý boj vésti (Efez. 6, 11.), ano i proto, že jakož zbroj muže ozdobuje, tak ovšem ctný život

VĚCI PŘÍPADNÉ. I. *Naučení apoštol všechněm dává při některých věcech případných*, jako jsou: 1. Pokrmové v Zákoně do času zapovědění. 2. Dnové zvláštní od Boha nařízení (v. 5.), při čemž apoštol zprávu dává: *Jedno*: Jak se při tom obém chovati sluší? 1. Osvícenější neosvícené mají snášeti a vyučovati. 2. Neosvícení na osvícených nemají se urážeti, ale hojnějšího světla nabývati, v. 3. 5. *Druhé*: Proč to obojí činiti mají? 1. Že Bůh oboje za své syny a dcery přijal. 2. Cizího služebníka tupiti jest vše-tečnost. 3. Ostříhá-li kdo toho neb neostříhá, nám na tom nic neschází. 4. Kdo jest hloupý dnes, zítra jako i ty osvícen býti může. 5. Případné věci na svobodě zůstávají a mdlí i silní jimi k slávě Boží směřují, čehož důvodem jest to: Že obojí jemu děkují; všecken svůj

KAPITOLA XIV.

V věcech případných a ceremoniích tak se chovati sluší, aby svědomí dobré bylo zachováno, 13. a bližnímu příčin k úrazu a pohoršení nebylo dávano.

Mdlého pak u víře¹ přijímejte², ne³ k hádkám o nevzdělava-
tedlných otázkách.

2. Nebo někdo⁴ věří, že může jísti všecko; jiný pak u víře mdlý jsa, jí zelé⁵.

3. *Ten, kdož jí, nepokládej sobě za nic toho, kdož nejí; a kdo nejí, toho nepotupuj, kdož jí. Nebo Bůh přijal jej⁶. *Kolos. 2, 16.*

4. *Ty kdo jsi, aby tupil cizího služebníka? však Pánu svému stojí aneb padá; ⁷budeť pak ustaven; mocen jest zajisté Bůh, utvrditi jej. *Jak. 4, 11.*

5. *Nebo někdo⁸ rozsuzuje mezi dnem a dnem⁹; a někdo¹⁰ soudí každý den jednostejný býti¹¹. Jedenkaždý¹² v svém smyslu ¹³ujistěn buď¹⁴. *Gal. 4, 10.*

6. Kdož dnů šetří¹⁵, Pánu šetří¹⁶; a kdo nešetří, Pánu nešetří¹⁷; a kdo jí¹⁸, Pánu jí, *nebo děkuje Bohu¹⁹; a kdož nejí²⁰, Pánu nejí a děkuje Bohu²¹. *Skut. 27, 35. 1 Tim. 4, 3.*

jej šlechtí. 32) způsobně, slušně. 33) poji-dání. 34) prostopašnostech. 35) nenávisť. 36) t. v život Kristův.

1) t. v učení křesťanském, z něhož víra pochází, a v smyslu pravém o případných věcech. 2) t. dobrotivě snášejte a k svému rozmlou-vání o náboženství jej bežte. 3) než ne k roz-hodnutí hádek; t. nezaměstknávejte ho těmi disputacemi a hadruňky nesnadnými a nevzdě-lavatedlnými o věcech případných a na svo-bodě zůstávajících. 4) t. jsa osvícenější a Bo-žím slovem v tom zpraven, jaká jest svoboda křesťanská. Mat. 15, 11. Skut. 10, 15. 5) t. kdož jest osvícený, jí všelijaké pokrmy buď v Zákoně zapověděné aneb nezapověděné; ale jiný ještě neosvícený raději jakéžkoli vaření jí, nežli maso Zákonem zamezené. 6) t. v slávu svou (níž 15, 7.) a do církve, jako mezi čeládku svou, ještě prvé byv pohanem, nebyl z lidu jeho (výš 9, 25.), nýbrž byl na světě bez Boha. Efez. 2, 12. 7) budeť pak utvrzen. 8) t. neosvícený, svému skrze Krista osvobo-zení nerozumějící. 9) t. rozdíl činí mezi dny obecnými a zvláštními v Zákoně přikázanými a službám oddanými. 10) t. ten, kterýž roz-

umí, že ceremoniím zákonním skrze Krista konec jest učiněn. 11) t. k vykonávání poct Božích. 12) v své mysli, v svém svědomí. 13) utvrzen a upevněn bez pochybování a vytkáni se. 14) t. v tom, že se s pravidlem Božího slova nechybuješ. 15) t. rozdíl činí mezi dny, podle vyměření Božího zákona. 16) t. kdož koli domnívaje se, že ten ještě zákon k ce-remoniím se vztahující trvá, podle toho roz-díl činí mezi dny a pokrmy v Zákoně Božím vyměřenými, ten takový poslouchaje Bo-žského přikázání, jeho milost tím ctí, že vůli jeho svatou koná, ačkoli tomu ještě, že cere-monie ty již pominuly, nerozumí. 17) t. kdož koli věda o tom, že ten zákon o rozdíle po-krmů a dnů od Boha vydaný skrze Krista svůj konec vzal, podle toho nečiní žádného rozdílu v pokrmech a dnech, takový Krista v tom ctí, kterýž z něho jho Zákona i s ce-remoniemi jeho sníti a jej v svobodě duchovní postaviti ráčil. 18) t. všelijaký pokrm, nic se neváže rozdílem mezi pokrmy v Zákoně učině-ným. 19) t. za přijatý pokrm a tu svobodu, kterouž mu k užívání jeho dání ráčil. 20) t. všelijakého pokrmu, než toliko ten, kterýž Zá-

ŠETŘENÍ MDLÝCH. život jemu k vůli z povinnosti své obětují. 6. Všickni jsme sobě v tom rovni, že jsme křesťané a k soudu posledního státi musíme, a protož v přesuzování jiných dávati se nemáme. 7. Každý má raději k svému svědomí přihlédati. — II. Smitá apoštol odpory těch, kteříž toho, že při užívání pokrmů nesluší šetřiti žádného, dovoditi se snažovali: *Jedno:* Svobodou křesťanskou, že jim totiž všecko jest čisté, pročez apoštol je poráží tímto: 1. Činěním rozdílu mezi pokrmy a lidmi jich užívajícími. 2. Předkládáním ovoce lásky, kteráž bližního šetřiti velí. 3. Příkladem Kristovým, kterýž netoliko

7. *Žádný zajisté z nás²² není sám sobě živ²³, a žádný sobě sám neumírá²⁴. *2 Kor. 5, 15. Gal. 2, 20. 1 Tes. 5, 10. 1 Petr 4, 2.*

8. Nebo buďte že jsme živi, Pánu živi jsme²⁵; buďte že mřeme, Pánu²⁶ mřeme, a tak buď že jsme živi, buď že umíráme, Páne jsme²⁷.

9. *Na toť zajisté Kristus i umřel i z mrtvých vstal i ožil, aby nad živými i nad mrtvými panoval. *Skut. 2, 34. Filip. 2, 10.*

10. Ty²⁸ pak proč potupuješ bratra svého²⁹? Aneb také ty³⁰, proč za nic pokládáš bratra svého³¹? *Však všickni staneme před stolicí Kristovou. *Mat. 25, 32. 2 Kor. 5, 10.*

11. Psáno jest zajisté: *Živt jsem já³², praví Pán, žeť přede mnou³³ bude klekati každé koleno³⁴, a každý jazyk³⁵ vyznávati bude Boha³⁶. *Izai. 45, 23. Filip. 2, 10.*

12. *A takť jedenkaždý z nás sám za sebe počet vydávati bude Bohu. *Mat. 16, 27. 1 Kor. 3, 8. Gal. 6, 8.*

13. Nesudmež³⁷ tedy více jedni druhých; ale toto raději rozsuzujte, *jak byste nekladli³⁸ úrazu neb pohoršení bratru. *1 Kor. 10, 32.*

14. *Vímť a ujištěn sem v Pánu Ježíši³⁹, žeť nic nečistého není samo z sebe⁴⁰; než tomu, kdož tak soudí, že by nečisté bylo⁴¹, jemuť nečisté jest⁴². *Skut. 10, 15.*

15. Ale bývá-liť rmoucen⁴³ bratr tvůj pro pokrm, již nechodíš podlé lásky⁴⁴. *Nepřivozujž k zahynutí⁴⁵ pokrmem svým toho, za kteréhož Kristus umřel. *1 Kor. 8, 11.*

kon jísti dopouští. 21) t. za ten z štědrosti jeho Božské sobě daný pokrm. 22) t. vyvolených a v Krista věřících. 23) t. svých věcí nehledá, ale svůj život k vůli Bohu obětuje. 24) t. poněvadž pobožný člověk povinen jest života a hrdla pro Krista vynasaditi, ovšemť má k vůli jeho od pokrmu některého se zdržeti. 25) t. k vůli jeho. 26) umíráme. 27) t. netoliko nás s ním smrt nerozlučuje, ale bránu nám k němu otvírá. Jan 5, 24. 28) t. kterýž zachováváš rozdíl mezi dny a pokrmy. 29) t. toho, kterýž v pokrmech a dnech rozdílu nečiní žádného. 30) t. kterýž se při užívání všelijakých pokrmů svědomím nevážeš. 31) t. pokrmů všelijakých neužívajícího. 32) t. jakž jest to jisté, že jsem já živ, tak jest to jisté a pravé, což vám pravím. Takť Bůh nemaje nad sebe žádného většího, skrze sebe samého přísahati ráčí. Zid. 6, 13. 33) t. mně ku poctivosti. 34) t. všecken rozumný tvor mne za Pána svého bude mítí a k soudu

mému státi. Izai. 45, 23. 35) oslavovati. 36) t. mne a ne modly za Boha bude mítí i také ctíti. 37) t. nepotupujmež. 38) t. toho nečinili, na čemž by kdo z mdlých spravedlivě se urážeti mohl. 39) Jako by řekl: Díš-li mi, že čistým jest všecko čisté, i jáť tobě to pouštím, nebo tomu, že pokrmové sami z sebe žádného nepoškvírují, od Krista sem vyučen (Mat. 15, 11.), ale toť odpovídám, že mdlých vždy šetřiti a šanovati láska velí, a že jest rozdíl mezi pokrmy čistými a lidmi, kteříž s pohoršením jich užívajíce, hřešiti mohou. 40) t. z svého přirození a z Božího nařízení. 41) t. jísti nenáležitě. 42) t. neměl by toho jísti. Nř v. 20, 23. 43) t. mysle, že ty ctitelem Božím býti chtěje, Zákona jeho sobě nevážíš, když pokrmy tam od něho zapověděné jíš. 44) t. mdlého u víře nesnášeje a svým osvícením při pokrmech a nápojích se nadýmaje, proti lásce, jenž všecko snáší, velice čelíš. 1 Kor. 13, 7. 45) t. když by se přiči-

šetření pohodlných věcí, ale i života svého pro mdlé se opovážil. 4. Vystříháním od MDLÝCH. toho, aby k zlému smýšlení o svobodě křesťanské a k odstupování od pravdy někomu tudy příčina dána nebyla. 5. Gruntem spasení našeho, jenž ne na jídle, ale na větších věcech záleží. 6. Užitek z hledání gruntu spasení a z šetření mdlých jdoucím. 7. Povinností naší, z níž pro pokoj často práva svého ustupovati náleží. 8. Škodou z nešetření mdlých jdoucí, že totiž takoví dílo Boží v bližních kazí a své svědomí poškvřňují. *Druhé:* Tím, že se s osvícením skrývati nenáleží, protože apoštol: 1. Napomíná jich, aby sobě to světlo chovali a jím se s úrazem jiných nevynášeli. 2. Slouží mdlým, aby proti svědomí nic nejedli, nebo: 1: Blahoslaveni jsou, kdož dobré svědomí mají. 2: Těžce ti hřeší, kteříž co proti svědomí činí.

I. Opět apoštol k snášení prostějších Římanům slouží: 1. Povinností jejich, kteráž

16. Nebudiž tedy v porouhání dáno dobré⁴⁶ vaše.

17. *Království zajisté Boží není pokrm a nápoj⁴⁷; ale spravedlnost⁴⁸ a pokoj⁴⁹ a radost v Duchu svatém⁵⁰. *1 Kor. 8, 8.*

18. Nebo kdož v tom slouží⁵¹ Kristu, milý jest Bohu a lidem⁵² příjemný.

19. Protož následujme toho, což by sloužilo ku pokoji a k vzdělání vespolek.

20. Nekaziž pro pokrm díla Božího⁵³. *Všecko zajisté čisté⁵⁴ jest; ale⁵⁵ zlé jest⁵⁶ člověku, kterýž jí s pohoršením⁵⁷. *Tit. 1, 15.*

21. *Dobré jest nejísti masa a nepítí vína, ani čeho koli toho, na čemž se uráží bratr tvůj, neb horší, aneb zemdlivá. *1 Kor. 8, 13.*

22. Ty víru máš? mějž ji sám u sebe před Bohem⁵⁸. Blahoslavený⁵⁹, kdož nesoudí⁶⁰ sebe samého v tom, což⁶¹ oblibuje;

23. Ale kdož pak⁶² rozpakuje se, kdyby jedl, potupen jest, nebo ne z víry jí; *a cožkoli není z víry, hřích jest⁶³. *Tit. 1, 15.*

KAPITOLA XV.

Napomíná k snášení mdlob bližních příkladem Krista Pána. 23. Obnovuje přirčení své o navštívení jich, když almužny do Jeruzaléma donese; 30. což aby Bůh šťastně vykonati dal, za modlitby žádá.

Povinnit* jsme pak my¹ silní mdloby² nemocných snáseti³, a ne sami sobě se líbiti⁴. *1 Kor. 9, 20.*

nou tvého všelijakých pokrmů užívání zhoršil a od čistého náboženství odstoupil a tak bez víry zatracen byl. 46) t. svoboda křesťanská, jakož v jiných přednějších věcech tak i v užívání všelijakých pokrmů skrze Krista způsobená, necht k tomu příčinou není, aby o vás zle mluvili. 47) t. na jídle a pítí nezáleží. 48) t. skrze Krista připravená (Levi. 53, 11.), již kdož došel, spravedlnost povinnou k Bohu i bližním konati má. 49) t. smíření a spokojení se s Bohem. Výš 5, 1. 50) t. kteráž z obdarování Ducha svatého (Jan 14, 16.) v svědomí dávana bývá, jejíž příklad viz při Simeonovi a Zacheovi. Luk. 2, 29. Item 19, 6. 51) t. kdož spravedlnosti z Krista dochází, a jí k Bohu i bližním s ustupováním svého práva a jich, zvláště mdlých, šetřením koná, zvnitřněním pak samými věcmi Boha neodbyvá, Kristu ten slouží a Bohu jest milý. 52) vzácný. 53)

t. víry, kterouž Bůh v srdce dává. Mat. 15, 17. Jan 6, 29. 54) t. k svobodnému a volnému užívání propůjčené. 55) hřšné. 56) t. jísti pokrmy všelijaké. 57) t. s úrazem mdlého bratra. 58) t. jsi-li v tom Božím slovem osvícen a ujištěn, že není hřích, jakýž koli pokrm jísti (výš v. 14.), tím se k urážce bližních nevynášeš, ale na tom, že tě Bůh osvětil, z toho jha vyprostil, přestávej a jeho milosti za to ustavičně čest a chválu vzdávej. 59) t. že toho osvícení od Boha došel, aby užívaje všelijakých pokrmů, jíst tím byl, že Boha tím neuráží a svědomí svého nepoškvřňuje. 60) t. kohož nehryze svědomí pro užívání náležitých pokrmů. 61) za dobré má. 62) pochybuje, rozsuzuje. 63) t. což by koli člověk i při užívání pokrmů proti svému svědomí činil a v tom z Božího slova, že to není hříchem, ujištěn nebyl.

1) mocní; t. při věcech případných osvícen-

záleží: V čitelnosti mdlob bližních; v hledání jejich vzdělání. 2. Příkladem RADOST Kristovým, kterýž nedostatky Židů i pohanů snášel, i smrt pro ně podstoupil, POHANŮ. čehož apoštol i Písmem potvrzuje. 3. Písmo svatými, o nichž vypravuje: Že se ke všemněm vztahují; k jakému cíli užívána býti mají. 4. Svým od Boha jim svornosti a snášlivosti žádáním k tomu cíli: Aby jednomyslně Boha oslavovati mohli. 5. Přirovnáním obojích, t. Židů i pohanů jedněch k druhým, nebo: 1: Oboje Kristus k věčné slávě přijal. 2: Obojím (ač předně Židům) pro naplnění Božích slibů kázával. 3: Obojí jednomyslně Boha vyznávati povinni jsou. 4: Obojí se v Kristu společně těší. 5: Obojí z dobrodiní sobě učiněných Boha chváliti mají. 6: Obojí v Kristu naděje požívají.

2. A protož jedenkaždý z nás bližnímu se⁵ lib k dobrému⁶ pro vzdělání⁷.

3. Nebo i Kristus ne sám se sobě líbil⁸; ale potkalo jej to, jakož psáno jest: *Hanění⁹ hanějících tebe připadla na mne¹⁰. *Žal. 69, 10.*

4. *Nebo kteréž koli věci¹¹ napsány sou, k našemu naučení². *Ἐὰν γὰρ* napsány sou, abychom skrze snášlivost a potěšení Písem nadějí^{adventui} měli¹². *Výš 4, 23.*

5. Bůh pak, dárce snášlivosti a potěšení, *dejž vám¹³ býti jednomyslnými vespolek podlé Jezukrista¹⁴; *Výš 12, 16. 1 Kor. 1, 10. Filip. 2, 2. 1 Petr. 3, 8.*

6. Abyšte jednomyslně jedněmi¹⁵ ústy oslavovali¹⁶ Boha a Otce¹⁷ Pána našeho Jezukrista.

7. Protož¹⁸ přijímejte se vespolek, jakož i Kristus přijal nás v slávu Boží¹⁹.

8. Neboť pravím, že Kristus Ježíš byl služebníkem obrízky²⁰ pro Boží pravost²¹, aby potvrdil slibů otcům;

9. A aby pohané z milosrdenství²² slavili Boha; *jakož psáno jest: Protož vyznávati²³ tebe budu mezi pohany a jménu tvému plésati budu. *2 Král. 22, 50. Žalm 18, 50.*

10. A opět dí: *Veselte se pohané s lidem jeho. *Deut. 32, 43.*

11. A opět: *Chvalte Hospodina všickni²⁴ národové a velebtež ho všickni lidé. *Žalm 117, 1.*

12. A opět Izaiáš dí: *Budeť kořen Jesse²⁵, a²⁶ v tom, jenž povstane, aby panoval nad²⁷ pohany, pohané doufati budou. *Izai. 11, 10.*

nějši. 2) t. neumění a hloupost při věcech případných, avšak gruntu spasení nevyvracující. 3) t. jako nějaké břemeno. Gal. 6, 2. 4) t. hojnějším osvícením se nadýmati a podlé toho s vydáním mdlých svému hrdlu povolovati a jen toliko sami sebe šetřiti, hověti, prostějšimi pak pohrdati. Podob. Filip. 2, 4. 5) líbiti hled. 6) t. ku posloužení jemu k životu věčnému. 7) t. jeho v pobožnosti a všech ctnostech svatých. 8) t. ne svých věcí hledal, ale proto i na svět přišel, aby jiným složil. Mat. 20, 28. 9) t. u figuře David a v pravdě Kristus pro poslušenství Otce nebeského a posloužení k dobrému jiným pohanění snášel. 10) jako by řekl: Můj Pane Bože, ta potupa, kteráž se jménu tvému od bezbožných dala, tak mi odporná a těžká byla, jako by se hora nějaká na mne svalila, avšak pro

získání jich a k spasení přivedení práva svého sem ustupoval, anobř život svůj sem vynaložil. Viz Žalm 69, 10. 11) předepsány, prvé psány. 12) t. abychom skrze trpělivost, kteréž z čítání neb slýchání k svému potěšení Písem svatých nabýváme, v naději k věčnému životu se ustavovali a povinnosti své věrně konali. 13) jednotejně smysliti. 14) t. podlé jeho naučení a příkladu. Jan 17, 21. 15) t. jako jedněmi ústy. 16) t. Bohu za jeho mnohá a veliká dobrodiní čest a chválu vzdávali. 17) t. toho Boha, kterýž jest Otcem Pána našeho Jezukrista. 18) snášejte se, buďte sobě milostivi a povinnosti k sobě vespolek konejte. 19) t. k životu věčnému a slavnému, kdež Bůh s svými anděly přebývá ráči. 20) t. Židů. 21) t. pro dokázání Boží pravdomluvnosti. 22) t. že jsou z pouhého milosrdenství Božého

ÚŘAD APOŠTOLSKÝ. 7: Obojím zároveň apoštol žádá pokojného svědomí, kteráž pochází: 1. Z víry v Krista. 2. Z obdarování Ducha svatého. — II. Začíná apoštol vsí epištolu této činiti závěrku, v níž: *Jedno*: Omlouvá se Římanům v tom, že k nim směle a obšírně psal, a to tímto: 1. Předkládáním svého o nich smýšlení dobrého. 2. Cílem toho psání, že t. ne tak pro učení, jako napomenutí jich to učinil. 3. Povinností svou k tomu cíli sobě od Boha svěřenou, aby je milosti jeho Božské obětoval. *Druhé*: K vážnosti svého úřadu jim slouží: 1. Původem jeho a jistotou toho všeho, což z úřadu svého mluví. 2. Cílem svého úřadu konání, t. aby pohané skrze slovo a Ducha svatého byli získáni. 3. Užitečným svého v úřadu na místech mnohých konáním. 4. Hotovostí svou i s nebezpečenstvím k pracování, v. 20. 5. Cílem vsí práce své, t. aby skrze něho k splnění svatá Písma přišla,

13. Bůh pak naděje²⁸ naplňujž vás všelikou radostí²⁹ a pokojem³⁰ u víře³¹, abyšte se rozhojnili v naději³² skrze moc Ducha svatého.

14. Jist jsem zajisté, bratří moji, i já také o vás, že i vy jste plní dobroty³³, naplnění jsouce všelikou³⁴ známostí³⁵, tak že se i napomínati můžete vespolek.

15. Avšak psal sem vám, bratří, poněkud směle³⁶, jako³⁷ napomínaje vás podlé³⁸ milosti, *kteráž jest mi dána od Boha,

Skut. 13, 2.

16. K tomu abych byl služebníkem Ježíše Krista mezi pohany, slouže evanjelium Božím³⁹, aby byla obět pohanů⁴⁰ vzácná, posvěcena jsuci skrze Ducha svatého.

17. *Mám se tedy čím chlubit v Kristu Ježíši⁴¹ v Božích věcech.

1 Kor. 9, 16. 2 Kor. 3, 1. Item 10, 15.

18. Neboť bych⁴² nesměl mluvití toho, čehož by skrze mne učinil Kristus, k tomu, *aby ku poslušenství přivedeni byli pohané slovem i skutkem;

Skut. 9, 15. 2 Tim. 1, 11.

19. V moci divů a zázraků, v síle⁴³ Ducha Božího; tak že sem od Jeruzaléma vůkol až k Illyrické zemi⁴⁴ naplnil evanjelium Kristovým.

20. A to tak byv žádostiv kázati evanjelium, kdež ani jmenován nebyl Kristus, abych na cizí základ nestavěl⁴⁵;

21. Ale jakož psáno jest: *Kterýmž není zvěstováno o něm, uzří, a ti, jenž neslychali, srozumějí.

Izai. 52, 15. Item 65, 1.

na milost přijati. 23) se tobě; t. dobrodiní tvá mně učiněná ke cti a slávě jména tvého budu vypravovati i tebe za ně chváliti a oslavovati. 24) pohané. 25) t. Kristus poslý z rodu Jesse. 26) a ten, jenž povstane, aby panoval nad pohany, v tom pohané doufati budou. 27) národy. 28) t. kterých jest dárce svatě naděje, a v němž my naději skládati povinni jsme. Podob. výš v. 5. 29) t. hojnou a dokonalou. 30) t. kterých pochází z smíření a spokojení se s Bohem. 31) t. skrze víru. 32) t. k věčnému životu a dověřování se jemu, že vám spomáhati bude. 33) t. přívětivosti, účinnosti a k bližním litořivosti. 34) t. jakáž v tomto životě býti může. Výš v. 13. 1 Kor. 13, 12. 35) t. věcí k spasení přimáležejících. 36) t. o snášení mdlých v věcech případných a na svobodě zůstávajících. Výš kap. 14. 37)

ku paměti přivodě; t. učení to, kteráž sle své přijali i oblíbili. 38) podlé daru; t. podlé úřadu sobě z milosti Boží svěřeného (výš 12, 3. 1 Kor. 15, 10.), jež když při vás konám, veliký důvod milosti Boží při sobě cítiti můžete. 39) t. jehož Bůh jest původem. 40) t. pohané k víře obrázení a skrze mne Bohu obětovaní. Izai. 66, 20. Taz věc pod jiným způsobem apoštol ukazuje: 2 Kor. 11, 2. 41) před Bohem, podlé Boha. 42) J. nesmím nemluvití toho, což působil, atd. J. nesmím pověditi, kterak nic nebylo, čehož by skrze mne Kristus nepůsobil. 43) t. kteráž Duch Boží v zplodování víry skrze kázání svatého Pavla v Římanech dokázati ráčil. 44) aneb: konal sem úřad kázání evanjelium Kristova. 45) t. tu nekázal, kdež by od někoho jiného začátek kázání o Kristu učiněn byl; nebo sic jinak zá-

MODLITBY SVATÉHO PAVLA. v. 21. *Třetí:* O svém příchodu do Říma píše: 1. Že pro své práce tam se vypravit nemohl. 2. Za jakou příčinou i kdy tam přijde? 3. Že k nim nyní nepřichází za příčinou sbírky, o níž dříve: Od koho jest učiněná? Komu? Proč? 4. Kudy jíti strojí? 5. Co svým příchodem u nich dobrého způsobiti chce? *Čtvrté:* Modliteb za sebe žádá, při čemž ukazuje: 1. Kdo se modliti má? 2. Komu? 3. S jakou snažností? 4. Zač? 1: Za vysvobození z nebezpečství. 2. Za nastrojení srdce svatých k vděčnému sbírky od něho přijetí. 3: Za udělení jemu v svatých službách pozhánání.

1. *Připsání apoštol sestře nějaké jménem Fében dává, v němž ukazuje:* 1. Kdo ona

22. *A tímť jest mi mnohokrát překaženo přijíti k vám.

Vjš 1, 13. 1 Tes. 2, 16.

23. Nyní pak, nemaje již více místa v těchto krajinách a *žádost máje přijíti k vám od mnoha let;

1 Tes. 2, 17.

24. Když koli půjdu do Hyšpanie, přijdu k vám. Mámť zajisté naději, že tudy jda, uzřím vás, a že vy mne provodíte tam; avšak až bych prvé u vás⁴⁶ poněkud pobyl.

25. *Nyní pak беру se do Jeruzaléma, službu čině⁴⁷ svatým⁴⁸.

Skut. 19, 20, 21.

26. Nebo za dobré se vidělo Macedonským a Achaiským, *aby sbírku nějakou učinili na chudé svaté, kteříž sou v Jeruzalémě.

Skut. 11, 29. Item 24, 17.

27. Takť sobě to oblíbili a také povinni jsou jim to. *Nebo poněvadž duchovním věcem jejich obcovali pohané, povinniť jsou jim také sloužiti tělesnými.

1 Kor. 9, 11. Gal. 6, 6.

28. A protož když to vykonám a jim⁴⁹ odvedu užitek⁵⁰ ten, půjduť skrze vás⁵¹ do Hyšpanie.

29. *A vímť, že když přijdu k vám, v hojnosti požehnání evangelium Kristova přijdu.

Vjš 1, 11.

30. Prosímť pak vás, bratří, skrze Pána našeho Jezukrista a skrze lásku Ducha⁵², *abyšte⁵³ spolu se mnou modlili se za mne Bohu snažně;

2 Kor. 1, 11.

31. *Abych vysvobozen byl od protivníků⁵⁴ v Judstvu, a aby služba tato má příjemná byla svatým v Jeruzalémě.

2 Tes. 3, 2.

32. *Abych k vám bohdá s radostí přišel a s vámi⁵⁵ poodpočinul.

Vjš 1, 10.

33. ⁵⁶Bůh *pak pokoje budiž se všemi vámi. Amen.

Níž 16, 20. 1 Kor. 14, 33.

KAPITOLA XVI.

Pozdravení některým zvláštní od sebe i od jiných vzkazuje; 17. napomíná bratří k varování se nepokojných 20. a poroučí je Pánu Bohu.

Poroučímť pak vám Fében, sestru naši¹, služebnici² církve Cenchrenské.

2. Abyšte ji přijali³ v Pánu⁴, tak jakž sluší na svaté a

klad církve jiný, nežli jest Kristus a jeho učení, založen býti nemůže. 1 Kor. 3, 11. Efez. 2, 20. 46) R. s částky naplněn (nasyčen) byl; t. s vámi se shledáním. 47) t. v. donesení sbírky.

48) t. v. Kristu skrze víru posvěceným. 1 Kor. 1, 2. 49) R. zapečetím; totiž tak věrně té sbírky, jako by zapečetěná byla, jim dodám. 50) t. sbírku, kteráž jest ovocem pravé víry

POZDRAVENÍ byla? 2. Zač se podlé ní přimlouvá? 3. Proč oni tu žádost jeho naplniti mají? — II. Pozdravuje apoštol některých osob svědectví jim dávaje: SVATÝCH.

1. Priscilla. 2. Akvila. 3. Epéneta. 4. Marie. 5. Andronika. 6. Junia. 7. Amplia. 8. Urbana. 9. Stachyna. 10. Apella. 11. Přátel a čeládky Aristobulovy. 12. Herodiona. 13. Přátel Narciškových. 14. Tryfény. 15. Tryfózy. 16. Persidy. 17. Rufa. 18. Asýnkrita. 19. Flegonta. 20. Hermy. 21. Patroba. 22. Hermena. 23. Filologa. 24. Julie. 25. Nerea. 26. Olympa. 27. Summou všech věřících. — III. K výstraže jejich vypisuje povahy falešných

abyšte jí pomocni byli, jestliže by vás v čem potřebovala. Nebo i ona⁵ mnohým hostem ochotně posluhovala, až i mně také.

3. Pozdravte⁶ Priscilla a *Akvila, pomocníků mých v Kristu Ježíši; *Skut. 18, 2. 26. 2 Tim. 4, 19.*

4. Kteríž⁷ pro můj život svých vlastních hrdel nasadili, jimžto ne já sám toliko děkuji, ale i všechny⁸ církve pohanské;

5. I domácího jejich⁹ shromáždění. Pozdravte mého milého Epéneta, kterýž jest prvotiny¹⁰ Achaie v Kristu.

6. Pozdravte Marie, kteráž mnoho práce měla s námi.

7. Pozdravte Andronika a Junia, příbuzných mých a spolu vězňů mých, kteříž jsou vzácní¹¹ u apoštolů, a kteříž přede mnou byli v Kristu Ježíši.

8. Pozdravte Amplia mně v Pánu milého.

9. Pozdravte Urbana, pomocníka našeho v Kristu, a Stachyna mého milého.

10. Pozdravte Apella, zkušeného v Kristu. Pozdravte těch, kteříž jsou z domu Aristobulova.

11. Pozdravte Herodiona, příbuzného mého. Pozdravte těch, kteříž jsou z čeledi Narciškovy, věřící v Pána.

12. Pozdravte Tryfény a Tryfózy, kteréž práci vedou v Pánu. Pozdravte Persidy milé, kteráž mnoho pracovala v Pánu.

13. Pozdravte Rufa, zvláštního v Pánu, a matky jeho i mé.

14. Pozdravte Asýnkrita, Flegonta,¹² Hermy, Patroba,¹³ Hermena, i jiných bratří, kteříž jsou s nimi.

15. Pozdravte Filologa i Julie, Nerea a sestry jeho, i Olympa, i všech svatých, kteříž jsou s nimi.

16. *Pozdravte sebe vespolek v políbení svatém¹⁴. Pozdravujít vás¹⁵ církve Kristovy. *1 Kor. 16, 20. 2 Kor. 13, 12. 1 Tes. 5, 26. 1 Petr. 5, 14.*

17. *Prosímť pak vás, bratří, abyšte šetřili těch, kteříž různice

a lásky, anobř z víry jsuc činěná, hojný užitek přináší. 51) t. skrze Řím, v němž vy bydlíte. 52) t. kterouž Duch svatý v nás působí a věřící skrze ni jeden duch učinění bývají (Skut. 4, 32.), pročež ji apoštol jiné společnosti ducha nazývá. Filip. 2, 1. 53) jeden přes druhého. 54) t. nepovolných pravdě. 55) pookřál. 56) Viz výš v. 5. 13.

1) t. v Kristu. 2) t. kteráž k sloužení nemocným obrácena byla, jakž za apoštolů vdomám ta práce poroučena bývala. 1 Tim. 5, 9. 3) t. když by s tímto listem k vám přišla.

4) t. pro Krista a v jeho jménu. 5) mnohých hostů hospodyně byla, mnohým hostem hospodu dávala. 6) Pryška. 7) Ř. pro mou duši. 8) zborové pohanské. 9) zboru. 10) t. kterýž nejprve v Achai v Krista uvěřil. 11) aneb mezi apoštoly. Tak to slovo apoštol aneb legát, posel, někdy všechněm vůbec služebníků místo Krista poselství dějícím se přivlastňuje. 2 Kor. 8, 23. 12) Hermáše. 13) Merkuria. 14) t. kteréž z srdce upřímného a láskou pravou hořícího pochází. 1 Tim. 1, 5. Nebo sic jinak líbal i Joab Amazu. (2 Král.

POZDRAVOVÁNÍ. křesťanů i učitelů, že totiž: 1. Pohoršení činí. 2. Časných věcí a ne Kristových hledají. 3. Lidi svozují, pročez že sluší: Opatrně se před nimi míti; v Bohu doufati, že on ráčí satana a jeho všecko dílo kaziti. — IV. Pozdravení apoštol vzkazuje od jiných, t. od: Timotea; Lucía; Jázona; Sozipatra; Gáia; Erasta; Quarta. — V. Zavírá všecku epištolu tuto díkůčiněním Bohu: 1. Z jeho moci. 2. Moudrosti v evanjelium zjevené, o němž praví: 1: Že Kristus jest jeho původem. 2: Že jest učení starobylé. 3: Skrze proroky zjevované. 4: Že všecky ono ku poslušnosti vede.

a † pohoršení činí na odpor učení tomu, kterémuž ste vy se naučili, a varujte se jich.

* *Mat. 24, 5. Kolos. 2, 8. Tit. 3, 9. † Mat. 18, 6. 2 Tes. 3, 6. 2 Tim. 3, 5. Tit. 3, 10.*

18. Nebo takoví Pánu našemu Ježíši Kristu neslouží, * ale svému břichu; a lahodnými řečmi a pochlebenstvím svodí srdce ¹⁶ prostých.

Filip. 3, 19.

19. Nebo vaše poslušnosti všechněch došlo ¹⁷. A protož se raduji z vás; * než chcete, abyste byli moudří ¹⁸ k dobrému a prostí ¹⁹ k zlému.

Mat. 10, 16.

20. * Bůh pak pokoje potře satana pod nohy vaše brzo. Milost Pána našeho Jezukrista budiž s vámi, amen.

Vjš 15, 33. 1 Kor. 14, 33.

21. Pozdravují vás * Timoteus, pomocník můj, ** a Lucius, † a Jázon, †† a Sozipater, příbuzní moji.

* *Skut. 16, 1. Filip. 2, 19. 1 Tes. 3, 2.*

** *Skut. 13, 1. † Skut. 17, 7. †† Skut. 20, 4.*

22. Pozdravuji vás v Pánu já Tercius, kterýž sem ²⁰ psal tento list.

23. * Pozdravuje vás Gáius ²¹, hospodář můj i vši ²² církve. Pozdravuje vás † Erastus, ²³ důchodní písař městský a Quartus bratr.

* *1 Kor. 1, 14. † 2 Tim. 4, 20.*

24. Milost Pána našeho Jezukrista budiž se všemi vámi. Amen.

25. * Tomu pak, jenž může vás utvrditi podlé evanjelium mého a kázání Ježíše Krista, † podlé zjevení tajemství od časů věčných ²⁴ skrytého;

* *Efez. 3, 20. † Efez. 1, 9. Item 3, 9. Kolos. 1, 26. 2 Tim. 1, 10. Tit. 1, 2. 1 Petr. 1, 20.*

26. Nyní pak zjeveného i skrze Písma prorocká podlé ²⁵ poručení věčného Boha ku poslušnosti víry všechněm národům oznámeného;

27. Tomu pravím * samému moudrému Bohu sláva skrze Jezukrista na věky. Amen.

Vjš 11, 33.

(List tento) k Římanům psán jest z Korintu (a poslán) po Fében, služebnici zboru Cenchrenského.

20, 9.) a Jidáš Krista Pána. *Mat. 26, 49. 15) zborové. 16) Ř. nezlých. 17) t. pověst o vašem poslušnosti známá jest všechněm. Podob. vjš 1, 8. 18) t. moudrosti a opatrnosti duchovní obdaření, tak abyste věci dobré oblíbovali, zlé pak v ošklivost brali a léček falešných proroků znikali i jim v čas potřeby se zepřeli. 19) t. abyste netoliko jiným neškodili, ale toho ani učiniti neuměli. *Mat.**

10, 16. 20) přepisoval. 21) O třech Gájích v psáních apoštolských zmínka se činí. O jednom, kterýž sloužil Gáius Derbeus, *Skut. 20, 4.* Druhý, Gáius Macedonský, *Skut. 19, 29.* Třetí, Gáius Korintský, jehož svatý Pavel křtil (1 Kor. 1, 14.), a o tom, jakž se rozumí, tuto se zmínka činí. 22) zboru. 23) úředník, vladař. 24) Ř. v mlčení zanechaného. 25) rozkazu.

